

BATI ANADOLU ÇEPNİLERİNDE DAR KURBANİ: KÖSE SÜLEYMAN OCAĞI ÖRNEĞİ*

Dar Kurbanı Among The Western Anatolian Çepnis: The Case of The Köse Süleyman Ocağı

Das Dar-Opfer bei den Çepni Westanatoliens: Das Beispiel des Köse-Süleyman-Ocaks

Ahu Zeynep DUMAN **

ÖZ

Oğuz boylarından biri olan Çepniler, Anadolu'nun Türkleşme sürecinde önemli rol oynayan topluluklardan biridir. Oğuzlarla birlikte Anadolu'ya gelen Çepniler, günümüzde yoğun olarak Karadeniz ve Batı Anadolu Bölgeleri'nde yaşamaktadır. Çepniler, diğer Alevi toplulukları gibi ocak merkezli bir yapılanma göstermekte olup bu ocak sistemine bağlı inançsal ve toplumsal örgütlenme yapısına sahiptir. Bu yapılanma inanç önderleri olan dedelik kurumu etrafında şekillenmekte olup inançsal ve toplumsal sürekliliğin kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamaktadır. Batı Anadolu Bölgesi'nde meskûn olan Çepnilerin büyük bir kısmı Köse Süleyman Ocağı diğer bir kısmı da İmam Musa-yı Kâzım Ocağı'na bağlıdır. Çalışma alanı olarak belirlenen Köse Süleyman Ocağı'nda yola giriş ikrar verme ile gerçekleşmektedir. Musahip Kurbanı Cemi ile bu ikrar tasdik edilmekte ve musahip olan bireyler musahip kardeşleriyle birlikte yola devam etmektedir. Görgü-Sorgu Cemi ile talipler, yıl içerisinde yaptıklarından yola uygun davranıp davranmadıkları konusunda delil huzurunda Dede ve topluluğun önünde hesap vermekte ve topluluktan rızalık almaktadır. Dar Cemi'nde ise vefat eden musahipli bireyin yakınları toplulukla rızalaştırılıp helalleştirilir. Bu çalışmada Köse Süleyman

* Bu çalışma Batı Anadolu Çepnilerini konu edinen "Batı Anadolu Çepnileri: Kimlik, İnanç, Gelenek" isimli doktora tezimizden üretilmiştir.

** Bilim Uzmanı, Ankara, Türkiye, ahuzeynepduman@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2739-7410.

Ocağı'nda Dar Kurbanı Cemi öncesi kurban tıglama hizmetleri ile başlayan ve dardan indirme hizmetine kadar cemin nasıl yürütüldüğü, hizmet sahipleri ve cem içerisinde hizmet sahiplerinin icra ettikleri ritüeller, bu ritüeller sırasında icra edilen gülbank, düvaz, tevhit gibi kutsal olduğuna inanılan metinler bir bütünlük içerisinde ele alınmıştır. Sonuç olarak; Dar Kurbanı Cemi, vefat eden bireyin ardından yapılan anma olmayıp geride kalan toplumun diğer bireylerinin rızalıkla bir araya geldiği, vefat eden kişinin hak ilişkisinin topluluk huzurunda kapatıldığı ve ocak merkezli ritüel hafızanın yeniden kurulduğu bir erkândır. Çalışma kapsamında Balıkesir ili Merkez ilçesi Kabakdere köyü cem ritüellerine katılımcı gözlemci olarak iştirak edilmiştir ve cem sırasında icra edilen ritüeller kamera ve ses kayıt cihazları ile kayıt altına alınmıştır. Ayrıca inanç önderleri, hizmet sahipleri ve taliplerle mülakatlar yapılmıştır. Çalışma sahasından elde edilen veriler, tasnif edilmiş, yorum ve analizlerle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çepni, Alevi, Ocak, Köse Süleyman Ocağı, Dar Cemi.

ABSTRACT

The Chepnis, one of the Oghuz tribes, are among the communities that played an important role in the Turkification process of Anatolia. Having migrated to Anatolia together with the Oghuz groups, the Chepnis today live predominantly in the Black Sea and Western Anatolian regions. Like other Alevi communities, the Chepnis are organized around the ocak system, which forms the basis of their religious and social structure. This structure is shaped around the institution of dedelik, represented by religious leaders known as dedes, and ensures the transmission of religious and social continuity from one generation to the next. A large part of the Chepni communities settled in Western Anatolia are affiliated with the Köse Süleyman Ocak, while another group is connected to the Imam Musa al-Kazim Ocak.

In the Köse Süleyman Ocak, which constitutes the field of this study, entry into the Alevi path is realized through the act of giving ikrar, that is, a solemn pledge of commitment. This pledge is confirmed through the Musahip Kurbanı Cem, after which individuals who become musahip continue their spiritual journey together with their musahip siblings. In the Görgü-Sorgu Cem, the talips account for their conduct throughout the year before the dede and the community in the presence of the delil (the sacred light), and seek communal consent and approval regarding whether they have acted in accordance with the principles of the path. In the Dar Cem, however, the relatives of a deceased musahip individual are brought into a state of reconciliation and mutual consent with the community.

This study examines, as an integrated ritual process, the performance of the Dar Kurbanı Cem in the Köse Süleyman Ocak, beginning with the sacrificial services (kurban tığlama) carried out before the cem and continuing through to the dardan alma service. It analyzes the ritual specialists, the duties performed by the service holders within the cem, and the sacred verbal texts such as gülbank, düvaz, and tevhit recited during these ritual acts. The study argues that the Dar Kurbanı Cem is not merely a commemorative ceremony held after the death of an individual. Rather, it is an erkân in which the remaining members of the community come together through consent, the deceased person's social and moral obligations are ritually settled before the community, and the ocak-centered ritual memory is reproduced.

Within the scope of the research, the cem rituals performed in Kabakdere village, located in the central district of Balıkesir province, were attended through participant observation. The rituals performed during the cem were documented using video and

audio recording devices. In addition, interviews were conducted with religious leaders, service holders, and talips. The data obtained from the field were classified and evaluated through interpretation and analysis.

Keywords: Chepni, Alevi, Ocak, Köse Süleyman Ocak, Dar Cem.

ZUSAMMENFASSUNG

Die epni, einer der Oghusenstamme, gehören zu den Gruppen, die im Prozess der Trkisierung Anatoliens eine bedeutende Rolle gespielt haben. Gemeinsam mit den Oghusen nach Anatolien gelangt, leben die epni heute vorwiegend in den Regionen des Schwarzen Meeres und Westanatoliens. Wie andere alevitische Gemeinschaften weisen auch die epni eine Organisationsstruktur auf, die auf den Ocaks beruht und die sowohl ihre religiöse als auch ihre soziale Ordnung bestimmt. Diese Struktur ist um die Institution der Dedes als religiöse Autoritat zentriert und gewahrleistet religiöse und gesellschaftliche Kontinuitat durch die Weitergabe von Generation zu Generation. Der Grosteil der in Westanatolien ansassigen epni gehören dem Kse-Süleyman-Ocak an, ein anderer Teil dem Imam-Musa-yı-Kzım-Ocak. Im Kse-Süleyman-Ocak, der den Untersuchungsgegenstand dieser Studie bildet, erfolgt der Eintritt in den „Weg“ (*yol*) durch die Abgabe des Gelbnisses (*ikerar*). Dieses Gelöbnis wird im Musahip-Opfer-Cem bestatigt, woraufhin die Weggefahrten (*musahip*) ihren Weg als spirituelle Geschwister gemeinsam fortsetzen. Im Grg-Sorgu-Cem legen die Talips vor dem Dede und der Gemeinschaft im Licht der brennenden Kerze (*delil*) Rechenschaft über ihr Verhalten im zurückliegenden Jahr ab und erlangen die Zustimmung (*rızahk*) der Gemeinschaft. Im Dar-Cem schließlich werden die Angehörigen eines verstorbenen Musahips mit der Gemeinschaft versöhnt und gegenseitige Vergebung (*belallesme*) hergestellt. Die vorliegende Studie behandelt in ihrer Gesamtheit den Ablauf des Dar-Opfer-Cems im Kse-Süleyman-Ocak – beginnend mit den Diensten der Opferzubereitung (*tağlama*) vor dem Cem bis hin zum Ritual des *Dardan İndirme* –, die Funktionstrager und die von ihnen ausgeführten rituellen Handlungen sowie die wahrend des Rituals rezitierten heiligen Texte wie Gülbank, Dvaz und Tevhit. Die Ergebnisse zeigen, dass der Dar-Opfer-Cem nicht lediglich eine Gedachtniszeremonie für den Verstorbenen darstellt, sondern ein geregeltes Ritual ist, in dem die Mitglieder der Gemeinschaft in gegenseitigem Einvernehmen zusammenkommen, die Verpflichtungen und Rechtsbeziehungen des Verstorbenen vor der Gemeinschaft abgeschlossen werden und das auf den Ocaks beruhende rituelle Gedachtnis neu konstituiert wird. Im Rahmen der Untersuchung wurde eine teilnehmende Beobachtung an den Cem-Ritualen im Dorf Kabakdere im Zentralbezirk der Provinz Balkesir durchgeführt. Die wahrend des Cem vollzogenen Rituale wurden mit Video- und Tonaufzeichnungsgeraten dokumentiert. Darüber hinaus wurden Interviews mit religiösen Autoritaten, Funktionstragern und Talips gefhrt. Die im Forschungsfeld erhobenen Daten wurden systematisiert und einer interpretativen Analyse unterzogen.

Schlüsselwörter: epni, Aleviten, Ocak, Köse-Süleyman-Ocak, Dar-Cem.

Giriş

Çepniler, Türkiye Türklerinin ataları olan Oğuzların yirmi dört boyundan biri olup Oğuzların Üç Ok koluna bağlıdır. Anadolu'nun ve Rumeli'nin Türk yurdu hâline gelmesinde rol oynayan boylar arasında yer almaktadır. Çepniler, Avşarlar gibi adı günümüze kadar ulaşmış bir boydur (Sümer, 1972: 324; 1992a: 7; Bostan, 2002: 299). Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan Çepnilerin adı, Oğuz boyları içerisinde ilk kez büyük Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud'un XI. yüzyılda yazmış olduğu *Dîvânu Lügâti'l-Türk* adlı eserinde geçmektedir. Kaşgarlı Mahmud, söz konusu eserinde Çepni boyunu 21. sırada zikretmiş ve bu boyun damgasının şeklini de vermiştir. Çepnilerin damgası, XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud, XIII. yüzyılda Reşidüddin ve XV. yüzyılda Yazıcıoğlu tarafından kaleme alınan eserlerde gösterilmiştir (Sümer, 1992a: 7; 1993: 269-270). Oğuzların yirmi dört boyundan biri olan Çepni boyunun adını ve bu boya dair bilgileri *Oğuz Kağan Destanı*, Kaşgarlı Mahmud'un *Dîvânu Lügâti'l-Türk*, Reşidüddin'in *Câmiü'l-Tevârih*, Ebûlğazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*, Yazıcıoğlu Ali'nin *Târih-i Âli Selçuk*, Ebû Hayyan'ın *Kitâbü'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk*, Trabzonlu Mehmed Âşık'ın *Menâzirü'l-Avâlim* ve Kâtip Çelebi'nin *Cihannümâ* adlı eserlerinden takip etmek mümkündür (Sümer, 1992a: 7-9; 1992b: 54; Şahin, 2013: 61-65; Gülten, 2022: 123-124). Tarihî kaynaklarda kökeni, damgaları ve Oğuz teşkilatı içerisindeki yeri verilen Çepni boyunun etkileri, Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde belirgin hâle gelmiştir. Bu sebeple Çepnilerin Anadolu'ya hangi güzergâhlar üzerinden geldiği, iskân faaliyetlerine nasıl katıldığı ve yerleştikleri bölgelerde nasıl bir toplumsal yapı oluşturduğu önem taşımaktadır. Bu kapsamda öncelikle Çepnilerin Anadolu'ya geliş sürecinin ele alınması gerekmektedir.

1. Çepnilerin Anadolu'ya Gelişi

Çepniler, Anadolu'ya gelmeden önce diğer Oğuz boyları gibi İç Asya sahasında bulunuyorlardı. Bağlı oldukları Üç Okların yaylakları; Kütük, yani Balkaş Gölü'nün kuzeyi ile Almalık ve Akdağ çevresindeki dağlık alanlardı. Kışlakları ise "Sengin" adının yaygın biçimde kullanıldığı Karatay ve Karaçuk yöreleriydi. Çepniler, Anadolu'ya gelmeden önce Türkistan'a, Türkistan'dan İran'a, oradan da Anadolu'ya göç etmişlerdir (İnce, 2018: 94; Bostan, 2002: 299).

Çepniler, 12. yüzyılda Anadolu, İran, Azerbaycan ve Mısır'da tanınan bir boy olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Çepnilerin Anadolu'ya ne zaman geldiklerine dair kaynaklarda kesin bilgi bulunmamaktadır. Bilinen husus, Çepnilerin Oğuzlarla

birlikte Anadolu'ya geldikleridir. Bu nedenle Oğuzların ve Selçukluların Anadolu'ya geliş sürecine dair bilgiler, Çepnilerin Anadolu'ya gelişini anlamak bakımından önem taşımaktadır (Çelik, 2002: 515; Şahin, 2013: 68-69).

Araştırmacılar, Çepnilerin Anadolu'da ilk olarak Karadeniz Bölgesine yerleştikleri konusunda görüş birliği içindedir. Trabzon Rum İmparatoru Giorgi'nin Sinop'ta yapılan savaşta yenilgiye uğratılmasının ardından Ordu bölgesinde Bayramlı Beyliği'nin kurulması, Çepnilerin bu bölgede kalabalık bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir (İnce, 2018: 94).

Çepnilerin Oğuzların yirmi dört boyundan biri olması, adlarının *Oğuz Kağan Destanı* başta olmak üzere Türk tarih ve kültürüne dair erken kaynaklarda geçmesi ve Oğuzların öncü kuvvetleri arasında anılmaları, Anadolu'ya geliş süreçlerinin Oğuz göçleri bağlamında ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu nedenle Oğuzlara dair kaynaklarda yer alan bilgiler, Çepnilerin Anadolu'ya girişini anlamada temel başvuru noktalarından birini oluşturmaktadır.

Tarihî süreç içerisinde büyük kitleler hâlinde Anadolu'ya gelip yerleşen Çepnilerin adı, tarihî vesikalarda Karadeniz, Güney Anadolu, Doğu Anadolu, Orta Anadolu, Marmara ve Ege bölgelerinde geçmektedir. Günümüzde ise Çepniler yoğun olarak Karadeniz Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nde yaşamaktadır. Çalışma alanı olarak belirlenen Batı Anadolu Bölgesi ise Çepnilerin Doğu Karadeniz Bölgesi'nden sonra toplu olarak buldukları ikinci büyük sahadır. Orta Anadolu ve Batı Anadolu'da bulunan Çepniler, kaynaklara göre güneyden ve kuzeyden gelen Çepni oymaklarıdır. Sarı Saltık önderliğinde Sinop üzerinden Dobruca'ya giden Çepnilerin bir kısmının Karesi Beyi İsa zamanında bu bölgeye geldikleri bilinmektedir. Kara İsa Bey'in Çepnilerle yakın bir ilişkisi olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan Halep ve çevresinde bulunan Başımkızdulu ve Kantemürlü Çepnileri başta olmak üzere yöredeki diğer Çepni cemaatlerinin de Batı Anadolu'ya gelip yerleştikleri görülmektedir. Batı Anadolu'ya, özellikle Karesi Bölgesi'ne gelip yurt tutan Çepniler ile Gaziantep yöresinde bulunan Çepni köylerinin aynı Alevi ocağına bağlı olması bu görüşü güçlendirmektedir. Ayrıca Batı Anadolu'da, tahrir defterlerine göre Çepni adını taşıyan birçok köy, mezra ve çiftlik gibi yerleşim birimi bulunmaktadır (Yavuz, 2022: 103-104; Sümer, 1992a: 16-23; Şahin, 2013: 79). Çepnilerin de aralarında bulunduğu Türkmenlerin bu çalışmanın alanını oluşturan Batı Anadolu'ya gelişleri Anadolu Selçukluları döneminde gerçekleşmiştir. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan zamanında Türkmen kitleleri Bergama, Çandarlı ve

Edremit'e akınlar yapmış; Bizans bu akınlara karşı koymakta zorlanmış. Çareyi yeni savunma kaleleri kurmakta gören Bizans'ın bölgedeki en önemli savunma kalesi Neo Kastro adıyla bilinen Bergama'daydı. Bergama'nın Türkler tarafından fethi kısa sürede tamamlanmamış; şehir zaman zaman el değiştirmiş, 1306 sonrasında kesin olarak Türk hâkimiyetine girmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin çöküş sürecinde uç beyliğinde bulunan Kalemşah Karesi Bey, 1302'ye kadar Sındırgı, Bigadiç, İvrindi, Fırt/Susurluk, Aydıncık, Başgelenbe ve Ayazment/Altınova'yı; 1302 sonrasında ise Bergama, Edremit ve Burhaniye yörelerini Karesi Beyliği'ne katmıştır. Karesi Bey, bölgeye Sarı Saltuk'a bağlı Alevi Türkmenlerini yerleştirmiş; ayrıca Kırşehir yörelerinden Çepnileri getirmiştir (Eriş, 2003: 23).

Yöreye Yörüklerin yerleşmesi 16. yüzyıldan itibaren gerçekleşmiştir. Bu yüzyıldan itibaren Yörükler Madra, Yunt ve Karadağ yörelerine yerleşmeye başlamıştır. Yağcıbedir, Kaşıkçı, Hardal, Kaanlı, Çepni, Karakeçili, Derici, Kılaz, Kubaş ve Tahtacı aşiretleri, özellikle 17. yüzyılda iskân yasasının uygulanmaya başlamasıyla birlikte yerleşik yaşama geçmiştir (Eriş, 2003: 24-25).

16. yüzyılda Anadolu'da Çepnilere ait 43 yer adı tespit edilmiştir. Aynı yüzyılda bu boya mensup oymaklar Halep Türkmenleri, Ulu Yörük, Trabzon Bölgesi Çepnileri, Dulkadırlı, Boz-Ok, Adana, At-Çeken, Koç-Hisar/Şerefli, Hamid, Çorum ve İran Çepnileri olarak kaydedilmiştir (Sümer, 1972: 329-335). Batı Anadolu'da yaşayan Çepniler ise Sümer'in tasnifine göre Halep Türkmenlerinden olan Başım-Kızdılu ve Kantemir Çepnileridir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın hükümdarlığının ilk yıllarında Halep Türkmenleri arasında üç kola ayrılmış bir Çepni oymağı görülmektedir. Bu kollardan ilki, nüfus bakımından en kalabalık grup olup Antep'in kuzeydoğusundaki Rumkale yöresinde yaşamaktaydı. İkinci kol Antakya'nın kuzeyindeki Gündüzlü kasabasında, nüfusu daha az olan üçüncü kol ise doğuda bir bölgede bulunmaktaydı. 1570 yılına gelindiğinde üç kol hâlindeki Çepnilerin nüfusları önemli ölçüde artmıştır. Bu iki kol, "Başım-Kızdılu" ya da "Başım-Kızdılu Çepni" adıyla anılmaktaydı.

1687-1689 yıllarında Rumkale’de yaşıyan Çepniler “Oturak epni” olarak kaydedilmiş ve 1690 yılında Avusturya seferine çağırılmıştır. Yirmi atlı ile sefere katılacak olan Çepnilerin başında Hacı Mahmut, Râdif, Ali Paşa-oğlu, Sâmi ve Dğer-oğlu adlı kethdalar bulunmaktaydı. 1691 tarihli vesikalara göre Rakka bölgesine yerleşmeleri emredilen Çepniler de vardı. Bunlar birbirinden ayrı iki oymaktı. Bu iki epni oymağından biri Halep Türkmenleri arasındaki epni oymağıdır. Ancak bu oymağın Rumkale yöresindeki Oturak Çepniler mi, yoksa onların yerleşmemiş bir kolu mu olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu Çepniler daha sonra Rumkale’ye yerleşmiş ve adlarını günümüze kadar korumuştur.

Diğer epni oymağı ise Ankara’nın Keskin kazasında yaşıyan ve Boz-Ulus kümesine bağlı olan topluluktur. Rakka iskânı ile ilgili vesikalarda adı geçen Kantemir/Temür epnisi, Boz-Ulus’a bağlı ikinci oymaktır. İskân kararı sonucunda Rakka bölgesine yerleştirilen Kantemir epnileri, bazı oymaklarla birlikte sürgün yerinden kaçmıştır. 1728 yılındaki ikinci kaışlarında Turgutlu ve Bergama tarafına gitmişler ve bir daha sürgün yerine dnmemişlerdir. Bu doğrultuda 17. yüzyılda batıya gelen Başım-Kızdılu epnileri ile 18. yüzyılda aynı bölgeye gelen Kantemir epnileri, bugün Balıkesir, İzmir/Bergama, Manisa ve Aydın vilayetlerinde yerleşik olan epnilerle ilişkilendirilmektedir. Sümer’e göre 16. yüzyıldan önce adı geçen vilayetlerde epni adlı bir teşekkül bulunmamaktaydı (Sümer, 1972: 320-331).

Bu bilgiler, günümüzde Batı Anadolu’da bulunan Çepnilerin 17. yüzyıldan sonra bölgeye yerleşmeye başlayan Başım-Kızdılu ve Kantemir epnileriyle bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Çalışma alanı olarak sınırlandırılan Batı Anadolu Bölgesi’nde yaşıyan Çepnilerin büyük bölümü Köse Süleyman Ocağı’na, bir bölümü ise İmam Musa-yı Kâzım Ocağı’na bağlıdır. Katılımcı gözlemci olarak iştirak edilen cemler, Köse Süleyman Ocağı’na bağlı dede ve talip toplulukları tarafından yürütülen cemlerdir.

Tablo 1. Batı Anadolu Bölgesindeki Çepni Yerleşim Birimleri ¹		
İl	İlçe	Çepni Yerleşim Birimleri
Aydın	Söke	Sofular ²
Balıkesir	Merkez	Aliğa, Aynaoglu, Çukurhüseyin, Deliktaş, Düpecik, İnkaya, Kabakdere, Karamanlar, Kavakbaşı, Koruköy, Macarlar, Ortamandıra, Yeşilyurt (Çoraklık-Cinleralanı)
Balıkesir	Bigadiç	Akyar, Çiftlik, Güvemçepni, Kozpınar, Özgören (Yumruklu Çepni)
Balıkesir	Sındırgı	Kocasinan, Malkaya
Balıkesir	Susurluk	Danaveli, Gökçeören, Söğütlü
Balıkesir	Kepsut	Armutlu
Balıkesir	İvrindi	Soğanbükü
Balıkesir	Balya	Değirmendere, Kocabük
Balıkesir	Manyas	Kulebayırı, Kapaklı
Çanakkale	Ezine	Çetmi
Manisa ³	Saruhanlı	Dilek Kasabası ⁴ , Kemiklidere, Tirkeş
Manisa	Turgutlu	Çepnibektaş, Çepnidere
Manisa	Soma	Sarıçam, Ularca
İzmir	Bergama	Yalnızev, Narlıca, Tepeköy, Pınarköy, Karalar, Saridere

- 1 Sümer, 1992: 124–127; Şimşek Umaç, 2011: 12–13; Dilaver Yıldırım, 2013: 41–46; Şahin, 2013: 95
- 2 Sümer çalışmasında Aydın merkeze bağlı Terziler, Söke'ye bağlı Sofular ve Helvacılar'ı gösterirken Umaç (1992: 127; 2011: 13) çalışmasında Sofular'ın Söke'ye bağlı bir köy olduğunu, Terziler ve Helvacılar adlı mahallelerinin bulunduğunu aktarır.
- 3 Sümer'in (1992: 127) çalışmasında Akhisar'ın Sünnetçiler ve Yatağan Köyleri de Çepni köyü olarak geçmektedir. Ancak Zeynep Şimşek Umaç (2011:13), Çepni Ağzı üzerine yaptığı doktora tezinde bu köylere gittiğini fakat bu köylerin kendilerini Alevi-Türkmen olarak tanımlayıp kesinlikle Çepni olmadıklarını ifade ettiklerini aktarmıştır. Hatta diğer Çepni köylerinin de bu köyleri Çepni olarak kabul etmediğini söyler.
- 4 Sümer (1992: 126), Saruhanlı'ya bağlı Çepni köyleri olarak Çepni Harmandalı ve Çepni Muradiye köylerini listeler. Ancak Umaç (2011: 13), Sümer'in verdiği bu köylerin Dilek Kasabası adı altında birleşmiş bir belediye olduğunu, Çepni Harmandalı ve Çepni Muradiye mahallelerinin bulunduğunu aktarır.

İzmir	Kınık	altıdere, Bykoba, Arpadere, Arpaseki, Elmadere, Taštepe
İzmir	Dikili	Deliktaş
İzmir	Tire	Çayırılı
İzmir	Mustafakemalpaşa ⁵	Sarıçalı

2. Köse Süleyman Ocağı

Köse Süleyman Ocağı, Batı Anadolu epnilerinin bir kısmının bağlı olduğu bir ocaktır. Ocağa bağlı talip topluluklarına göre Köse Süleyman, Hacı Bektaş Veli döneminde yaşamış olan Yunus Mukr'nin oğludur ve Çepnileri irşad etmekle görevlendirilmiştir. Köse Süleyman Ocağı hakkında kaynaklarda çok az bilgi bulunmaktadır. Var olan bilgiler genelde sözlü kaynaklardan derlenen bilgilerden ve ocak dedelerinin ellerinde bulunan vesikalarnn incelenip bir araya getirilmesiyle elde edilmiştir. Köse Süleyman Ocağı'nın merkezi Balıkesir'e bağlı Kavakbaşı köyüdür ve ocağa Balıkesir, Manisa, İzmir, Aydın epnileri bağlıdır.⁶ Köse Süleyman Ocağı'na mensup dedeler, Hacı Bektaş'tan aldıkları icazetnmeler doğrultusunda ocağın dini ve sosyal hayatını düzenlemektedirler. Ocak mensupları Hz. Ali'yi mürşit, Hacı Bektaş Veli'yi pir, Köse Süleyman'ı rehber kabul etmişlerdir. Ocak dedelerinden Enver Yüksel'den Köse Süleyman'ın soyunun İmam Rıza'ya dayandığını, İmam Rıza'nın oğlu İsmail, İsmail'in oğlu İbrahim, İbrahim'in oğlu Yunus Mukr, Yunus Mukr'nin oğlunun Köse Süleyman olduğuna dair şecere verdiğini aktarır. Ayrıca Enver Yüksel, Köse Süleyman'ın Hacı Bektaş Veli ile ağdaş olduğunu, keramet gösterdiğini ve Hünkâr'dan icazet aldığını söylemektedir (şahin, 2012: 111-126). Sözlü kaynaklardan edinilen bu bilgilerin yanı sıra dedelerde icazetnameler de bulunmaktadır. Ocakla ilgili yazılı belgeler son derece az olmakla birlikte epnilerin Hacı Bektaş Veli ile ilişkisini gösteren belgeler 1800'l yıllara dayanmaktadır. Hacı Bektaş'a giderek oraya bağlılığını bildiren ve icazetname alan dedeler olmuştur (Aa, 2013: 35; şahin, 2012: 115). şahin (2012: 115), sahada yaptığı görüşmelerde ocak dedelerinde 1963 tarihli bir icazetname bulunduğunu ve icazetnameye göre Balıkesir'de yaşamakta olan ocak

5 Sümer (1992: 126), Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı epni köyleri olarak Hamzababa ve Zeamet köylerini gösterir. Umaç (2011:13), Zeamet köyünün Sünni bir Yrk köyü olduğunu, Hamzababa halkının kendilerini epni olarak değil, Alevi-Türkmen olarak tanımladığını, bunun diğer Çepniler tarafından da kabul edildiğini aktarır.

6 Batı Anadolu epnilerinin bir diğer bölümü de Gaziantep merkezli İmam Musa-yı Kazım Ocağı'na bağlıdır ve erknlarını ocağa göre yürütmektedirler (Korkmaz, 2022: 51-55).

mensuplarının Hacı Bektaş'a bağlılıklarının olduğunu, Çepnilerin rehberi olduklarını Hacı Bektaş'a tasdik ettirdiklerini ve bu icazetnameye göre Çepnilerin daha önceleri de Hacı Bektaş'tan aldığı başka icazetnamelerin olduğunu ifade etmiştir.

Batı Anadolu Çepnilerinin bağlı oldukları ocaklar; İmam Musa-yı Kazım ve Köse Süleyman Ocaklarıdır. Bölgedeki Çepnilerin cemleri Gaziantep merkezli İmam Musa-yı Kazım ve Balıkesir merkezli Köse Süleyman Ocağı'ndan gelen dedeler tarafından yürütülmektedir.

Ritüel açıdan zengin bir görünüm sunan Alevi inanç sistemi, kapalı toplum yapısı ve sır kavramı sebebiyle geleneği güçlü biçimde yaşatmıştır. Oğuzlarla birlikte Anadolu'ya gelen ve günümüzde boy bilincini koruyan Çepniler de kültürlerini muhafaza etmiş, bu birikimi kuşaktan kuşağa aktararak günümüze taşımıştır. Bugün Karadeniz ve Batı Anadolu Bölgesinde yoğun olarak yaşayan Çepniler, diğer Alevi toplulukları gibi ocak⁷ merkezli bir yapılanma göstermektedir. Alevi inanç sistemi içinde ocak yapılanması, soy, inanç önderliği, talip toplulukları, hiyerarşi ve erkân düzeni etrafında şekillenen temel kurumsal yapılardan biridir. Bu yapılanmanın kapsamı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Soyu On İki İmamlar kanalıyla Ehlibeyt'e dayanan bir karizmatik inanç önderi adına kurulan, kendisine bağlı talip ve hiyerarşiye göre ocak topluluğu olan, silsile olarak karizmatik inanç önderinin soyundan gelen temsilcilere pir, mürid, dede adı verilen, kendi içinde ve diğer ocaklarla bir hiyerarşisi olan bazı yörelerde rehber, pir ve mürid adları ile tanımlanan, takip ettiği bir sürekle ya da erkân sistemi olan inanç sistemi yapılanmasına 'ocak' ya da 'dede ocağı' denir (Ersal, 2016: 41).

Anadolu coğrafyasında Çepnilerin bağlı olduğu dört ocak vardır: Güvenç Abdal Ocağı, İmam Musa-yı Kazım Ocağı, Dede Garkın Ocağı ve Köse Süleyman Ocağı'dır. Bu ocaklardan Güvenç Abdal ve Köse Süleyman Ocaklıklarının talip topluluklarının tamamı Çepni Türkmenleridir ve bunların büyük bir çoğunluğu Alevi inanç sisteminin bir parçası olarak yaşamaya devam etmektedir. Güvenç Abdal Ocağı'nın Gümüşhane Kürtün Taşlıca köyünden başlayıp Harşit vadisinden Karadeniz'e geçen Trabzon, Giresun, Ordu, Samsun, Zonguldak, Düzce ve İzmit hattına dağılan talipleri olduğu gibi Erzurum, Kars, Tokat, Çorum ve Amasya illerine dağılan talip toplulukları vardır. Bu topluluk kendini "Çepni", "Çetmi" gibi adlarla ifade eder. Çalışma alanı olarak

⁷ Bu konuda geniş bilgi için bk. Yaman, 2011; Yaman, 2013; Akın, 2014; Ersal, 2016a; Akın, 2020.

belirlenen Batı Anadolu Çepnilerinin büyük bir bölümü Köse Süleyman Ocağı'na bir kısmı da Gaziantep merkezli İmam Musa-yı Kazım Ocağı'na bağlıdır (Ersal, 2016a: 83-84).

Çalışmanın konusunu, Köse Süleyman Ocağı'na bağlı köylerde yürütülen Dar Cemi oluşturmaktadır. Devam eden doktora tez çalışmamız kapsamında Köse Süleyman Ocağı'na bağlı yerleşim birimlerinde ikamet eden dede ve talip topluluklarıyla görüşmeler yapılmış; Balıkesir ili Merkez ilçesine bağlı Kabakdere köyünde yürütülen cemlere katılım sağlanmıştır. Cemlere katılmadan önce toplumun inanç önderleri olan dedeler ve talip topluluklarıyla görüşülmüş, gerekli rızalık alınmıştır. Toplumun onayı doğrultusunda cemlerde ses ve görüntü kaydı yapılmış; cemler ve cemlerde icra edilen ritüeller katılımcı gözlem tekniğiyle kayıt altına alınmıştır. Ayrıca cemlere katılan toplum üyeleriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Elde edilen ses ve görüntü kayıtları deşifre edilerek tasnif edilmiştir. Tasnif edilen veriler, yorum ve değerlendirmelerle birlikte bu makalede sunulmuştur. Çalışmada Köse Süleyman Ocağı cemlerinin ritüel ve inanç pratikleri, cemin işleyişi ve hizmet sahipleri hakkında bilgi verildikten sonra bu ritüellerde kamberler tarafından icra edilen ve kutsal kabul edilen metinler bütünlüklü biçimde aktarılmıştır.

Cemler, Alevi inanç sisteminde toplumsal ve inanç yaşamının merkezinde yer almaktadır. Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan cem ritüeli, Alevi topluluklarının ibadet düzeni, inanç pratikleri ve toplumsal birlik anlayışı içerisinde temel bir konuma sahiptir. Bu yönüyle cem ritüeli şu şekilde tanımlanmaktadır:

İlk olarak Kerkelarin Miraç'ta Hz. Muhammed'in başkanlığında icra ettiğine inanılan, günümüizde Hazreti Muhammed'i temsilen bir inanç önderinin yönettiği, ocaklara göre değişmekle birlikte on iki hizmetin icra edildiği, kurban olarak kesilen bir hayvanın etinden yapılan lokmanın ve hizmetlülerin yaptıkları yemek ve yiyeceklerin yenildiği, kul haklarından inanç önderleri ve talip kardeşleri huzurunda tövbe edilerek arındığı, nefes, düvaz, miraçlama, tevbit ve ayet gibi kutsal olduğuna inanılan şiirlerin âşıkalar tarafından okunduğu, müzik ve söz eşliğinde semahların döndüğü ve kadın ile erkek bireylerin bir arada icra ettikleri Alevi toplulukların ibadetine cem adı verilir (Ersal, 2016a: 201).

Cemler, toplumsal birlik ve beraberliğin sağlandığı temel ibadet kurumu olarak Alevi zümrelerin inanç ve kültürel kimliğinin korunmasında önemli bir yere sahiptir. Cem ritüelleri, Alevi toplumunun inanç yapısının anlaşılması bakımından bir kimlik alanı oluşturmakta ve Alevi ocaklarının ana yapısını meydana getirmektedir

(Korkmaz, 2022: 61). Her ocak kendi süreğine göre farklı cem ritüelleri geliştirmiş; bu durum “yol bir, süre bin bir” ifadesiyle karşılık bulmuştur. Çalışma konumuz olan Batı Anadolu Çepnilerinin büyük bir bölümünün bağlı olduğu Köse Süleyman Ocağı cem ritüelleri de kendine özgü inanç pratiklerine sahiptir.

Cemler, belirli bir inanç takvimine göre yapılmakta; tarım ve hayvancılıkla uğraşan toplulukların hayat düzeni bu takvimin oluşmasında belirleyici olmaktadır. Tarım ve hayvancılığın yoğun iş gücü gerektirdiği dönemlerde cem ritüellerine ara verilmektedir. Bu yönüyle cemler, zaman ve takvim merkezli bir sürecin parçası olarak kutsal zamanın tecrübe edildiği ritüeller arasında yer almaktadır (Ersal, 2016: 199-200; Akın, 2020: 94).

Köse Süleyman Ocağı'na bağlı Batı Anadolu yerleşim birimlerinde cemlerin yapılma zamanı da hasat mevsimine göre şekillenmektedir. Batı Anadolu'da zeytin hasadı önemli bir geçim kaynağı olduğu için cemlerin tarihi, hasadın tamamlanmasının ardından dede ve topluluğun ortak kararıyla belirlenmektedir. Toplumun büyük bölümü çiftçilik ya da tarım işçiliğiyle uğraştığından cemler genellikle hasat sonrasında başlamaktadır. Bölgede zeytin hasadı ve hasat sonrası işler şubat ayı itibarıyla tamamlanmakta, cem takvimi de bu sürece göre düzenlenmektedir.

Katılım sağladığımız Balıkesir ili Merkez ilçesine bağlı Kabakdere köyündeki cemler, toplum içinde kurban kesmek isteyenlerin kurbanları tamamlanıncaya kadar devam etmektedir. Her akşam üç ya da dört kurban kesilmektedir. Toplumda musahipli çiftler, maddi imkânları el verdiği ölçüde her yıl cemde kurban kesmekte; bu kurbanlar tamamlanana kadar cemler sürmektedir.

Cem süreci içinde İkrar Cemi, Görgü-Sorgu Cemi, Musahip Cemi ve Dar Cemi yürütülmektedir. Köse Süleyman Ocağı'na bağlı cemler bütünlük içinde icra edilmekte; İkrar, Görgü-Sorgu, Musahip ve Dar cemleri birbirinden bağımsız günlerde yapılmamaktadır. Bu cemler, delil uyandırıldıktan sonra devam eden ritüel düzeni içinde gerçekleştirilir. Çalışmanın konusunu oluşturan dardan alma hizmeti ise cemin sonunda icra edilen ritüel silsilesiyle yürütülmektedir. Yapılan mülakatlarda, ceme “ağırlık çökmesin” inancı sebebiyle dardan alma hizmetinin sona bırakıldığı aktarılmıştır.

2.1. Köse Süleyman Ocağı Cem Ritelindeki Hizmet ve Hizmetçiler

Cemler, belli yapısal ve işlevsel özelliklere sahip olan ve ‘‘hizmet’’ adı verilen ritüel birimleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Cem ritüelinin aşamalı yapısını oluşturan bu uygulamalar şu şekilde tanımlanmaktadır:

Hizmet, Alevi inanç sistemi içerisinde cem veya inanç merkezli herhangi bir ritüelin tamamının bir bütün olarak icrası içerisinde, belirli bir sıralamayla aşamalı ve periyodik olarak ritüelin parçaları halinde gerçekleştirilen ve tamamının bir arada icrası cem olarak adlandırılan her bir uygulamaya verilen addır (Akın, 2020: 94-95).

Bu tanımdan hareketle cemlerin, belirli bir düzen içinde icra edilen hizmetlerden meydana gelen ritüel bir bütün olduğu görülmektedir. Köse Süleyman Ocağı cemleri de bu hizmet düzeni içinde yürütülmekte ve cem süresince her hizmet, ilgili hizmet sahibi tarafından icra edilmektedir.

Köse Süleyman Ocağı cemlerinde hizmet sahipleri şu řekildedir⁸:

Dede: Dedelik, seyyid soyundan gelmeyi gerektiren ve Aleviliğin temel yapıları arasında yer alan bir kurumdur. Dede, kendisine bağlı topluluğun inançsal, eğitsel ve hukuksal işlerinden sorumludur (Korkmaz, 2022: 67). Köse Süleyman Ocağı’na bağlı dedeler de toplumun inançsal, sosyal, eğitsel ve hukuksal işlerini yürütmektedir. Dedeler, cemleri yönetmek, yola dair bilgiler vermek ve topluluk içinde sorun yaşayan kişiler arasındaki problemleri ozmekle yükümlüdür. Alevi inanç sisteminde kutsal soyun ve kutun sahibi ile aktarıcısı olan dedeler, nübüvvet ve velayet kavramlarıyla ilişkilendirilmektedir. Hz. Muhammed’in soyundan gelmelerinin yanında Hz. Ali’nin bütün yolunun sırrına ve velayet ilmine de sahip kabul edilmektedirler (Ersal, 2019: 36).

Gözcü: Cem ritüelinde meydana gelen hizmetleri düzenleyen kişiye ‘‘gözcü’’ denir. Cemin icrasında ahengi ve hizmet sırasını sağlayan, hizmet alacak talipleri yönlendiren gözcü, bir bakıma dedenin yardımcıları konumundadır (Ersal, 2016a: 254). Katılım sağlanan cemlerde gözcü, dede ve talipler tarafından ‘‘Gözcü Baba’’ olarak çağrılmaktadır. Gözcünün cemin düzenini sağlama, ikrar verecek çiftleri meydana getirme, musahip olacaklara yardım etme ve cem sırasında ritüellerin icrasına

8 Yukarıda on iki hizmette icra yapan hizmetliler ve post sahipleri olduğu gibi ritüel bütünlüğü içinde inanç pratiklerinin gerçekleşmesinde hizmet yürüten hizmetçiler de vardır. Bu bölümde ikisi de bütünlük içinde verilmeye çalışılmıştır.

rehberlik etme gibi görevleri bulunmaktadır. Cemde dededen sonra gelen önemli hizmet sahiplerinden biridir.

Kamber: Bu hizmet sahibinin adı farklı yörelerde zâkir, âşık veya sazandar olarak da geçmektedir. Kamber, Alevi inanç sisteminin sözlü aktarım ortamları olan cem ritüellerinde, cemin içeriğine uygun nefes ve düvazlar icra ederek ritüelin devamlılığını sağlar ve hizmet hakkını yerine getirir (Ersal, 2009: 195; 2016: 43; Şahin, 2018: 111). Köse Süleyman Ocağı cemlerinde dede, gözcü ve kamber, cemin yürütülmesinde üç temel hizmet sahibi olarak öne çıkmaktadır. Dede ve kamber olmadan cem ritüelinin gerçekleşmesi mümkün görülmemektedir. Çünkü dede ve kamber, cemde kutsayan ve kutsal sözleri seslendiren kişiler olarak kabul edilmektedir (Ersal, 2019: 42). Dede, cem süresince hizmetler sırasında ve hizmetler tamamlandıktan sonra gülbanklar ile Kur'an'dan ayetler okuyarak kutsama görevini yerine getirir. Kamber ise hizmet hakkını verirken düvaz, nefes ve tevhit gibi kutsal metinlerin aktarımını yapar.

Delilci: Cemlerde dede ve talipler tarafından “Delilci Baba” olarak da çağrılmaktadır. Delil hizmeti, cem ritüelindeki on iki hizmetten biridir. Bu ritüel “delil uyarma” veya “çerağ uyarma” adıyla da bilinmektedir. Hizmet sahibine ise delilci ya da çerağcı denilmektedir. Bu hizmetin piri olarak İmam Zeynelâbidin kabul edilmektedir (Ersal, 2016a: 275). Delil uyarmanın kökeni, Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin bir nurdan var olduğuna işaret eden Nûr suresinin 35. ayetine dayandırılmaktadır (Korkmaz, 2022: 68). Cemde delilcinin görevi, delili gözcünün getirdiği kor ile uyandırmaktır. Delilci, cem süresince delili korur ve meydanaiki kutsal ışığın devamlılığını sağlar. Delilin sönmesi cemde bulunan herkesi düşkün kılacağından delilci cem boyunca delilin başından ayrılmaz. Hizmetler devam ederken dara durduğunda delilin arkasında yer alır.

Sakkacı: Sakka suyu hizmeti iki derviş tarafından yürütülmektedir. Sakka hizmeti, Kerbela hafızasıyla bağlantılıdır. Cem erenlerine dualanan suyun dağıtılması, rahmet ve şifanın ulaştırılması anlamını taşımaktadır. Sakka suyu hizmeti, Kerbela merkezli hizmetler arasında yer alır. Kerbela'da susuz şehit olan Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yakınının başına gelenler cemde yeniden hatırlatılır ve canlandırılır. Hizmet; suyu dualatma, içirme ve serpme aşamalarından oluşmaktadır (Ersal, 2019: 216). Cemlerde sakkacı dervişler tarafından bu hizmet, sakka suyunu dualatma, Kerbela hadisesine göndermeler içeren sözler eşliğinde suyu içirme ve Allah'tan bereket dileğiyle su serpme şeklinde icra edilmektedir.

İbrikçi: Bir bacı⁹, bir dervişten olur. İbrik hizmeti, cemde manevi temizliği ve kutsanmayı sembolize eder (Korkmaz; 2022: 69). Cemde de ibrik hizmeti icra eden bacı ve derviş, hizmetler sonrası gelip delilden niyaz alırlar.¹⁰ Delilin olduğu kabın altında bulunan tepsiye “Allah, Muhammed Ya Ali” diyerek üç kere biraz su dökerler, cem enrenlerinin ve meydanın arınmasını sağlarlar.

Süpürgeci: Hizmeti sahipleri, bir bacı bir dervişten olur. Süpürgeci, “Carcı” olarak da adlandırılır. Cem ritüelinde iki çeşit car hizmeti vardır. İlki carcının her hizmetten sonra meydanı sembolik olarak temizlemesi, süpürgeyi üç kere yere sürmesiyle olur. Tam car hizmetinde ise cem ritüelinde bütün sorgu ve görgü işleri bitip cem birlenince yapılan inanç pratiğidir. Bu inanç pratiğine gelinceye kadar cemevine gelen bütün taliplerin helalleşmesi, kırgınlıkları, dargınlıkları olmuştur. Helalleşme ve sorguda birçok kul hakkı ve günahlar meydana dökülmüş ve bunlar ocağa doğru süpürülmüştür (Ersal; 2016a: 270). Cemde hizmetler icra edildikten sonra süpürgeci bacı ve derviş süpürgeyi “Allah, Muhammed ya Ali” diyerek delile doğru üç kere yere sürerler. Ardından Dededen hizmet duası alıp niyaz olup yerlerine geçerler.

Kasap: Kasap, cem öncesinde kurbanın tığlanması hizmetini yerine getirir. Kurban tığlanmadan önce dedenin huzurunda dara durur ve dede tarafından gülbenk okunur. Katılım sağlanan Balıkesir ili Merkez ilçesine bağlı Kabakdere köyündeki cemlerde kasap, aynı zamanda aşçı hizmetini de yürütmektedir.

9 Ceme giren kadınlar “bacı”, erkekler “derviş” olarak adlandırılır. Cemler başladığında dervişler, kadınlara bacı diye hitap etmektedir. Yaptığımız mülakatlarda kadınlar ve erkekler birbirlerine özellikle bu şekilde hitap ettiğini, çünkü ikrar alıp yola girdikten sonra kadın-erkek cinsiyet farkının ortadan kalktığını, bu sebeple birbirlerine bu şekilde hitap ettiklerini aktarmışlardır.

10 Niyaz almak; kişinin ibadet esnasında olduğu secde vaziyetinde yatıp elini ya da yeri öpüp kalkması olarak uygulanır. “İnanç sisteminde birden fazla niyazlaşma şekli vardır. Niyazları kendi arasında ikiye ayırabiliriz: Makama yapılan niyazlar ve insana yapılan niyazlar. Aslında iki niyazın temelinde de bir makamı temsiliyet vardır. Dede postuna yapılan niyaz Hz. Muhammed’e niyazı ifade ederken postta oturan dedeye yapılan niyaz da Hz. Muhammed’i temsil eden dedeye gösterilen ihtiramdır. Bu post ya da makam niyazları dışında Hakk’ın insanda olduğu amacıyla her can ritüellerde birbiriyle niyazlaşır. Niyaz alma ya da niyaz etme olarak biline inanç pratiği şu şekillerde icra edilir. Makam niyazları posta üç kez secde halinde dudağın değdirilmesi ile olur. Dedeye niyazlar ise dedenin dizlerine, omzuna ve yüzüne yapılmaktadır (Ersal; 2016: 207).

Üç Bacı: Cem mühürlendikten sonra cem erenleri bir bacı, bir derviş olacak şekilde halka biçiminde oturur; bu sırada üç bacı eşikte bekler. Dede, Hak eşğinde¹¹ bekleyen üç bacıyı meydana çağırır ve onlara kim olduklarını sorar. Bacılar kim olduklarını söyledikten sonra halkada belirlenen yerlerine otururlar. Üç bacı, Miraç'taki Kırklar Cemi'nde hizmet gördüklerine inanılan Fatma Ana, Meryem Ana ve Hatice Ana'yı temsil etmektedir. Miraçlama sonrasında ise Kırklar Semahını dönerler.

Garip Bacı: Garipler Semahını icra eden bacıdır. Garip Bacı, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Zeynep'i temsil etmektedir. Semahta Kerbela hadisesi ile bağlantı kurulur ve Kerbela'da Hz. Hüseyin şehit edildiğinde Hz. Zeynep'in hareketleri Garip Bacı tarafından icra edilir. Garipler Semahını Fatma Ana ya da Mercancı Bacı icra eder. Ancak bu bacılar, semahı icra edemiyorsa cem erenleri içerisinde bir bacı "Garip Bacı" seçilir ve semahı icra eder.

Kapıkulu: Cemin güvenliğini sağlayan, dışarıdan gelebilecek tehlikelerden koruyan kişidir. Kapıcı olarak da adlandırılır. Osmanlı döneminde cem sırasında köye gelip giden yabancıları gözetleyip olumsuz durumları cem erenlerine haber veren hizmet sahibidir (Akın, 2020: 97). Yaptığımız mülakatlarda kapıkulunun eskiden köy girişinde olduğu, cem devam ederken cemevi etrafında dolaştığı ancak günümüzde cemevi içinde hizmet verdiği aktarılmıştır. Kapıkulu cem başlamadan ve dede ile kamber meydanine gelmeden cem erenlerine haber verir, cem sırasında ses yapıp düzeni bozanları uyarılmaktadır.

Aşçı: Aşçı, kurban lokmasını pişirmekten sorumlu hizmetlidir. Kurban etlerinin bulunduğu kazanı ateşe koymadan önce gelip cem erenlerinden izin ister. Cem erenlerinin izin vermesi ile kazanı ateşe koyar. Lokma pişene kadar kazanın başından ayrılmaz ve lokma hizmetleri tamamlandıktan sonra gelip dededen hayırlı alır.

Fatma Ana: "Cem Anası" olarak da anılmaktadır. Fatma Ana, cemdeki iç lokmaların pay edilmesi, dağıtılmasını sağlar. Meydanda icra edilen ritüellerde bacılara yardımcı olur. Örneğin; musahip olmada bacılara, Mercancı Bacı ile birlikte yardım eder.

11 Hak eşikten kastedilen, meydanevinin kapısıdır. Meydanevi kapısı "eşik" olarak adlandırılır. İnanca göre; kapının eşiği Hz. Ali'yi, kapının merteri (üst kısmı) Hz. Muhammed'i, kapının sağ tarafı Hz. Hasan'ı, kapının sol tarafı Hz. Hüseyin'i temsil etmektedir. Bu sebeple kapı yani eşik kutsal kabul edilmekte, eşikten geçerek Kırklar Cemi'ne dahil olunmaktadır.

Mercancı Bacı: Bu hizmet sahibi, cemlerde ‘‘Meydancı Bacı’’ olarak da adlandırılmaktadır. Cem sırasında i lokmalarının dağıtılmasında ve meydanda icra edilen hizmetlerde Fatma Ana’ya yardım eder. Kız ikrarı alınırken ikrar verecek bacıyı meydana Mercancı Bacı getirir. Bu hizmetini kız ikrarı alınacağı zaman yerine getirir. Mercancı Bacı, ayrıca ‘‘mercan hizmeti’’ni de icra eder. Cemde sigara ‘‘mercan’’ olarak adlandırılmaktadır. İ lokması hizmeti tamamlandıktan sonra dede, Mercancı Bacı’ya hizmetini yapmasını söyler. Mercancı Bacı, delile arkasını dönmeden meydan evinden çıkar; dışarıda mercanı yakarak tekrar meydana gelir. Meydan evine girdiğinde mercanın ateşini delile göstermeden  nefes eker ve ardından mercanı bir dervişe verir. Mercan hizmetinden sonra ceme ara¹² verilir.

3. Dar Kurbanı Cemi

Akşam 18.00-19.00 saatlerinde insanlar cemevinde toplanmaya başlar. Cemlere gelmeden önce kadınlar yöresel kıyafetlerini giyer, başlarına sarı renkli baş örtüsü takıp alınlarına yeşil ya da kırmızı yazma bağlar. Bu sarı renkli baş örtüsü ritüeller icrasında da anılmaktadır. Cem sırasında ritüeller icra edilirken dede ‘‘bacılar sakallarınızı salın’’ dediğinde başrtlerin uç kısımları göğüslerden aşağı bırakılmaktadır. Erkekler ise başlarına siyah kasket takmaktadır. Ceme girmeden önce başlarında mutlaka kasket olmaktadır. Ancak toplumda kasket değil, ‘‘ta’’ olarak adlandırılmaktadır. Bu kasket, Hacı Bektaş Veli’yi temsil etmektedir. Bu sebeple cem boyunca erkeklerin başında kasketler takılıdır. Aktarılanlara göre Yavuz Sultan Selim döneminde dedelere işkence edilmektedir. Dedeler başlarına Hacı Bektaş Veli gibi sarık, ta takamadıkları için kasket takmaya başlamışlardır. Bu sebeple cemde dede, kamber, hizmet sahipleri ve tüm erkekler başlarına kasket takmaktadır. Bu kasketlere ‘‘ta’’ denilmesinin sebebi de budur.

Dede cemin ilk gününde topluluğa köyde cemler devam ettiği sürece dikkat etmesi gerekenleri anlatır. Cemler devam ettiği sürece eşlerin birbirine haram olacağı, erkeklerin sakal tıraşı olmayacağı, dışarıdan et yenilmeyeceği konusunda uyarılarda bulunur. Cemler dışında et yemek istenirse sadece Kurban Bayramı’ndan kalan etlerin yenmesine müsaade edilmektedir.

Dede her akşam cem başlamadan önce toplulukla sohbet eder. Bu sohbetlerde cemlere, yola dair bilgiler verir, soru sormak isteyenler dedeye soru sorar. Bu

12 Cemde molaya, araya çıkılmaya ‘‘seyran’’ ya da ‘‘seyrana çıkmak’’ da denilmektedir.

sohbet tamamlandıktan sonra kısa bir mola verilir. Mola ardından cem erenleri¹³ meydana gelip toplanır, delil uyandırılır ve cem başlar. Delil uyandırılana kadar meydana gelip çocuklar ve gençler bulunup sohbetleri dinleyebilirler. Ancak delil uyandırıldıktan sonra sadece ikrar verip yola girmiş olan cem erenleri kalabilir.

3.1. Cem Öncesi İcra Edilen Ritüeller

3.1.1. Kurban Tekbirleme ve Tığlama Hizmeti

Alevi inanç sisteminde cem ritüelinin icra edilebilmesi için kurban olarak tığlanacak bir hayvana ihtiyaç vardır. Kurban olmadan cem ritüeli icra edilemez (Ersal ve Görgülü, 2017: 144). Köse Süleyman Ocağı cemlerinde de öncelikle kurbanlar tığlanır. Cem başlamadan önce o gün cemde kurbanı kesilecek olan kişiler akşamüzeri cemevine gelir ve kurbanları tığlanır. Tığlamak, kesmek anlamına gelir. Toplumda “kurban kesmek” ifadesi yerine “kurban tığlamak” ifadesi kullanılmaktadır.

Kurban sahipleri, kurbanlarını alarak cemevine gelir. Cem için tığlanacak kurbanlar kuzulardan seçilmektedir. Cemevinin kesimhanesinde dede, kamber, kasap ve kurban sahipleri olan dervişler ile bacılar bir araya gelir. Kesimhaneye önce kurban sahipleri ve kasap gider; kurbanlar buraya getirilir. Ardından gözcü, dedeye haber verir. Bunun üzerine dede ve kamber kesimhaneye geçer. Dede ve kamber birer sandalyeye oturur; kurban sahipleri ise dede ve kamberin karşısına geçer.

Kurban sahibi olan dervişler, kurban edilecek kuzuları önlerine alırlar. Kurban sahibi dervişlerin arkasında gözcü ve kasap; kurban sahibi bacılar ise eşlerinin yanında ya da kesimhane içinde bir yerde dara dururlar. Kurban sahibi dervişler, kurbanları bacıklarının arasına alır. Dede, kurban sahiplerine kurbanın sağ ön ayağını kaldırmalarını söyler. Bunun üzerine dervişler, hayvanın sağ ayağını havaya kaldırıp kendi ayaklarını hayvanın karnının altında birleştirirler.

Geleneksel yapıda gerçekleşen cemlerde kurbanlık koyun meydana getirilir. Kurban sahibi, kurbanın sağ ön ayağından tutarak kaldırır. Dede bu pozisyonda kurbanı tekbirler ve duasını yapar (Ersal, 2019: 127). Köse Süleyman Ocağı cemlerinde ise kurban cem başlamadan önce kesimhanede tığlanmaktadır. Dede, “Kurbanın

13 Cemlerine katıldığımız Köse Süleyman Ocağı dede ve talipleri ceme giren kadınlar ve erkekler için “cem erenleri” tabirini kullanmaktadır. Cemelere ikrar verip musahipli olan çiftler katılabilmektedir. Bu şartları sağlayan kadınlar ve erkekler cem erenleri olarak adlandırılmaktadır.

dördüncü ayağı siz olun.” der¹⁴ ve Saffat Suresi’nin 103. ve 107.¹⁵ ayetlerini okur. Dede, kurban kıssasına gönderme yapan şu sözleri söyler: “İkisi de Allah’a teslim oldular. Babası oğlunu alını üzerine yatırdı. Biz, ‘Ey İbrahim, rüyayı gerçek kıldın’ dedik. Bu nedenle onu ödüllendirdik. Ona bir kurban verdik.” Ardından kurbanı tekbirler ve gülbenk okur:

Bismişab Allah Allah. Delil-i celil, emir-i celil, itaat-ı Halil, kurban-ı İsmail. Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber. Kulû vallâhî'l-aliyyü'l-azîm. Tekbir Allahu Ekber, Allahu Ekber, Allahu Ekber. Tekbir Allahu Ekber, tekbir İsmail aşkına. Tekbir dedik tamamladık sahib-i mülkü aşkına. Kurbanlarımız kabul ola, muratlarımız hasıl ola, ocaklarımız aydın ola, binalarımız daim ola. Geldiğimiz yoldan, durduğumuz dardan, yapmış olduğumuz hayır hizmetlerden şefaatl göresiniz. Kesmiş olduğumuz kurbanlar Musa Peygamber’in süriüsüne katula; yüzleriniz ak, gönülleriniz pak ola. Rabbimin himmet-i kerameti üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede bu tekbirleme ve gülbankı okurken kurban sahipleri ve kurbanlar önde, gözcü ve kasap onların arkasında dara durur. Dede tekbirleme ve gülbankı bitirdiğinde kurban sahipleri kurbanları meydana salıp tekrar dara durur.

Cem öncesi tuğlanan tüm kurbanların ayakları, derileri ve cemde iç lokmasından sonra kalan kemikleri bir kazanda toplanır. Kazandaki bu parçalar cemevinde kesimhane varsa kesimhanedeki kuyuya atılır.¹⁶ Cemlerine katıldığımız Balıkesir ili Kabakdere Köyü Cemevi kesimhanesi kuyusu köydeki kanalizasyon sitemine bağlı değildir. Çünkü cemevi kesimhanesindeki bu kuyuya kurban atıkları atılmaktadır. Yaptığımız mülakatlarda eskiden kurbanın bu atıklarının bir arada toplanıp toplumdan uzak bir yere kuyuya gömüldüğü, eski cemevlerinin olduğu yerlerde bu sistemin hala

14 Dervişlerin kurbanı bacalarının arasına alması, onların kurbanına binmiş olmasını temsil eder. Dervişler, kurbanın sağ ayağını kaldırıp kurbanın sağ ayağından, alından, sağ ve sol gözlerinden öperler. Sağ kulağı ile sağ gözünü kapatırlar, dara dururlar. İcra sırasında dervişler, kurbanı iki bacaları arasına alırlar, kurbanın sağ ayağını kaldırıp dara dururlar. Ayrıca icra sırasında Dedenin Saffat Suresi’nden ayetleri bazen okumadığı, sadece gülbank okuduğu da tespit edilmiştir.

15 Sâffât sûresi 103,104. Nihayet her ikisi de (Allah’ın emrine) boyun eğip, İbrahim de onu (boğazlamak için) yüz üstü yere yatırınca ona şöyle seslendi: “Ey İbrahim!”. 107. Biz (İbrahim’e) büyük bir kurbanlık vererek onu (İsmail’i) kurtardık. (Altuntaş ve Şahin (Haz.), 2011: 496-497).

16 Kurbanın kellesi, derisi, ayakları, kemiklerinin bir kuyu kazılıp gömülmesi ya da cemevi kesimhanesindeki kuyuya atılması için, “sırlandı” tabiri kullanılmaktadır.

devam ettiği, köyde yeni bir cemevi yapıldığı için kurban atıklarının kuyuya atıldığı aktarılmıştır. Hatta cem sonlanıp delil sır edildikten sonra delil de kurbandan kalan bu parçalarla birlikte gömülmekte ya da kesimhane kuyusuna atılmaktadır.

Cemlerde ikrar, musahip olma, görgü-sorgu ve dardan alma hizmetlerinde kuzu kurban edilmektedir. Ancak kişinin maddi durumu yoksa ve cemde iki kurban vermesi gerektiğinde “elma” da kurban olarak tıglanabilir. Örneğin; musahipli kişi o sene cemlerde hem yıllık kurbanını kesecek hem de yakınlarından birini dardan indirecekse ve maddi durumu yoksa elma kurbanı verebilir. Bu durumda kendi yıllık kurbanı tıglanır. Cemde post üzerinde görgü-sorgusunu verir. Cem içerisinde ilk “iç lokması-yürek yeme” hizmetinde Dede bu kişiyi huzuruna çağırır. Kişi elinde elma ile dedenin önüne gelir, edep erkân olur.¹⁷ Elmanın sapının olduğu kısmını dedeye doğru tutarak verir. Dede elmayı alır, sapının olduğu kısmı tıglar. Tıglanan bu kısım, kurban atıklarının olduğu kazana atılır. Dede elmayı üçe böler. Bir parçayı kurban sahibi kişiye yedirir. Elmanın bu parçası kurbanın yüreğini temsil etmektedir. Bir parça kurbanın etlerinin doğranmasıyla yapılan kavurmanın içine atılır. Bir parçası da iç lokması olan ve “lorş” denilen kurban kemiklerinin kaynatıldığı kazanın içine atılır. Böylece kişi dar kurbanını elma kurbanı olarak vermiş olur.

Kurbanların etleri doğranıp bir kazanda kavurma yapılır. Bu kazanın içerisine kurbanların yürekleri de konulur. Cemde birden fazla kurban tıglanmaktadır. Yüreklerin karışmasını önlemek için yüreklere kürdan batırılır. “İç lokması-yürek yeme hizmeti” sırasında Dede yürekleri yedirirken kürdan sayısına göre dervişleri çağırır. Yüreği yedirir, gülbank okur. Yürekleri alan dervişler, musahip kardeşi ile yüreği birlikte yer. İsterlerse musahip bacıları da yürekten yerler. Yürek yeme hizmeti sırasında cem erenlerine iç lokması olarak kavurma dağıtılır. Kurbanın kemikleri ise parçalanıp ayrı bir kazanda kaynatılır. Buna “lorş” denilir. İkinci iç lokması hizmetinde de cem erenlerine lorş dağıtılır.

---

17 Edep erkân üzere oturmak, cem süresince bacıların ve dervişlerin dizlerinin üzerinde oturması anlamına gelmektedir. Cem sırasında bacılar ve dervişler bu şekilde otururlar.

Fotoğraf 1. Kurbanların işaret vermesi beklenirken darda duran talipler

3.1.2. Kurban Hakkı Hizmeti

Kurbanlar cemevi kesimhanesinde meydana salındıktan sonra kurbanların bir işaret vermesi beklenir. Kurbanların geviş getirmesi, işemesi, silkinmesi, dışkısını yapması birer işaret olarak kabul edilir. Kamber ncelikle ‘‘Hayır himmet eyleyin erenler’’ der. Dede ve kurban sahipleri; ‘‘Himmet erenlerden, gayret Ali’den’’ derler. Bu sırada Kamber, saz çalmaya başlar ve bir düvaz imam okur.¹⁸ Kurban sahipleri olan bacılar ile dervifler, orada bulunan Kasap ile Gözcü darda dururlar.

*Akul ermez Yaradan’ın sırrına
Muhammed Ali’ye indi bu kurban
Kurban olan kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin’e indi bu kurban*

18 Zkir kurban hakkını verirken meydanda serbest kalan kurbanın nişan göstermesi beklenir. Bu sırada dedenin duası bitince zâkir ‘‘kurban hakkı’’ için üç düvaz imam ya da iki nefes bir düvaz imam okur (Ersal, 2019: 127). Ancak Köse Süleyman Ocağı’nda genel olarak bir düvaz imamda kurban işaret (nişan) gösterdiği için tek düvaz imam okunur. Bu sebeple tek düvaz okumak gelenek olmuştur.

*Ol İmâm Zeynel'in destinde idim
Muhammed Bâkır'ın dostunda idim
Ca'fer-i Sâdık'ın postunda idim
Mûsa Kâzım, Rızâ'ya indi bu kurban*

*Muhammed Takî'nin nûrunda idim
Aliyyün-Nakî'nin sırrında idim
Hasanül Askerî'n dârında idim
Muhammed Mehdi'ye indi bu kurban*

*Aslı şâh-ı merdan gürûh'u naci
Gerçeğe bağladır bu yolun ucu
Senede bir kurban tâlibin borcu
Pir-i tarikat'a indi bu kurban*

*Tarikattan hakikat'a ereler
Cennet-i âlâ'ya hüfle sereler
Muhammed Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban*

*Şâh Hatâyim eder bilir mi ber can?
Kurbanın üstüne yürüdü erkân
Tırnağı tesbih, kanında mercan
On İki İmamlara indi bu kurban*

Kamber düvazı okurken On İki İmamların adları geçtikçe kesimhanede bulunan herkes yüksek sesle “Allah Allah”¹⁹ der. Kamber düvazın son dizesini söylediğinde²⁰ dede şu gülbankı okur:

---

19 Kamberin okuduğu ve içinde On İki İmamların isimlerinin geçtiği her düvazda talipler, yüksek sesle “Allah Allah” demektedir. Bu tekrar eden bir durum olduğu için düvazda bu durum verilmeyecektir.

20 Kamber düvazı bitirdiğinde Dedenin hizmet defterinde kurban sahiplerinin ve kesimhanede bulunan hizmet sahiplerinin (Gözcü, Kasap) secdeye düşmeleri gerektiği yer almaktadır. Ancak katıldığımız cemlerde kurbanın tığlanmadan önce Kamber düvazı bitirdiğinde kesimhanede bulunanların secdeye düşmediğini, dara durduğunu kayıt altına aldık.

Öz birliğiyle Allah Allah, cem birliğiyle Allah Allah, hâl birliğiyle Allah Allah. Vakıtlar hayrola, hayırlar fethola, şerler defola. Müminler abad ola, münafıklar bedbaht ola. Sırlar mesut ola, gönüller mesrur ola. Er Hak-Muhammed-Ali yardımcımız, gözçümüz, beğçimiz ola. On İki İmamlar, On Dört Masum-u Paklar, On Yedi Kemerbestlerin katarlarından, didarlarından ayırmaya. Pirimiz, üstadımız Hünekâr Hacı Bektaş Veli, ceddin Seyyid Köse Süleyman Efendilerimiz yardımcımız, destekçimiz ola. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların, On Dört Masum-u Pakların, On Yedi Kemerbestlerin, Seksen Bin Urum Erenlerinin, Doksan Bin Horasan Pirlerinin, Yüz Bin Gayb Erenlerinin, Yüz Yirmi Dört Bin nebinin, velinin, mazlumların, masumların keşfi kerametleri, seyr-i nazarları üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Kesmiş olduğunuz kurbanlardan şefaathler göresiniz. Pirimin, ecdadımın himmet-i kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Kurbanlarımız sizî kazalara, belalara karşı koruya. Kesmiş olduğunuz kurbanlar Musa Peygamber'in sürüsüne katıla. Gerçeğe hü, hü.

Dede gülbankı okurken darda duranlar hep bir ağızdan yüksek sesle “Allah Allah” der. Dede “Hü erenler” dedikten sonra herkes dardan çıkar ve susar.

3.1.3. Kasap Hizmeti

Kurbanlar için dede dua edip kamber de kurbanın hizmet hakkını verdikten sonra dede, kasabı çağırır. Kasap, bıçağını alarak gelir ve dedenin önünde dara durur. Dede, kasaba bıçak hayırlaması yapar ve şu gülbankı okur:

Bismişah Allah Allah. Hizmetlerin kabul ola, muratların basıl ola, ocakların aydın ola, binaların daim ola. Geldiğin yoldan, durduğun dardan, yapmış olduğun hizmetlerden şefaathler göresin. Pirimin, ecdadımın, Kasap Cömert Efendimizin hüsn-i hizmetleri, keşfi kerametleri, sefa-i nazarları üzerlerinde hazır ve nazır ola. Başların pınar, ayakların göl ola; yüzlerin ak, gönüllerin pak ola. Allah kazadan, beladan, şerden, münkirden, münafıktan koruya, gözete; isteklerini ve muratlarını kabul eyleye. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı okurken kasap darda durur ve iki elinde tuttuğu bıçağı yavaş hareketlerle çevirir. Dede bıçağı hayırladıktan sonra dede ve kamber kesimhaneden çıkar. Kesimhanede kurban sahibi dervişler, gözcü ve kasap kalır. Kasap, kendisine yardım edecek bir kişiyi seçer. Bu kişiyle birlikte kurbanı kesimhanedeki kuyunun başına yatırır. Kurbanın ayakları tutulur ve kurban tığlanır. Kasap, kurbanın kanını kuyuya akıtır. Kesilen kurban askıya asılır ve kellesi gövdesinden ayrılır. Kasap, kurbanın ön ayaklarını keserek kuyuya atar. Kurbanın kellesi, kasaba yardım eden kişi tarafından yüzülür. Ardından kurban parçalara ayrılır. Kurbanın kalbi ayrı bir

kaba konur; diğer parçalar küçük şekilde doğranarak ceme hazırlanır. İç lokmasını pişirecek kişi kasaptır. Parçalama ve doğrama işlemi tamamlandıktan sonra etler pişirilmek üzere kazana alınır.

Cemlerin başladığı ilk gün dardan alma hizmeti yapılmadığı için dar kurbanı tığlanmaz. Dar kurbanının tığlanacağı günlerde ilk olarak bu kurban tığlanır. Dede, kasaba dar kurbanını önce tığlaması gerektiğini özellikle tembihler. Kasap, ilk olarak dar kurbanını tığlar. Dedenin kendisine söylediği üzere dar kurbanının kellesini ikiye ayırır; ancak çene kemiklerini tamamen ayırmaz. Kurbanın kellesini ağzı açık biçimde kesimhanedeki kuyuya ters şekilde bırakır. Dar kurbanının kellesi yenmez. Dar kurbanı tığlandıktan sonra diğer kurbanlar tığlanır. Diğer kurbanların kelleleri pişirilir ve yemek isteyenlere sunulur.

3.2. Cem Sırasında İcra Edilen Ritüeller

Cem başlamadan önce kapıkulu, meydan evinin kapısına gelir. Dede ve kamber meydana gelmeden önce “Hü erenler, edep erkân eyleyin.” diyerek topluluğu uyarır. Kapıkulunun uyarısıyla birlikte bacılar ve dervişler ayağa kalkarak dara dururlar. Ardından dede ve kamber cemin yapılacağı yere gelir ve posta oturur. Dede ortada, kamber dedenin sağında, delilci ise dedenin solunda yer alır. Dede, ceme başlamadan önce cemle ilgili bazı konularda toplulukla fikir alışverişinde bulunur ve yola dair bilgiler verir. Dedenin sohbetinin ardından kısa bir mola verilir. Mola bitiminde bacılar ve dervişler yeniden meydan evinde toplanır. Ardından cem başlar ve delil uyandırılır.

3.2.1. Delil Hizmeti

“Delil hizmeti” ya da “çerağ hizmeti” adlarıyla anılan ritüel, cemdeki on iki hizmetten biri olarak icra edilmektedir. Bu hizmeti yürüten kişiye “delilci” ya da “çerağcı” denilmektedir. Delil hizmeti, bütün ocak, süre ve yörelerde icra edilen hizmetler arasında yer almaktadır. Delilcinin icrası ve icra sırasında okunan hizmet metinleri, ocakların büyük çoğunluğunda benzerlik göstermektedir. Ancak icra biçiminde farklılıklar bulunabilmektedir. Bazı ocaklarda delil hizmeti cemin başında, el suyu ve car-süpürge hizmetinden sonra; bazı ocaklarda tarikat namazı veya tövbe hizmetinin ardından; bazı ocaklarda ise kurban kazana girdikten sonra gerçekleştirilmektedir (Ersal, 2019: 145).

Köse Süleyman Ocağı cem ritüellerinde dedenin taliplerle sohbetinden sonra mola verilmektedir. Mola sonrasında bacılar ve dervişler yeniden meydan evinde bir araya gelir. Dede, “Hü erenler, dervişler şapkalarını/kasketlerini/taçlarını taksın, bacılar sakallarını/yağlıklarını salsın. Çorapları çıkaralım.” der. Bunun üzerine bacılar, ceme gelirken başlarında örtülü olan sarı başörtüsünün uç kısımlarını göğüslerinden aşağı salarlar. Kasketlerini takmamış olan dervişler de bu sırada kasketlerini takarlar. Ardından dede, dervişlere kemerbestlerini bağlamalarını söyler. Dervişlerin kemerbestleri çoğunlukla bağlıdır; bağlı olmayanlar ise bu sırada kemerbestlerini bağlar.

Dede, “Herkes olduğu yere niyaz alsın, dara dursun.” der. Bunun üzerine bacılar ve dervişler eğilerek niyaz alır ve ardından dara dururlar. Gözcü, içinde kor bulunan küçük bir kürekle delilcinin yanına gelir. Dede, “Niyet ettik vaktin hayrına, girdik On İki İmamlar yoluna, kiblegâhımız Muhammed, secdegâhımız Ali, pirimiz üstadımız Seyyid Köse Süleyman. Gerçekler demine, evliya keremine, gönüller birliğiyle hû diyelim, hû.” der. Ardından dede, “Hü erenler, hayır himmet eyleyin erenler.” der. Topluluk ise “Himmet erenlerden, gayret Ali'den.” diye karşılık verir.

Delilci koru canlandırır ve zeytinyağına temas ettirir. Kor alevlenince delil, “Allah, Muhammed, ya Ali” sözleriyle üç yerinden uyandırılır. Bu sırada dede delil gülbankına başlar. Delilci, gözcünün tuttuğu kordan maşa ile bir parça alarak delili uyandırır. Dede şu gülbankı okur:

Bişmişab Allah Allah. Allahümme salli alâ seyyidînâ Muhammed ve alâ Ali seyyidînâ Muhammed. Bîmişab Allah Allah. Hak lâ ilâbe illallah, Muhammeden Resûlullah. Aliyüllah, Veliyüllah, şefaât senden ya Resûlullah. Çerağ-ı rûşen, fabr-i dervîşan, zühur-ı iman, küşad-ı meydan, kuvve-i evliya, kuvve-i abdalân, himmet-i pîran, Pir-i Horasan. Bîmişab Allah Allah. Çerağ-ı evliya, nûr-ı semavat. Bu menzîldir ol Tûr-ı müinacaat. Rûşen kıl niyaz ol çerağ-ı enbiyaya. Bu menzîldir ol Tûr-ı müinacaat. Çerağ uyanunca verelim niyazı Muhammed Mustafa'ya candan salavat. Allahümme salli alâ seyyidînâ Muhammed ve alâ Ali seyyidînâ Muhammed.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra kamber, delil/çerağ hakkı hizmetini yerine getirir ve delil düvazını okur:

*Hata ettim Hüda yakıtı delili
Muhammed Mustafa yakıtı delili*

*Ol Ali-i dabe'den Haydar-i Kerrar
Aliyyül Murtaza yakıtı delili*

*Haticetü'l Kübra, Fatıma Zebra
Ol Hayrî'n-Nisa yakıtı delili*

*İmam Hasan aşkına girdim meydana
Hüseyn-i Kerbela yakıtı delili*

*İmam Zeynel, İmam Bakır ü Cafer
Kazım Musa Rıza yakıtı delili*

*Muhammed Taki'den hem Ali Naki
Hasanül Askeri yakıtı delili*

*Muhammed, Mehdi ol sahib zaman
Eşîğinde ayet yakıtı delili*

*Bilirim günahım hadden aşuptur
Hünkârı Evliya yakıtı delili*

*On İki İmam'ındır bu nur Hatayâ
Şir-i Yezdan Ali yakıtı delili*

Kamber düvazı tamamladıktan sonra dede “Öz birliğiyle Allah Allah” dediğinde bacılar ve dervişler secdeye kapanırlar²¹. Ardından dede şu gülbankı okur:

*Cem birliğiyle Allah Allah. Vakitler hayrola, hayırlar fethola, şerler defola. Müminler abad
ola, münafiklar bedbapt ola. Sırlar mesut ola, gönüller mesrur ola. Er Hak-Muhammed-Ali
yardımcımız, gözcümüz ola. On İki İmamlar, On Dört Masum-u Paklar, On Yedi Kemerbestlerin
katarından, didarından ayırmaya. Pirimiz, üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli, ceddim Seyyid
Köse Süleyman Efendimiz vekilimiz ola. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların, On
Dört Masum-u Pakların, On Yedi Kemerbestlerin, Kırkların, Seksen Bin Urum Erenlerinin,
Doksan Bin Horasan Erenlerinin, Yüz Bin Gayb Erenlerinin, Yüz Yirmi Dört Bin veli ve*

---

21 Talipler secdede iken dede gülbank okumaya, kamber saz çalmaya devam etmektedir. Bu genel bir durumdur. Bu sebeple her hizmette tekrar edilmeyecektir.

nebinin, masumların keşfi keramelleri, seyr-i nazarları zerelerinizde hazır ve nazır ola. Eli yerde, yzi yerde, Hak'ın huzurunda 'Allah Allah' diyen bu güzel canlarımızın isteklerini, dualarını, muratlarını kabul eyleye. Ver Allah'im ver; iş isteyenlere iş ver, can isteyenlere can ver, evlat isteyenlere hayırlı evlatlar ver. Kurbanlarımızı, lokmalarımızı dergâh-ı izzetinde kabul eyle. Gerçeğe h.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra bacılar ve dervişler secdeden kalkarak edep erkân üzere otururlar.

Fotoğraf 2. Delilin Uyandırılması

3.2.2. Kurban Sahibi Bacıların Dualanması

Gülbank tamamlanıp talipler secdeden kalkınca kurban sahibi bacılar, içinde kurbanların yüreklerinin bulunduğu tabaklarla dedenin huzuruna gelir ve yan yana dizilirler. Bacılar, sakalları salınmış biçimde, yani yağlıklarının uç kısımları gğslerinden aşağı bırakılmış hâlde, tabakları ellerinde dar duruşunda beklerler ²².

22 Bacılar delil uyandırılırken cem erenlerinin arkasında durmaktadırlar. Çünkü delil, uyandırılana kadar bacılara gösterilmez. Bu sebeple cem erenlerinin arkasında dururlar. Delil ile aralarına cem erenleri girmiş olur.

Bu sırada gözcü bacıların yanına gelir ve asasıyla yarım halkanın başına geçer. Dede, kurban sahibi bacılar için gülbank okumaya başlar:

Bismişab Allah Allah. Kurbanlarımız, lokmalarımız kabul ola; muratlarımız basıl ola, ocaklarımız aydın ola, binalarımız daim ola. Geldiğimiz yoldan, durduğumuz dardan, yapmış olduğumuz hayır hizmetlerden şefaatler göresiniz. Pirimin, ecdadımın himmet-i kerametleri üzerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra bacılara “Tabaklarınızdan niyaz alın.” der. Bacılar tabaklarından niyaz alırlar. Ardından gözcü, bacıların ellerindeki tabakları alarak delilin önüne dizer ve üzerlerine bir yazma örter. Bacıların belirli bir sayısı yoktur. O gün kaç çift/aile kurban kesecekse ve dar kurbanı sahibi olan çiftin bacıları kimlerse onlar meydana kalkar.

Dede, kurban sahibi bacıların tabaklarını dualadıktan sonra bacılar getirdikleri günlük, şeker, karanfil, yağ, tuz ve mercanı alarak meydana gelir ve dara dururlar. Dede bunları da dualar. Bacılar niyaz alıp yerlerine geçerler.

Fotoğraf 3. Kurban Sahibi Bacıların Tabaklarındaki Yüreklere Dedeyle Dualatması

3.2.3. Günlük Hizmeti

Dede, gözcüyü çağırır. Gözcü gelir, dedenin önünde edep erkân oturur. Gzcninn elinde közlerin bulunduğu kürek vardır. Dede gnlđ²³ kznn üzerine atarken gülbank okur. Dede “Bismişah Allah Allah, gittiği yerler gam, keder, gaile, gasavat, kıtlık, yokluk görmeye, dertlere deva ola, hastalara şifa ola, Allah Allah.” der.

Közlerin zerindeki günlüğün dumanı ttmeye başlar. Meydanevinde bulunan bacılar ve dervişler, bu dumanı içine çekmeye başlar. Gözcü, dumanı tüten günlüğü önce delilciye götürür. Delilci, iki eliyle dumanı kendine doğru çekerek “Allah, Muhammed, ya Ali” der. Gözcü krekteki günlüğü dedeye götürür. Dede de “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek dumanını kendine eker. Gözcü sonra günlüğü kambere götürür. Kamber de “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek günlük dumanını içine eker. Gözcü krekteki günlüğü topluluğun içerisinde dolaştırmaya başlar. Dolaştırırken dumanını insanların arasında üfler. Dervişler ve bacılar bu dumanı “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek ilerine ekerler. Gözcü günlüğü önce dervişler sonra bacılar arasında dolaştırdıktan sonra küreği kapıkuluna verir. Kapıkulu günlüğün olduğu küreği alıp dışarı çıkar ve oradan bağırır “Altı ay kokusu, altı ay korkusu” der. Dede “Eyvallah” diye karşılık verir. Gözcü gelip yerine geçer. Günlük bazen kapıkulu bazen de gözcü tarafından aş ocağına götürülüp ateşe dökülür.

---

23 Toplumda günlük olarak anılan bu tütsü, ak günlük sakızıdır. Akgnlk ağacından elde edilen reçine kurutulup alternatif tıpta da kullanılmaktadır.

Fotoğraf 4. Günlük Hizmeti-Dedenin Günlüğü Gözcünün Tuttuğu Kürekteki Közlerin Üzerine Dökerken

3.2.4. Aşçının Dualanması

Kasap meydana gelip dara durur ve “Kazanı ateşe koyuyorum, hayır himmet eyleyin erenler.” der. Dede ve toplum birlikte “Himmet erenlerden, kabulü Hak’tan olsun.” diyerek karşılık verir. Bunun üzerine dede, kasaba “Kazanı ateşe koyabilirsin.” der.²⁴

3.2.5. Gözcü, Mercancı Bacı, Kapıkulunun Dualanması

Dede “Gözcü Baba, Mercancı Bacı, Kapıkulu meydana” der. Bu üç hizmetçi gelip Dedenin karşısında dara dururlar. Dede gülbank okumaya başlar:

24 Katılım sağlanan Kabakdere köyündeki cemlerde ayrıca aşçı hizmetini yürüten bir hizmet sahibi bulunmamaktadır. Bu hizmet de kasap tarafından yerine getirilmektedir. Kasap, dua almak için meydana geldiğinde yerine başka bir hizmetliyi ya da cem erenlerinden birini bırakır. Eğer kazan başında kalacak biri yoksa aşçı hizmetini de üstlenen kasap meydana gelmez. Bu nedenle söz konusu hizmet, kasabın meydan evinde bulunduğu durumlarda icra edilmektedir.

Bismişah Allah Allah, bizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hasıl ola, ocaklarınız aydın ola, binalarınız daim ola, geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır bizmetlerden şefaatler göresiniz. Pirimin, ecdadımın himmeti kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah²⁵

Bu üç hizmeti gülbank bitince delilden niyaz alıp yerlerine geçerler. Gözcü yerine, Kapıkulu kapıya, Mercancı Bacı bacılar arasındaki yerine geçer.

Fotoğraf 5. Dedenin Darda Duran Gözcü, Kapıkulu, Mercancı Bacıyı Dualarken

3.2.6. Kurban Sahibi Sorgu Hizmeti

Abdal Musa Ceminde sorguya bütün köy halkı ve musahibi ile Musahip Kurbanı Ceminde musahip olacaklar meydana çıkarken Dar Kurbanı Ceminde len kişinin Dar Kurbanı hizmetini kim grecekse o kişi seccadeye çıkmaktadır (Ersal; 2016:

25 Dede cemde bu üç hizmet sahibine cem sırasında yukarıda verdiğimiz gibi gülbank verir. Ancak dedenin icra defterinde bu gülbank şu şekilde yer almaktadır.  hizmet sahibi gelip dara durur.

Dede: “Bismişah Allah Allah, Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaatler göresiniz, dar çeken didar göre, didar gören ceennem narı görmeye, Fatma Ana muratlarınızı vere, gerçeğe h mümine ya Ali hâl!”

451). Köse Süleyman Ocağı cemlerinde post üzerinde dara durma ve sorgu hizmeti İkrar Kurbanı Cemi, Musahip Kurbanı Cemi ve Görgü-Sorgu Cem hizmetinde yapılmaktadır. Gözcü tarafından post serilir. Dede, post serilirken ve toplanırken dualar, hizmet yapılır. Ancak Dar Kurbanı Ceminde post üzerinde dara durma yoktur. Bunun sebebini dedeye sordüğümüzda dar hizmeti için posta gerek olmadığını, delilin yani “Hak-Muhammed-Ali” nurunun yeterli olduğunu ifade etmiştir. Gözcü, Mercancı Bacı ve kapıkulu hayırlı aldıktan sonra delil huzurunda ikrar verilir.

3.2.7. İbrik Hizmeti²⁶

Dede, Gözcüye “Gözcü baba, ibrik gelsin.” der. İbrik hizmetini yapan derviş ve bacı gelirler, delile niyaz alırlar. Delinin önünde ibriği birlikte tutarlar. Sonra derviş ibriğin bulunduğu tepsiyeye üç kere az miktarda su döker. “Allah” der biraz su döker, “Muhammed” der biraz su söker, “ya Ali” der biraz su döker. Sonra bir adım geri çekilir, bacı ile birlikte ibriği tutarak darda dururlar. Dede gülbank okumaya başlayınca ibriği yavaş ve dairesel hareketlerle çevirirler. Dede: “Bismişah Allah Allah, manay-ı marifet, nur-u hakikat, hizmet-i Muhammed, Muhammed'den şefaet, Ali'den hidayet ola, gerçeğe hü müminlere ya Ali, Allah eyvallah.” der. Gülbankı tamamlar, böylece cem erenlerinin abdesti alınmış olur. İbrikçi bacı-derviş tekrar delile niyaz alıp yerlerine geçerler.

---

26 İbrik ve süpürge hizmetleri cem süresince ikrar verme, musahip olma, görgü-sorgu hizmetleri sonrasında da aynı şekilde icra edilmektedir. Bu sebeple makalede ritüeller icra edildikçe sadece isim olarak yer verilecektir.

Fotoğraf 6. İbrik Hizmetini İcra Eden Derviş ve Bacı

3.2.8. Süpürge Hizmeti

Dede, ibrik hizmeti tamamlanınca süpürgeci bacı-dervişini çağırır. Süpürge hizmeti için bacı ve derviş gelirler. Sprgeyi ellerine alıp yere delile paralel olacak şekilde koyarlar, süpürgeye niyaz alırlar. Sonra ikisi birlikte süpürgeyi tutup delile doğru süpürgeyi üç kere sprrler. Sprrken “Allah, Muhammed, ya Ali” derler. Sprdkten sonra derviş ve bacı bir adım geri gider, süpürgeyi tutarlar. Dede gülbanka başlar: “Bismişah Allah Allah, Salk-ı Salman, Mülk- Süleyman, kr olası Mevran, Seyd-i Selman’ın himmet-i kerametleri zerlerinize hazır ve nazır ola, gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah” der gülbankı bitirir.

Süpürgeci bacı-derviş, Dede gülbank okurken süpürgeyi dairesel hareketlerle yavaşa çevirirler. Dede gülbankı bitirince bacı ile derviş süpürgeyi delile paralel olacak şekilde yere koyup üzerine niyaz alırlar. Niyaz aldıktan sonra delilin n kısmına ibriğin yanına süpürgeyi bırakıp delile arkalarını dönmeden yerlerine geçerler.

Fotoğraf 7. Süpürge Hizmetini İcra Eden Derviş ve Bacı

3.2.9. Görgü-Sorgu Hizmeti

Görgü-Sorgu hizmetinde dede musahipli çiftlere, yıl içerisinde neler yaptıklarını, yola dair sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini sorar. Çiftler de post üzerinde bu sorulara cevap verir. Dardan alma hizmeti öncesi merhumun dara duracak yakınları da dar kurbanları tığlandığı için onların da görgü-sorgusu yapılmaktadır. Vefat eden kişinin yakınları görgü-sorgudan geçmeden merhum dardan indirilmez.

Görgü-sorgu hizmeti başlamadan önce dede, gözcüye görgü-sorgudan geçecek birilerinin olup olmadığını sorar. Gözcü esasını havaya kaldırıp başının üzerinde çevirir ve olduğunu söyler. Dede, gözcüyü çağırıp postu²⁷ eline verir.²⁸ Gözcü, esasını sol omzuna alıp elinde postla dara durur. Dede, sağ elini sol göğsünün üzerine

27 Post, geyik derisindedir. Postun açılması ve toplanması dua ile yapılmaktadır.

28 Dede post açılmadan önce Ahzap suresi 56. ayeti okuyabilir. Dedenin icra defterinde ayet şu şekilde yer almaktadır. “Muhakkak ki Allah ve melekleri Peygambere hep salat ile ikramda bulunurlar. Ey iman edenler, haydi O’na teslimiyetle salat ve selam getirin.” Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin (Altuntaş ve Şahin (Haz.), 2011: 469).

koyarak gülbanka başlar. Bu sırada darda duran gözcü, postu iki eliyle tutar ve dairesel hareketlerle çevirir. Dede şu gülbankı okur:

Bismişab Allab Allab. Elif Allab, Lam Muhammed, Mim Ali, Cim Cebrail. Cebrail'in serdiği post ola. Kerkelar Meydanı'nda serilen bu post üzerinde görülüp sorulanlar ahirette sorulmaya. Didarı cennet ola, günahları af ola, postları kadim ola. Yüzleri ak, gönülleri pak ola. Rabbimin himmet-i kerametleri üzerlerinde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allab eyvallah.

Dede bu sözlerle gülbankı tamamlar. Gözcü posta niyaz olur ve dede kürsüsünün önüne postu serer. Gözcü postu serdikten sonra posta niyaz olur. Gözcü kalkıp dara durur.

Fotoğraf 8. Görgü-Sorgudan Geçen Kurban Sahipleri

3.2.9.1. Medet-Mürvet

Medet-Mürvet ritüeli yapılmadan önce meydana kapısından dede kürsüsünün önüne kadar ince uzun bir halı serilir. Çünkü dervişler ve bacılar bu halıda sürünerek dede kürsüsünün önüne kadar gelecekler ve görgü-sorgudan geçeceklerdir. Dede, gözcüye görgü-sorgudan geçecek olanları alıp dışarı çıkmasını onlara tövbe ettirmesini söyler. Gözcü, o gün cemde kurbanı kesilen musahipli dar kurbanı sahiplerini ve

görgü-sorgudan geçecek olan diğer musahipli çiftleri sırasıyla cemevinin dışına çıkarır. Dışarıda tövbe ettirdikten sonra meydanevinin kapısına getirir. Önce ilk derviş halının başına gelir ve yüzüstü uzanıp sürünmeye başlar, ardından ikinci derviş uzanır ve sürünmeye başlar. Bu sırada iki kollar yanda serbest halde bırakılmıştır. Sürünürken kesinlikle ellerden destek alınmaz. Sürünüp ilerlerken yüzün sağ ve sol taraflarını haliya sürerek ve ayaklardan destek alınarak ilerlenir. Bacılar sürünmez, onlar dervişlerin arkasından emekleyerek gelirler.²⁹ Dervişler haliya yattığı andan itibaren hem dede hem de topluluk “Medetine medet, mürvetine mürvet.” diye yüksek sesle ve hep bir ağızdan söylerler. Dervişler sürünerek bacılar ise emekleyerek posta kadar gelirler. Posta gelen ilk derviş posta niyaz olur, dara durur. Posta niyaz olan ikinci derviş de kalkıp dara durur. Görgü-sorgudan geçecek dervişlerden yaşı büyük olan başa geçer. İki derviş iki bacı olarak sıralanırlar. Eğer görgü-sorgudan geçecek olan dervişlerden biri hizmet sahibi ise başa hizmet sahibi derviş geçer. İki derviş posta niyaz olup dara dururlar. Arkalarından gelen iki bacı da önce posta sonra sırasıyla dervişlere niyaz olup dara dururlar. Bacılar dervişlerin önce ayaklarına, sonra kemerbestlerine, sonra da sağ ve sol omuzlarını öperek dervişlere niyaz olurlar. Musahip olan bu çiftler dara dururken eşler birbirlerinin yanına geçmezler³⁰ ve bacılar birbirlerine niyaz olmazlar. Dört kişi dedenin karşısına geçerler. Dede “Bacılar bacılarla, dervişler dervişlerle boyunlaşsın.” der. Bunu üzerine bacılar ve dervişler birbirleri ile “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek sarılırlar. Ardından tekrar dara dururlar.³¹

29 Medet-Mürvet ritüeli, geçmişten günümüze sürdürülen uygulamalardan biridir. Sözlü kaynaklardan derlenen bilgilere göre eskiden dervişler ve bacılar, “çaltı” adı verilen kalın ve dikenli odun parçaları üzerinde sürünerek posta gelir, burada görülüp sorulurlardı. Bu uygulamanın yolda çekilen çileyi sembolize ettiği aktarılmaktadır. Günümüzde ise bu uygulama mevcut değildir. Ritüel gerçekleştirilmeden önce meydan evi kapısından posta kadar uzun ve ince bir halı serilmektedir.

30 Cemde yapılan hizmetler sırasında eşler, kardeşler, anne-oğul, baba-kız yan yana gelmezler. Karışık oturarak (toplum arasında bu arpalı-buğdaylı olmak olarak geçmektedir.) toplumun kaynaşması gerekmektedir. Cemde cinsiyet yoktur, kadın-erkek ayrımı yapılmaz. Hizmetler sırasında ayrıca bu hususa da dikkat edilmektedir.

31 Musahipli çiftler dara durduğunda dede, A'râf suresinin 23. ayetini okuyabilir. Dedenin icra defterinde de bu ayete yer verildiği görülmektedir. Ayetin anlamı şu şekildedir: “Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen mutlaka hüsrana uğrayanlardan oluruz.” (Altuntaş ve Şahin (Haz.), 2011: 166).

Fotoğraf 9. Görgü-Sorgudan Geçmeden Önce Medet-Mürvet Ritüelini İcra Eden Kurban Sahipleri

3.2.9.2. Katar Olma

Dede, “Evet, düşün posta, katar olun.” der. Başta duran derviş posta secdeye yatar. Arkasındaki derviş, sağ elini öndeki dervişin sırtına koyar ve yüzünü onun üzerine kapatır; sol eli ise yerededir. Dervişin arkasındaki bacı da sağ elini dervişin üzerine koyarak yüzünü kapatır; sol eli önündeki derviş gibi yerededir. Bacının arkasındaki diğer bacı da aynı şekilde sağ elini önündeki bacının üzerine koyar ve yüzünü onun üzerine kapatır. Çiftler posta düşüp katar olduktan sonra dede görgü-sorguya başlar.

Dede, “Hü erenler, geldiğiniz Ali yolu, durduğunuz Mansur Darı. Hak cesedinize can verdi, kalbinize iman verdi. Ağzınız Ali, diliniz mürşit. Erenler meydanında, pir divanında dillisiniz, dişlisiniz. Ne gördünüz, niye geldiniz? Baş kaldırın, dile gelin. Özünüzdekini ele verin.” der. Dede böyle dedikten sonra dervişler ve bacılar kalkıp dara dururlar. Başta duran derviş Dedeye cevap verir: “Hak-Muhammed-Ali yolunda görülüp sorulmaya geldik.”³² der. Dede “Eyvallah” der. Dede başta duran dervişe dört

32 Baştaki derviş, “Hak gördük, Hak işittik. Er meydanında, pir divanında görülüp sorulmaya geldik.” şeklinde de cevap verebilmektedir. Yukarıda ise cemler sırasında en sık verilen cevap

can adına sorular sorar, derviş cevaplar. Bu sorular, vefat eden kişi hakkında olmayıp kişilerin yıl içinde yaptıkları davranışlara ve yola dair genel hususlara yöneliktir. Derviş soruları cevapladıktan sonra çiftler tekrar katar olurlar. Bunun üzerine dede şu gülbankı okur:

Bismişab Allah Allah. Nûr-ı Huda, Muhammed Mustafa. Muhammed'den şefaet, Ali'den hidayet ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra “Kalkın ayağa.” der. Çiftler ayağa kalkarak tekrar dara dururlar. Ardından dede ikinci gülbankı okur:

Bismişab Allah Allah. Lokmalarınız, kurbanlarınız kabul ola; muratlarınız hasıl ola, ocaklarınız aydın ola, binalarınız daim ola. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaetler göresiniz. Pirimin, ecdadımın himmet-i kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Burada sorulanlar ahirette sorulmaya. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra dört kişinin her biri posta niyaz eder ve yerlerine geçer. Cem akşamı dar kurbanı sahiplerinin görgü-sorgusu tamamlandıktan sonra dede, gözcüden esasını ister. Postundan kalkarak dede kürsüsünün önünde edep erkân üzere durur ve asa elindeyken gülbanka başlar. Dede gülbanka başladığı anda herkes secdeye kapanır. Dede, “Hü erenler, öz birliğiyle Allah Allah, cem birliğiyle Allah Allah, hâl birliğiyle Allah Allah.” dediğinde gözcü postu toplayıp dışarı çıkarır. Dede gülbanka şöyle devam eder:

Lanet olsun münkir münafiklara, zulüm olsun yalancılara. Lanet olsun Yezid'e, lanet. Cemimize, ibadetimize dil uzatanlara, yanlış düşünenlere lanet olsun. Allah isteklerinizi, dileklerinizi, muratlarınızı kabul eylesin. Gökten ayrı rahmet, yerden ayrı bereketler nasip eylesin. Cemlerinizi cem eylesin, cemlerinizi Kerklar Cemi eylesin. Dedelerinizin rubunu şad eylesin, postlarını kadim eylesin, erkânlarımızı keskin eylesin, sözlerini düstur eylesin.

Dede gülbanka devam ederken gözcü postu yeniden getirir. Dede post için de gülbank okur. Bu sırada talipler secdededir. Dede gülbank okurken gözcü, elinde postla darda durmaktadır. Dede şu sözlerle gülbankı tamamlar:

Postlarımız kadim ola, yüzleriniz ak ola, gönülleriniz pak ola. Rabbimin himmet-i kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

---

aktarılmıştır.

Gülbank tamamlandıktan sonra herkes secdeden kalkar. Daha sonra ibrik ve süpürge hizmetleri icra edilir. Post tekrar serilir.

Fotoğraf 10. Posta Düşüp Katar Olan Kurban Sahipleri

3.2.10. Erkândan Geçme Hizmeti

Erkân adı verilen nesne, 80-120 cm boyunda bir değnektir. “Tarik, erkân değneği, erkân ağacı, erkân çubuğu, alacadeğnek” gibi adlar verilen ve kutsal kabul edilen bu çubuk, ocakları tasniflemede kullanılacak kadar önem arz eder.

Alevi inanç sisteminde görgü hizmeti iki Şekilde yapılır. Bunlardan biri erkân veya tarik olarak adlandırılan çubuk ile yapılan sorgu hizmeti, ikincisi ise dedenin eli ile talibin sırtını sıvazlayarak yaptığı sorgu hizmetidir (Ersal, 2016: 286). Köse Süleyman Ocağı cemlerinde hizmete başlamadan önce erkân, dede tarafından kılıfından çıkarılır, hizmet başlar. Cemde ilk olarak o günün kurban sahibi olanlar erkândan geçerler. Cem sonunda icra edilecek olan dardan alma ritüeli için de öğleden sonra cem başlamadan kurban tığlandığı için dar kurbanı sahipleri de erkândan geçerler.

Dede “Erenler eteğiyle beraber herkes olduğu yere niyaz olsun.” der, topluluğun ortasına geçer, elinde erkân vardır. Dede meydanın ortasına geçerken “Allah Allah”

der, topluluk da “Allah Allah” demeye başlar. Dede, erkânı postun üzerine koyup erkâna niyaz³³ olur. Dede erkânla birlikte meydanın ortasına geçer. Böylece erkândan geçme ritüeli başlamış olur.

Dede, erkân kucagında meydanın ortasına geçer. Erkândan ilk olarak o akşam kurbanı kesilmiş olan musahipli çiftler ile dar kurbanı sahibi musahipli çiftler geçer. Cem günleri ilerledikçe ilk günden itibaren yıl kurbanı kesilmiş olan musahipli çiftler erkândan geçirilir. Cemlerin son gününde ise köyde cemlere katılmış olan musahipli çiftler birlikte erkândan geçerler.

Erkândan geçecek musahipli çiftler iki derviş ve iki bacı olarak meydana gelir. Önce posta niyaz ederler. Ardından iki derviş yüz yüze gelecek biçimde uzanır ve başlarını posta koyar. Dervişlerden biri sağ eliyle musahibine belinden sarılır; sol kolunu ise üzerine yatmadan arka tarafından çıkarıp uzatır. Diğer derviş de sol eliyle musahibine belinden sarılır; sağ kolunu üzerine yatmadan arka tarafından çıkarır. Dervişler ayaklarını uzatır ve başlarında kasketleri bulunur.³⁴

Dervişlerin ayak uçlarına bacılar gelir. Her bacı, kendi eşinin ayağına niyaz etmeyecek biçimde dizlerinin üzerine oturur ve dervişlerin ayaklarına niyaz eder. Bu sırada dede darda durmaktadır ve erkânı iki kolu arasına almıştır. Bu nedenle erkân görünmez. Topluluk ise yüksek sesle ve hep bir ağızdan “Allah Allah” der.

Dervişler ve bacılar posta yattıktan sonra dede gelir. Sağ eliyle dervişlerin başını “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek sıvazlar. Bir adım ilerler ve erkânı dervişlerin kemerbestlerine “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek sürter. Bunu üç kez tekrarlar. Üçüncüde yüksek sesle ve hızlı biçimde “Allah, Muhammed, ya Ali” der; ardından “Yatan şehitler uyansın!” ifadesini kullanır. Erkâna yatan dört kişi hemen kalkar.

Dede bir adım geri gider, darda durur ve erkânı iki eliyle tutar. Bu sırada gülbank okumaya başlar:

Bismişab Allah Allah. Altından geçen, suyundan içen cehennem azabı görmeye. Dertlere derman, gönüllere iman, hastalara şifa ola. Ver Allah'im ver; iş isteyenlere iş ver, can isteyenlere can ver, mal isteyenlere mal ver. Huzur isteyenlere huzur ver, evlat isteyenlere evlat ver. Altından geçen, suyundan içen cehennem azabı görmeye Allah'im.

33 Erkâna niyaz olmak; kutsal kabul edilen bu değneği üç yerinden öpmek manasına gelir.

34 Cem süresince dervişlerin başlarından kasketleri, bacıların başlarından yağlıkları çıkmaz.

Dede gülbank okurken dervişler sırasıyla önce posta, sonra dedenin ayağına, ardından kemerbestine ve erkâna niyaz ederler.³⁵ Erkâna niyaz ettikten sonra dedenin sağ ve sol omuz başlarını öperek sol kolunun altından arkasına geçerler. Bu sırada bacılar dizlerinin üzerinde oturur ve dervişlerin hizmetlerini tamamlamasını beklerler.

Dervişler, dedenin arka tarafına geçince sırtını öperler, delile niyaz olup³⁶ delile arkalarına dönmeden yerlerine geçerler. Dervişler, dedenin arkasına geçtiğinde bacılar da önce posta, sonra dedenin ayağına, kemerbestine, erkâna niyaz olurlar. Dedenin sağ ve sol omuz başlarını pp dedenin sol kolunun altından geçip dedenin sırtını pp delile niyaz olurlar ve delile arkalarını dönmeden yerlerine geçerler. Dar kurbanı ve yıllık kurbanı tığlanan musahipli çiftler erkândan geçtikten sonra önce dervişler ardından bacılar erkândan geçerler.

Fotoğraf 11. Erkândan Geçen Kurban Sahipleri

35 Erkâna niyaz olurken erkânın sağ ucu, ortası ve sol ucuna niyaz olurlar.

36 Delile niyaz olmak; dervişler ve bacılar delilin karşısına geçip iki eli ile ıřđı avular gibi yapıp yüzlerine sürerler. Bunu yapmayan delilin karşısına geçip secdeye yatma vaziyetinde eğilip yeri per.

Fotoğraf 12. Erkâna Niyaz Olan Kurban Sahipleri

3.2.11. Sakka Suyu Hizmeti

Erkândan geçme tamamlandıktan sonra sakkacı iki derviş meydana gelir. Ellerinde iki boş bakraç bir de on litrelik su bulunmaktadır. Sakkacı dervişler, meydana geldiği zaman topluluğun her bir bireyi olduğu yerde darda durur.³⁷ Sakkacı dervişler, “Hayır himmet eyleyin erenler.” der. Dede ve topluluk bir ağızdan cevap verir “Himmet erenlerden gayret Ali’den.” der. Sakkacı dervişler, bakraçlara su doldurmaya başlar. Bu sırada topluluktan ses çıkmaz.

Dede “Allah, Muhammed, ya Ali” der ve Dede darda sessizce suyun bakraçlara doldurulmasını bekler. Sakkacı dervişler, suları doldurduktan sonra bakraçları ellerine alıp darda dururlar. Dede elindeki erkânla bakraçların içinde bulunan suyu karıştırarak ve gülbank okumaya başlar:

37 Sakkacılar meydana geldiğinde herkes bulunduğu yerde dar vaziyeti alır. Yapılan mülakatlarda, sakkacılar sakka suyuyla birlikte meydana geldiğinde kişinin hareket etmesinin uygun görülmediği ve böyle bir durumda kişinin başına olumsuz olaylar gelebileceğine inanıldığı aktarılmıştır. Cem sırasında kayıt aldığımız esnada biz de yerimizden kimıldamamız ve dar vaziyetine geçmemiz konusunda uyarıldık.

Bismişab Allah Allah,³⁸ Allahümmesalli ala seyyidine Muhammed ve ala ali seyyidina Muhammed, Hak birsin Muhammeden Resullullah, Aliyul Veliyullah, Mürişid-i Kamilullah, şefaata ya Resullullah, altından geçen suyundan içen, cebenneme azabı görmeye Allah, dertlerimize derman, gönüllerimize iman, bastalarımıza şifa nasip eyle Allah, gittiği yerler gam, keder, gaille, gasavat, katlık, yokluk görmeye Allah, dertlerimize derman ola, gönüllerimize iman ola, delillerimizi rûşan eyleye, postlarımızı kadim eyleye, erkânlarımızı keskin eyleye, sözlerimizi üstün eyleye Allah, cümlemizin sofralarına, hanelerine Halil İbrahim bereketi vere Allah, kazançlarımız çok ola, bol ola, uğurlu ola, ver Allah'ım ver, iş isteyenlere iş ver, mal isteyenlere mal ver, can isteyenlere can ver, evlat isteyenlere hayırlı evlatlar ver, cümlemizin isteklerini, dileklerini, muratlarını kabul eyleye Allah, cümlemizi birlikten, beraberlikten, saygıdan, sevgiden, güzelliğinden, hoşgöründen ayırmaya Allah, altından geçen suyundan içen, cebennem azabı görmeye Allah.

Sakkacı dervişler, bakraçlarını alıp delilinin ön kısmına koyarlar, üzerine bir tülbent örterler. Posta niyaz olup yerlerine geçerler ve hizmetini tamandıktan sonra dede meydanın ortasına gelip dara durur. Dede iki kolunu çapraz şekilde bağlar, bu esnada erkân ise dedenin kolları arasındadır. Dede önce sağa bakar; “Hü erenler, buraya kadar hizmetlerimizi tamamladık.” der, sonra sola bakar “Hü erenler, buraya kadar hizmetlerimiz tamamladık.” der, sonra yukarı bakar “Hü erenler, buraya kadar hizmetlerimizi tamamladık.” der. Ardından postun önüne gelir “Cümlemizin niyazı.” der, erkânı postun üzerine koyar, niyaz alır. Dede niyaz aldıktan sonra tüm toplum bir ağızdan “Allah Allah” demeye başlar. Dede, dede kürsüsünün önüne geçip gözcünün esasını elinde alarak gülbanka başlar. Dede gülbanka başladığı anda tüm talipler secdeye düşer.³⁹ Dede, gülbankı tamamladığında topluluk secdeden kalkar. Edepi erkân olunur. İbrik ve süpürge hizmetleri icra edilir.

38 Dede gülbank okurken erkânın bir ucu ile bir bakracın içindeki suyu, diğer ucu ile diğer bakracın içindeki suyu karıştırır. Sakkacılar, bakracı göbekte hizasında kaldırıp darda dururlar.

39 Topluluk secdeye kapandığında dede tarafından okunan gülbank yukarıda aktarıldığı için burada tekrar verilmemiştir.

Fotoğraf 13. Dede Sakka Suyunu Dualarken

3.2.12. İç Lokması ve Yürek Hizmeti

İbrik ve süpürge hizmetleri tamamlandıktan sonra dede “Erenlerin sefasına lokmacı bacı ve kurban sahipleri aş ocağına, sofrta oluyoruz.” der. Meydanevinin bir köşesine kurban etlerinin pişirildiği kazan getirilir.⁴⁰ İç lokması cemden önce tığlanan kurbanların etinden hazırlanmaktadır. Lokmanın cem erenleri arasında paylaşımı bize lokmanın kutsal paylaşım değerini göstermektedir. Kurban sahipleri ve lokmacı bacılar küçük plastik kaselere kurban etlerini pay etmek için giderler. Bu sırada dede, cemin başında kurban sahibi bacıların getirdiği ve delilin önünde duran tabaklarda yer alan yürekleri yedirmek için kurban sahiplerini çağırır. Bu tabaklarda kurbanların yürekleri bulunmaktadır. Bu yürekler, aynı kazanda piştiğinden yüreklerin ayırt edilebilmesi için yüreklere kürdan batırılıp işaretlenir. Dede yüreklerdeki kürdan sayısına göre kurban sahiplerini çağırıp yüreklerden birer lokma dua ederek yedirir. Kurban sahibi dervişlerden kimin tabağı dedenin elinde ise dede onu çağırır. Gelen

40 Kurban etlerinin olduğu kazan cem meydanına getirilmeden önce meydanevinin bir köşesine bir muşamba serilir. Muşambanın üzerine tahtadan yapılmış bir platform konulur. Üzerine kazan yerleştirilir. Kazanın başında, kurban sahibi bacılar ve kurban etini dağıtan lokmacı bacılar vardır.

derviş dizlerinin üzerinde oturur. Dede; “Kurbanların kabul olsun, muratların hasıl olsun, ocakların aydın olsun, binaların daim olsun.” der ve yürekte bir lokma yedirip musahibi ile birlikte yemesi için tabağı dervişe verir. Gelen derviş önce delile niyaz olur, sonra dizlerinin üzerine oturur, yürekte bir lokmayı yedikten sonra yerine geçer.

Meydanevine getirilen kurban kazanın başına geçen lokmacı bacılar ve kurban sahipleri, piŐirilen kurban etlerini kk plastik tabaklara eŐit Şekilde pay ederler. Bu tabaklar topluluğa dağıtılır ancak dede izin vermeden kimse yiyemez. Herkese dağtıldıktan ve dede dua verdikten sonra i lokması yenir. Eğer eksik kalan ya da alamayan olmuŐsa herkesten alınarak tekrar pay edilir ve o kiŐilere de verilir. Herkese i lokması dağtıldıktan sonra dede, kendi önündeki tabaktan bir lokma alır, “Yryenin iŐi yrsn” der ve kamberin ağzına bir lokma verir. Bundan sonra herkes i lokmasından yemeye başlar. Lokmalar yenildikten sonra topluluktan birkaç kişi boş tabakları toplar.

İ lokmalar yendikten sonra Fatma Ana, bir sofraya getirip meydanın ortasına açar. O günkü kurban sahiplerinin ve cemevine lokma getirmek isteyen taliplerin getirmiŐ oldukları çerezlerin hepsi bu sofraya dökülür. Çerezler, Fatma Ana ve Mercancı Bacı tarafından karıŐtırılır. Bacılara gözcü de yardım eder. KarıŐtırılan erezleri, Fatma Ana ve Mercancı Bacı büyük hasır çantalara koyarlar. Bu sırada topluluktan bir derviş ya da bacı erezleri koymaları için herkese birer poŐet dağtırır. Fatma Ana ve Mercancı Bacı, ellerine bir kse alıp herkesin poŐetine birer köse çerez koyar. Eğer erezler artarsa kimseye fazladan verilmez. Köyde ceme gelemeyen yaŐlılar ya da çocuklar için pay ayrılır. erez dağıtımını tamamladıktan sonra Fatma Ana ve Mercancı Bacı, dedenin önüne gelirler. Dede topluluğu edep erkâna olmaları için uyarır. Bacılar taliplere sorarlar; “Gökte yıldız çok, elimizde kantar terazi yok, bacı-derviş rıza mısınız?” Dede ve topluluk birlikte ve yüksek sesle “Rızayız.” diye cevap verirler. Bacılar bunu cem erenlerine  kez sorar. Cem erenleri de üç kere cevap verir. Bacılar dara durur, dede dua vermeye başlar:

Bismişah Allah Allah, biŐmetlerinizi kabul ola, muratlarımız hasıl ola, ocaklarımız aydın ola, binalarımız daim ola, geldiğinizi yoldan, durduğunuzu dardan, yaŐmıŐ olduğunuzu hayır biŐmetlerden Şefaatler göresiniz, gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

Gülbankı tamamlar. Bacılar, delilden niyaz alıp yerlerine geçerler.

Fotoğraf 14. Dede Kurban Sahibi Dervişe Yürek Yedirirken

3.2.13. Mercan Hizmeti

Çerezler dağıtıldıktan sonra dede, Mercancı Bacıya hizmetini yapmasını söyler. Cemde sigara “mercan” olarak adlandırılmaktadır. Mercancı Bacı, delilden niyaz aldıktan sonra delile arkasını dönmeden meydan evinden dışarı çıkar. Kısa bir süre sonra mercanla geri döner. Mercancı dışarıda yaktıktan sonra avucunda saklayarak meydan evine girer.

Mercancı Bacı, kapıdan girdikten sonra avucunda sakladığı mercandan delile arkasını dönerek bir nefes alır. Arkasını dönmesinin sebebi, ateşi delile göstermemektir. Bu konuda mercancı bacı meydana ilk girdiği anda dede tarafından “Ateşi sakın delile gösterme.” şeklinde uyarılmıştır. Mercancı Bacı meydanın ortasına gelir, arkasını döner ve iki avucunda sakladığı mercandan bir nefes daha alır. Dedenin önüne geldiğinde tekrar arkasını dönüp bir nefes aldıktan sonra, dedenin talimatıyla mercancı ateşini göstermeden bir dervişe verir.

Ardından Mercancı Bacı, cebinden çıkardığı sigara paketini iki eliyle tutarak dedenin önüne gelir ve dara durur. Dede gülbank okurken Mercancı Bacı sigara paketini dairesel hareketlerle çevirmeye başlar. Dede şu gülbankı okur:

Bismişah Allah Allah. Hizmetlerin kabul ola, muratların basıl ola, ocakların aydın ola, binaların daim ola. Geldiğin yoldan, durduğun dardan, yapmış olduğun hayır hizmetlerden şefaatlere göresin. Gerçeğe bü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra Mercancı Bacı delilden niyaz alıp yerine geçer. Mercan hizmeti tamamlandıktan sonra dede, “Erenlerin sefasına, dervişler molaya; olduğunuz yere bir niyaz alın.” der. Herkes bulunduğu yere niyaz alır. Elinde yanan sigara bulunan derviş başta olmak üzere dervişler molaya çıkarlar. Bazı dervişler de Mercancı Bacının elindeki sigara paketinden birer tane alarak molaya çıkar. Dede, bacılardan da ihtiyacı olanların molaya çıkabileceğini söyler. Bunun üzerine bazı bacılar da niyaz alıp molaya çıkarlar.

3.3. Cem İçinde Cem: Hizmetler

Moladan sonra hizmetlerin icra edildiği bölüme geçilir. Dede ve görüşme yapılan kaynak kişiler, mola ardından yürütülen bu bölümü “asıl hizmetler” olarak adlandırmaktadır. Söz konusu hizmetlerin özellikle gece yarısından sonra başladığı ve gün ışığına kadar devam ettiği aktarılmıştır. Bu nedenle çalışmada cemin bu kısmı “asıl hizmetler” başlığı altında değerlendirilmiştir. Yapılan görüşmelerde, dışarıdan gelen bir kişinin delil uyandırılana kadar meydan evinde bulunabildiği; hizmetlerin icra edildiği bu bölüme ise cem erenleri dışında kimsenin alınmadığı belirtilmiştir.⁴¹

Mola bittikten sonra bacılar ve dervişler meydana gelmeye başlarlar. İnsanlar gelmeye başladıktan sonra Kapıkulu dışarı çıkıp cemin başlayacağını, bacıların ve dervişlerin cem meydanına geçmesi gerektiğini yüksek sesle haber verir. Herkes toparlandıktan sonra hazırlıklara başlanır.

41 Katılım sağlanan cemlerde bu durum gözlemlenmiştir. Talipler, akşam 18.00-19.00 saatleri arasında toplandıkları cemevine çocuklarını getirmemektedir. Çocuklarını bırakacak kimseleri bulunmadığında ise çocuklar cem hizmeti süresince meydan evine alınmamakta, ceminin girişinde yer alan salon bölümünde cemin tamamlanmasını beklemektedir. Cemler sabaha karşı sona erdiği için uykusu gelen çocuklar bu bölümde uyumaktadır. Musahipliği olmayan yaşlılar da ceme geldiklerinde meydan evine alınmamakta, aynı bölümde beklemektedir.

3.3.1. Arpalı-Buğdaylı Olma Hizmeti

Bu hizmet başlamadan önce bacılar ve dervişler ayrı iken bu bölümde “arpalı-buğdaylı” yani kadın-erkek karışık oturmaktadır. Buna göre bir oturma düzeni oluşturulur. Bacılar ve dervişler, dede ve kamberin postuna göre bir oturma düzeni ayarlar. Dede, kamber ve delilcinin dahil olmasıyla tam bir halka oluşturulur. Toplumda bu oturma düzenine “saf olmak” denir. Ancak genelde tek halka olmaz çünkü ceme katılan cem erenleri sayısı fazladır. Bu sebeple bu halkanın dışında bir halka daha oluşturulur. Minderlerini alan bacı ve dervişler, bir kadın bir erkek düzeninde oturmaya başlarlar. Bu oturma düzeninde eşler, kardeşler, baba-kızlar, anne-oğullar yan yana gelip oturamaz. Herkes oturduktan sonra dede, cem erenlerine tekrar sorar: “Erenler; eşiyle, bacısıyla, kızıyla, ablasıyla, musahip bacısıyla yanyana oturan var mı?” Gözcü halkaya bakar; “Yok dedem.” der. Dede hasta ya da yüklü olan (hamile) varsa halkanın dışına çıkabileceğini söyler, müsaade eder. Eğer rahatsız ya da hamile olan varsa halkanın dışına çıkarak bir kenarda edep erkân olmuş vaziyette oturur.

Fotoğraf 15. Arpalı-Buğdaylı Oturan Bacılar Dervişler

3.3.2.  Bacı ve EŞik Hizmeti

Halkanın bir kısmı öncelikle açık bırakılır. Kapıda cem hizmetlilerinden  bacı beklemektedir.  bacı; Fatma Ana, Meryem Ana ve Hatice Ana'yı temsil etmektedir. Kapıkulunun yanında bekleyen  bacı, dede çağırdığında meydana gelir; hizmetlerini yaptıktan sonra halkada belirlenen yerlerine otururlar.

Herkes hazır olduğunda dede,  bacıyı çağırır: “Hak eşikten  bacı gelsin!” der.  bacı arka arkaya dizilir; iki elinin parmak uçlarını birleştirir, ellerini kendilerine doğru hareket ettirerek bir Şeyler toplar gibi meydana gelir ve dara dururlar. Dede,  bacıya “H bacılar, siz kimsiniz?” diye sorar.  bacıdan biri Şu Şekilde cevap verir: “Biz  bacıyız, Grh-ı Nci'yiz, Kırklar Cem'i'nde sprgeciyiz. Süpürgeci Selman, kr olsun Yezid Mervan, zuhura gelsin Mehd-i shib-i zaman.”

Dede “Eyvallah” der ve üç bacı için gülbank okumaya başlar:

BirmiŐab Allah Allah. Hizmetlerinizi kabul ola, muratlarınızı hasıl ola, ocaklarınızı aydın ola, binalarınızı daim ola. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden Şefaatlere göresiniz. Fatma Ana'nın, Meryem Ana'nın, Hatice Ana'nın hüsn-i hizmetleri, keŐf-i kerametleri, âlem-i saf nazarları üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe h, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra “Olduğunuz yere bir niyaz alın ve yerlerinize geçin.” der.  bacı delilden niyaz alıp yerlerine geçerler.

Fotoğraf 16. Darda Duran Üç Bacı

Üç bacının halkada yerleri bellidir. Her akşam cemde aynı yerlerine oturur. Üç bacıdan biri olan Fatma Ana, kamberin sağ tarafına; Mercancı Bacı, gözcünün sol tarafına; üç bacıdan biri de delilcinin sol tarafına oturur. Dede, gözcüyü ve yanına oturan bacıyı uyarır: “Bize yan döneceksiniz, yüzünüz karşıya bakacak.” der.⁴² Gözcü Baba ve bacı; dede, kamber, delilci ve delile karşı yan, halkaya bakacak şekilde otururlar. Oturma düzeni sağlandıktan sonra ibrik ve süpürge hizmetleri icra edilir.

3.3.3. Cemin Mühürlenmesi

Süpürge hizmeti tamamlandıktan sonra dede, Gözcü Baba'ya “Gözcü Baba, cemin kuruldu mu? Cemini yokla.” diye sorar. Gözcü Baba, “Cem tamamdır, dedem.” der. Dede “Eyvallah.” diyerek karşılık verir ve ardından “Oturun.” der. Gözcü, halkanın ortasında oturan bacının yanına geçip oturur. Üç bacı yerlerine geçtiği için halkada açık bırakılan yol kapatılır. Gözcü ile bacı, halkanın ortasında delile, dedeye ve kambere yan olacak şekilde otururlar.

42 Cem sürülürken gözcü halkanın ortasında oturmaktadır.

Dede, “Hü kapıkulu.” der. Kapıkulu, “Eyvallah dedem.” diye cevap verir. Dede, “Kapıda ne var?” diye sorar. Kapıkulu, “Hak var.” der. Bunun üzerine dede, “Hak bizimle olsun, bizi beklesin. Ali’nin kilidiyle kilitledik, Muhammed’in mühürüyle mühürledik. Hü erenler, âşıkta nişan, dervişte Kur’an gerek. Yolda yolakta, suda sulakta birbirinizden nicesiniz?” der.

Dede, kapıkuluna kapıyı mühürlettikten sonra delilden niyaz alıp yüzüne sürer. Ardından iki avucunu birleştirir ve “Hak sende.” diyerek delilcinin avucuna bırakır. Delilci, dedenin avuçlarından aldığı yüzüne sürer; iki avucu birleşmiş şekilde yanında oturan bacının avucuna “Hak sende.” diyerek bırakır. Dede, “Yüzünüze sürüp yanınızdakine öyle veriyorsunuz, özünüzü veriyorsunuz.” der. Cem erenleri, yanındaki kişiye “Hak sende bacı/derviş.” diyerek bu uygulamayı devam ettirir. Böylece uygulama bütün halka boyunca sürdürülür. İki halka bulunduğu için iki halkanın tamamlanması beklenir. Halkanın sonundaki kişi, özü teslim etmek için iki halkadan gelen aktarımın tamamlanmasını bekler.

Halka tamamlandıktan sonra cem erenlerinin özü kambere verilir. Kamber, yanında oturan Fatma Ana’dan alır, yüzüne sürer ve halkanın ortasında gözcünün yanında oturan bacıya “Hak sizde.” diyerek gönderir. Bacı alır yüzüne sürer, “Hak sende.” diyerek gözcüye verir. Gözcü yüzüne sürer ve “Hak sende.” diyerek dedeye gönderir. Dede, “Allah, Muhammed, ya Ali.” diyerek üç kez yüzüne sürer. Ardından “Allah, Muhammed, ya Ali.” diyerek delile verir. Böylece “Hak sende” hizmeti tamamlanmış olur.

Dede konuşmaya başlar:

Allah, Mubammed, ya Ali diyerek delil-i Şâb-ı Merdan’dan rızâ aldık, rızâlaştık, özümüzü Hakk’a teslim ettik. Sende sen, bende ben, bir gömlekte baş gösterdik. Zenginlik, fakirlik, güzellik, çirkinlik hepsi dışarıda kaldı. Hü erenler, şu anda Kırklar olduk. Hü erenler, şu anda neredeyiz? İbadetleyiz. Münkir ile münafiklar gaflet uykusuna düşmüş, siz ehl-i müminler saf saf olup ibadet etmektesiniz. Yolunuz Hak-Muhammed-Ali yolu. Gelme gelme, dönme dönme; gelenin malı, dönenin canı gider. Bu yol kaldan ince, kılıçtan keskindir. Canlar, demirden leblebidir yenilmez; ateşten gömlektir giyilmez; engin deryadır geçilmez; yüce dağdır aşılmaz. Canlar, yüce Allah meleklerini gecenin bu vaktinde ‘Benim yarattığım, kan dökecek, günah işleyecek dediğimiz kullarım ne yapıyor?’ diye yeryüzüne gönderir. Melekler yeryüzünde geçer. Bütün insanlar gaflet uykusuna düşmüş uyumaktadır. Melekler üzülür, Allah’ın huzuruna nasıl çıkacaklarını düşünürken gecenin bu vaktinde sizleri görürler. Siz güzel insanlar saf saf olmuş ibadet etmekte

ve Allah'ın ismini zikretmektesiniz. Melekler sevinçle Allah'ın bu züruna çıkar ve 'Öyle kulların var ki gecenin bu saatinde saf saf olmuş, ibadet etmektedirler.' diye Allah'a niyaz ederler. O güzel Allah, 'İşte ben o kullarımın günahlarını yetmiş bin defa affettim.' diye buyurur. İşte onlar sizlersiniz. Hak bizimle olsun, bizî beklesin.

Dede, “Öz birliğiyle Allah Allah.” der ve cem erenleri secdeye kapanır. Dede gülbank okurken talipler secdededir. Dede gülbankı tamamladığında toplum secdeden kalkar.

3.3.4. Tevhit Hizmeti

Talipler secdeden kalktıktan sonra dede “Bacılar dervişlerin sağ omuzlarına ellerini koysun.” der. Bacılar sağ ellerini dervişlerin omuzlarına koyarlar. Sol elleri sağ göğüslerinin üzerindedir. Dizlerinin üzerine oturan dervişler, iki ellerini dizlerinin üzerine koyarlar. Dede, neden böyle yapıldığını topluluğa açıklar; “Bu ne demek? Bacıların dervişlerin sağ omuzlarına ellerini koymanın manası; ben senin kardeşimim, sana teslim oluyorum demektir.” Dede sözünü tamamladıktan sonra kamber düvaz çalmaya başlar. Bu sırada bacılar ve dervişler öne ve arkaya doğru sallanırlar. Kamber şu düvazı okur:

*Muhammed Mustafa ey şab-ı merdan
Aliyyel Murtaza sana sığındım
Hatice Fatma Hasan Mücteba
Hüseyn'i Kerbela sana sığındım*

*Zeynel Abidinle Muhammed Bakır
Cennet bahçesinde bülbüller şakır
Cafer-i Sadık'a erdik çok şükür
Kazım, Musa, Rıza sana sığındım*

*Muhammed Taki'ye verelim salavat
Aliyyel Naki'den umarız imdat
Hasan Al Askeri elaman mürvet
Mehdi sahib liva sana sığındım*

*On Dört Masum-u Pak Gürubu Naci
On Yedi Kemberbest derdimin ilacı*

*Pirim Hacı Bektaş serimin tacı
Hünkâr-ı Evliya sana sızındım*

*Virdi derviş senin kulun kurbanın
Yarın arasatta ulu divanın
Senin mücrimlere çoktur ibsanın
Pirim Sca Baba sana sızındım.*

Kamber düvazı tamamladıktan sonra dede gülbanka başlar ve bütün cem erenleri secdeye kapanır.

Fotoğraf 17. Tevhit Hizmeti İcra Edilirken Bacıların Dervişlerin Sağ Omuzlarına Ellerini Koyması

Dede gülbankı sonlandırdıktan sonra yapılacak olan hizmetin anlamını açıklar: “Biraz önce bacılar, dervişlere teslim oldu. şimdi derviş de diyor ki biz bir kardeşsiz, btnz. Bacı derviş omuz omuza.” der. Bacılar ve dervişler birbirlerinin omuzlarına ellerini atarlar. Kamber ritim değiştirip tevhit söylemeye başlar. Kollarını birbirlerinin omuzlarına atan bacılar ve dervişler ne ve arkaya doğru sallanmaya ve hep bir ağızdan “Allah Allah” demeye başlarlar.

*Muhammed'i candan sev ki
Ali'ye selman olasin
Ehlibeyt'e gönül ver ki
Ali'ye selman olasin*

*Allab Allab, Allab Allab
Allab Allab, Allab Allab⁴³*

*Muhammed'i hazır bil ki
Canı Hak'e'a hazır bil ki
Her gördüğün Hazır bil ki
Ali'ye selman olasin*

*Allab Allab, Allab Allab
Allab Allab, Allab Allab*

*Muhammed'e gönül kat ki
Ceht edip rebbere yet ki
Bir gerçekten etek tut ki
Ali'ye selman olasin*

*Allab Allab, Allab Allab
Allab Allab, Allab Allab*

*Hasan ile girdim ceme
Hüseyin sırrını deme
Musabıpsız lokma yeme
Ali'ye selman olasin*

*Allab Allab, Allab Allab
Allab Allab, Allab Allab*

*Zeynel Bakır, Cafer, Kâzım
Rıza'ya bağlıdır özüm*

---

43 Yinelenen bu kısımları dede söyler.

*Hatırın kırma şabbazın
Ali'ye selman olasın*

*Allab Allab, Allah Allah
Allah Allab, Allah Allah*

*Taki'ye, Naki'ye eriş
Askeri'de biter her iş
Mehdi'nin sırrına karış
Ali'ye selman olasın*

*Allab Allab, Allah Allah
Allah Allab, Allah Allah*

*şab Hatayi'm zin ırma
Gerçekler gnlini kırma
Her Ademe sırrın verme
Ali'ye selman olasın*

*Allab Allab, Allah Allah
Allah Allab, Allah Allah.*

Fotoğraf 18. Tevhit Hizmeti İcra Edilirken Bacılar ve Dervişler Omuz Omuz

Kamber tevhitini bitirdiğinde dede gülbank vermeye başlar ve cem erenleri secdeye düşer. Dede gülbankı tamamladığında topluluk secdeden kalkar. Sonra dede, “Bacı derviş zincir olun.” der. Bacılar ve dervişler dizlerinin üzerinde oturup kollarını çapraz şekilde bağlar ve el ele tutuşurlar. Dedenin duası sırasında sazın ritmini düşürmüş olan kamber, ritmi arttırır. Bacılar ve dervişler çapraz şekilde bağladıkları kollarını sallamaya başlarlar. Kamber, tevhit söylemeye başlar.

*Medet ey Allah'ım medet
Gel dertlere derman eyle
Yetiş ya Ali Muhammed
Gel dertlere derman eyle*

*Allah Allah, Allah Allah
Allah Allah, Allah Allah*

*Hasan, Hüseyin aşkına
Yardım ederler düşküne
İmam Zeynel'in aşkına*

Gel dertlere derman eyle

Allah Allah, Allah Allah

Allah Allah, Allah Allah

İmam Bakır'ın katına

Cafer'in ilmi zıatına

Musa, Rıza hürmetine

Gel dertlere derman eyle

Allah Allah, Allah Allah

Allah Allah, Allah Allah

Şah Taki'nin hem Naki'nin

İmam Hasan'ül Askeri'nin

Yargulamak senin şanın

Gel dertlere dermen eyle

Allah Allah, Allah Allah

Allah Allah, Allah Allah

Gelip Hak'tan dilek dile

Mehdi sahib zıaman gele

Dedemoğlu secde kıla

Gel dertlere derman eyle.

Topluluk hep bir ağızdan ve yüksek sesle tevhit boyunca “Allah Allah” der. Tevhit biter ama kamber sazı çalmaya devam eder. Dede, gülbank vermeye başlar. Bu sırada zincir olan bacılar ve dervişler daha da hızlanırlar. Dede gülbankı bitirdiğinde bacılar ve dervişler de hizmeti tamamlar.

Fotoğraf 19. Tevhit Hizmeti Sırasında Bacılar ve Dervişlerin Zincir Olması

3.3.5. Miraçlama ve Kırklar Semahı

Bacılar yerden niyaz alarak dara dururlar, dervişler dizlerinin üzerinde otururlar ve elleri dizlerinin üzerindedir. Kamber miraçlamayı çalmaya başlar. Kamber miraçlamayı çalmaya başlayınca bacılar önce delilden niyaz alıp yüzlerine sürerler, ardından sağ taraflarında oturan dervişin başına ellerini değdirmeden niyaz alıp tekrar yüzlerine sürerler. Sonra sol taraflarında oturan dervişlerin başlarına ellerini değdirmeden niyaz alıp yüzlerine sürerler. Diğer ritüeller yapılan dek bacılar bunları yapmaya devam ederler. Kamber, şu sözleriyle Kırklar Semahını bitirir:

*Geldi çağırdı Cebrail
Hak Muhammed Mustafa'ya
Hak seni Miraç'a okur
Davete kadir Hüda'ya*

Evvel emanet budur ki
Piri, rehberi tutasın
Kadim erkâna yatasın
Tarik-i müstakîme

Muhammed sükûta vardı
Vardı Hak'ı zikreyledi
Şimdi senden el tutayım
Hak buyurdu veddiüb

Muhammed'in belin bağladı
Anda abir Cebrail
İki gönül bir oluben
Hep yürüdüler dergâba

Vardı dergâh kapısına
Gördü orda bir aslan yatar
Arslan anda hamle kıldı
Korktu Muhammed Mustafa

Buyurdu Sırr-ı Kâinat
Korkma Yâ Habibim dedi
Hatemi ağzına verdi
Arslan ister bir nişane

Hatemi ağzına verdi
Arslan orda oldu sakin
Muhammed'e yol verube
Arslan gitti nişaneye

Vardı Hak'ı zikreyledi
Evela bunu söyledi
Ne heybetli şirin varmış
Hayli çevreyledi bize

*Gördü biçare derviş
Hemen yutmak diledi
Ali yanımda olaydı
Dayanırdım ol Şabıma*

*Gel benim sırrı devletlim
Sana tabiyim ey Habibim
Eğiliben secde kaldı
Eşiği kablegâhına*

*Kudretten üç bon geldi
Süütü elma baldan aldı
Muhammed destini sundu
Nuş etti Aẓamettullah'a*

*Doksan bin kelam danıştı
İki ciban dostu dostuna
Tevbiti armağan verdi
Yeryüzündeki insana*

*Muhammed ayağa kalktı⁴⁴
Hep ümmetin diledi
Ümmetine rahmet olsun
Anda dedi kibriyaya*

*Eğiliben secde kaldı⁴⁵
Hoşçakal Sultanım dedi⁴⁶
Kalkıp evine giderken⁴⁷
Yol uğrattı Kırklara*

---

44 Dervişler yerden niyaz alıp ayağa kalkarlar ve dara dururlar. Dede de ayağa kalkar, dara durur. Bacılar da delil ve dervişlerden niyaz almayı bırakır, dara durur.

45 Dar vaziyetinde olan dede, dervişler ve bacılar öne doğru biraz daha eğildiler.

46 Önce dede sonra bacılar ve dervişler iki kollarını yana saldılar. Bu ritüelleri önce dede, ondan gören bacılar ve dervişler hemen yaparlar.

47 Dede “Başınızı kaldırın” der. Dede, bacılar, dervişler başlarını yukarı kaldırır, kolları iki yanda salınmış halde ve ayakları dar vaziyetinde dururlar.

Vardı Kırklar makamına
Oturubun oldu sakı⁴⁸
Cümlesi de secde kıldı⁴⁹
Hazreti Emrullah'a⁵⁰

Muhammed sürdü yüzünü⁵¹
Hakk'a teslim etti özünü⁵²
Cebrail getirdi üzümü
Hasan Hüseyin ol Şab'a

Canım size kimler derler⁵³
Şabım bize Kırklar derler
Cümleden ulu yolumuz
Eldedir külli varımız

Madem size Kırklar derler
Niçin noksandır biriniz
Selman Şeydullah'a gitti
Ondandır eksik birimiz

Cümleden ulu yolumuz
Elledir külli varımız
Birimize neşter vursan
Bir yere akar kanımız

48 Dede, bacılar ve dervişler dizleri üzerinde oturup yerden niyaz alırlar.

49 Dede ve cem erenleri secdeye düşüp kalkar.

50 Dede ve cem erenleri sağ ellerini sol göğüslerinin üzerine koyarlar.

51 Dede ve cem erenleri secdeye düşerler, önce sağ yanaklarını sonra sol yanaklarını yere sürerler. Ardından tekrar kalkıp otururlar.

52 Dede ve cem erenleri sağ ellerini yere değdirip sol göğüslerinin üzerine koyarlar.

53 Cem erenleri sağ elleri sol göğüslerinin üzerinde dizlerinin üzerinde oturmaya devam etmektedir.

*Selman Seydullah'tan geldi
Hü deyip içeri girdi
Bir üzüm tanesini
Koydu Selman'ın keşkullahına⁵⁴*

*Kudretten bir el geldi
Ezdi bir engür eyled⁵⁵
Hatemi parmakta gördü
Uğradı bir müşkül hale*

*Ol şerbetten biri içti
Cümlesi de hayran oldu
Mümin müslüm üryan büryan⁵⁶
Heç girdiler semaha⁵⁷*

*Cümlesi de el çırpıben
Dediler ki Allah Allah
Muhammed bile girdi⁵⁸
Kırklar ile semaha*

*Muhammedim coşa geldi
Tacı başından düştü
Kemerini kırk pare oldu
Hepsi sardı Kırklara*

-
- 54 Dede bir üzüm tanesini havaya kaldırıp gösterir. Sol avucunda bulunan küçük bir poşetin içine koyar.
- 55 Dede avucunda tuttuğu poşetin içindeki kuru üzüm tanelerini sağ baş parmağı ile ezer, bu poşeti önündeki dede kürsünün yanına koyar.
- 56 Mısrasından itibaren kamber daha hızlı söylemeye başlar.
- 57 Delilcinin, kamberin, gözcünün yanında oturan üç bacı ile gözcü semaha girip dönmeye başlarlar.
- 58 Dede postundan kalkar, semaha girer. O da üç bacı ve gözcü ile semah dönmeye başlar. Dede miraçlamada semaha ilk gün girmiştir. Cem sürülen diğer günlerde kendisini temsilen süpürge hizmetini yapan dervişi görevlendirmiştir. Derviş, kamber “Muhammed bile girdi, Kırklar ile semaha” kısmını söylediğinde semaha girmiştir. Dede miraçlama kısmı başlamadan bu görevi süpürgeciye vermiş semaha nerede girmesi nerede çıkması gerektiğini anlatmıştır.

*Muhabbetler galip oldu
Yol erkân yerini aldı
Muhammed'e yol göründü
Hatırları oldu sefa*

*Muhammed evine gitti⁵⁹
Ali Hak'ı tavaf etti
Hatemi önüne koydu
Dedi Saddaksın yâ Ali*

*Erveli sen abiri sen
Zabiri sen bätini sen
Cümle sırlar sana ayan
Dedi Şab-ı Erliya*

*Şab Hatayi'm vakıf oldum
Ben bu sırrın özüne
Hak'ı inandırmadım
Özü çürük ervaba*

Kırklar Semahı tamamlandığında gözcü başta olmak üzere üç bacı yan yana dara durur. Dede şu gülbankı okur:

Bismişab Allab Allab. Semablarımız saf ola, günablarımız af ola. Semablarımız Hak için ola, gösteri için olmaya. Yüzlerinizi ak ola, gönüllerinizi pak ola. Semablarımız Kırklardaki Miraçlama ola. Rabbimin himmet-i kerameti üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Ne istekleriniz ne dilekleriniz, ne muratlarımız varsa vere. Gerçeğe hü, hü.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra “Olduğunuz yere bir niyaz alın.” der. Semah hizmetini yerine getirenler buldukları yere niyaz edip yerlerine geçerler.

59 Dede, semahtan çıkıp postuna oturur. Dedenin katılmadığı semahta süpürgeci dervişin semah hizmetini yaptığında derviş bu dizede semahtan çıkar.

Fotoğraf 20. Miraçlama

3.3.6. Turnalar- Gönüller ve İstekler Semahı

Dede semaha çıkmaları için kurban sahiplerinden ya da özünden gelenleri çağırır.⁶⁰ Semaha çıkarken grubun tekli sayı olması sağlanır. Eğer sayı on bir olursa o grup on ikiye tamamlanır. Semaha çıkan kişi sayısının tek sayı olması gerektiği gibi dönülen sayının da üç, beş, yedi gibi tekli sayı olması gerekmektedir.

Semah dönecek bacılar ve dervişlerin sayısı beş, yedi, dokuz gibi tekli sayıya ulaşınca semah dönecek kişiler kendi aralarında “Allah, Muhammed ya Ali” diyerek boyunlaşıp (kucaklaşıp), ardından dara dururlar. Kamber sazı çalmaya başlar. Kamber semahın sözlerine başlayınca semah dönecek olan bacılar ve dervişler de semaha başlarlar. Kamber sözlere başlayınca dar vaziyetinde duran semahçılar, sol göğüsleri üzerinde duran sağ ellerini yavaşça havaya kaldırıp yarım daire çizerek sol göğüslerinin üzerine getirdiğinde sağ göğüslerinin üzerinde duran ellerini yavaşça havaya kaldırıp yavaşça tekrar sağ göğüslerinin üzerine getirir. Yerlerinden kıpırdamadan darda dururlar. Bu

60 Semaha çıkanlardan biri gözcü oldu. Gözcü hizmete kaktığı için asasını ibrikçi dervişe verir. İbrikçi derviş, gözcünün asasını alıp gözcünün durduğu meydanın ortasında durur.

hareketler semahın hızlı olan yeldirme kısmı başlayana dek devam eder. Şu sözlerden sonra kamber semahı tamamlar:

*Gütme turnam gitme nerden gelirsin?
Sen nazlı canana benzersin turnam
Her bakışta beni mecnun edersin
Gönülden mihmana benzersin turnam
Has nenni neni dost nenni nenni⁶¹*

*Kaşlarında Mim Du-vası yazılır
Cemalinden türlü benler düzüülür
Seni sevmeyenden Hak'tan üzüülür
Pir Balım Sultan'a benzersin turnam
Has nenni nenni dost nenni nenni⁶²*

*Allah Allah Allah Allah⁶³
Pir Balım Sultan'a benzersin turna
Yürü dilber yürü canana yürü
Durnam gökyüzünde pervane döner
Derili aşıklara badeler sunar*

*Aşıklar senden inayet umar
Tabibe lokmana benzersin turnam
Pir Balım Sultan'a benzersin turnam
Has nenni nenni dost nenni nenni.*

- 61 İlk kıta tamamlandığında dede semahçılara “Bir adım sağa” der, semahçılar bir adım sağa atıp tekrar dar vaziyetine geçip aynı hareketleri yapmaya devam ederler.
- 62 İkinci kıta tamamlandığında dede, semahçılara “Bir adım sola ve geri” der, semahçılar bir adım sola atıp bir adım da geri giderler. İkinci kıta tamamlandıktan sonra kamber saz çalmaya başlar, bundan sonra “Allah Allah” diyecektir. Semahçılar dönmeye başlayacaktır.
- 63 Semahçılar daire şeklinde eller yere paralel olacak şekilde dönmeye başlarlar. Delilin karşısına gelindiğinde yüz delile dönülür, sağ el başın üzerinden geçirilip tekrar yere paralel hale getirilir. Semahçılar içerisinde elini başının üzerinden geçirmeyen delilin karşısına geldiğinde yüzünü delile dönüp üç kere ellerini birbirine vurup tekrar elleri paralel olacak şekilde dönmeye devam eder. Semahın hızlı söylenecek kısmı tamamlanana dek bu dönüş devam eder.

Semah da tamamlanır, dervişler bacılar yan yana sıralanır, dara durur. Eğer semah grubu içerisinde dervişlerden hizmet sahibi olan varsa başa geçer.⁶⁴ Dede gülbank okumaya başlar:

Bismişah Allah Allah, semahlarımız saf ola, günahlarımız af ola, semahlarımız Hak için ola, gösteri için olmaya, yüzleriniz ak ola, gönülleriniz pak ola, kurbanlarımız, lokmalarımız dergâh izzetinde kabul ola, ocaklarımız aydın ola, binalarımız daim ola, gerçeğe hü müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

Dede semahçılara “Olduğunuz yere bir niyaz alın.” der. Semahçılar niyaz alıp yerlerine geçerler. Semah dönmek için diğer gruplar gelir.

Fotoğraf 21. Turnalar-Gönüllüler ve İstekler Semahı

3.3.7. Semahların Bağlanması

Semahlar üç, beş ya da yedi dönülüp tamamlandığında semahlar bağlanır, “Semah sonu dar tevhitî” yapılır. Semah dönen son grup yarım halka oluşturur. Dede, yeni

64 Bu semah grubu içerisinde hizmet sahiplerinden gözcü ve ibrikçi bulunmaktadır. Dede, gözcüyü başa, ibrikçiyi yanına geçirir. Hizmet olarak gözcü başta olduğu için, ibrikçinin önüne geçmiştir.

hacı olan genç bacılardan birini bu halkanın başında bulunan dervişin karşısına geçirir. Yarım halka oluşturan semah grubu omuz omuza atarlar. Kamber “Semah sonu dar tevhitini”ni çalmaya başlar.

*Ağlar gezerim cihanda⁶⁵
Ali diye Ali diye
Yahvârırım Muhammed'e
Ali diye Ali diye*

*Bektaş-ı Veli'de hal var
Fatma Ana'da bir hayal var
Gece gündüz Hak'e'a yalvar
Ali diye Ali diye
Hasan Hüseyin inleşir
Felekler çağlar çağrışır
Sinemde bülbül ötüşü
Ali diye Ali diye*

*İmam Zeynel semah tutar
Bakır Cafer'e tere yete
Kumru dost dost diye öter
Ali diye Ali diye*

*Musa Kasım'a danıştık
İmam Rıza'ya ulaştık
Şab'ın sevdasına düştük
Ali diye Ali diye*

*Taki Naki bu dediler
Askeri'ye hü dediler
Mehdi bir Kırklar yediler
Ali diye Ali diye.*

65 Kamber söze başladığı andan itibaren birbirlerinin omuzlarına kollarını atmış olan dervişler ve bacılar öne ve arkaya doğru sallanmaya başlarlar. Gözcünün karşısında olan bacı ise sözlerin başlaması ile birlikte delilden niyaz alır, secdeye düşer, kalkar, tekrar delilden niyaz alır, tekrar secdeye düşer. Yapılan bu hareketler tevhit bitene kadar devam eder.

*Kul Himmet'im katar katar
Gevher alır gevher satar
Arşullah'ta bir kuş öter
Ali diye Ali diye dost*

Dar tevhitü bitince halkanın dışında duran bacı hemen dara durur. Dede, diğer semah dönenlere “Ellerinizi salın” der. Dedenin bu sözünden sonra semahçılar ellerini birbirlerinin omuzlarından çekip dara dururlar. Dede, gülbank okumaya başlar:

*Bismişab Allah Allah, semahlarımız saf ola, günahlarımız af ola, semahlarımız Hak için
ola, gösteri için olmaya, yüzlerinizi ak ola, gönüllerinizi pak ola, Rabbimin himmet-i kerameti
üzzerlerinizde hazır ve nazır ola, dar çekenler didâr göre, didâr görenler cebennem narı görmeye,
Rabbimin himmet-i kerametleri üzzerlerinizde hazır ve nazır ola, tevellamız ve teberranız kabul ola,
gerçeğe hü müminlere ya Ali,⁶⁶ Allah eyvallah.*

Dede semah dönenlere “*Olduğunuz yere bir niyaz alın.*” der. Semahçılar niyaz alırlar ve yerlerine geçerler.

Fotoğraf 22. Semahlar Tamamlandıktan Sonra Semahın Bağlanması

66 Bu sözü söylediğinde toplumdaki herkes yerden niyaz alır.

3.3.8. Garipler Semahı

Alevi inanç siteminde inançsal belleğin oluşumunda önemli şahsiyetlerin başında Hz. Ali'den sonraki dönemde yaşadıkları ve şahsiyeti ile Hz. Hüseyin gelmektedir. Hz. Hüseyin'i ön plana çıkaran ise İslam tarihini derinden yaralayan hadise olan Kerbela'dır. Hz. Hüseyin ve yetmiş iki yakının şehit edildiği Kerbela hadisesi, Alevi inanç istemine bağlı bireylerin belleğinde önemli bir yere sahiptir. Toplumunu bu kadar derinden etkileyen hadise doğal olarak anlatılarda ve ritüellerde yaşatılmıştır. Bu hadise cem ritüelinde icra edilen semahlarda da görülmektedir. Kerbela hadisesi merkezli semahlar, Kırklar Semahından sonra cem meydanında yeniden canlandırılmaktadır.⁶⁷ “Kerbela Semahı, Garipler Semahı, Şah Semahı, Şah Hüseyin Semahı” gibi adlarla anılan ve Kerbela hadisesi merkezli olan semah, tarafımızdan Köse Süleyman Ocağı cem ritüellerinde Kırklar Semahı sonrasında icra edilen “Garipler Semahı” olarak kayıt altına alınmıştır (Ersal; 2016b:347-351). Garipler Semahını bacı icra eder ve bu semahı icra eden bacıya “Garip Bacı” denilmektedir. Bu semahı cemde Fatma Ana ya da Mercancı Bacı icra eder.⁶⁸ Garip Bacı, Hz. Muhammed'in kızı Hz. Zeynep'i temsil etmektedir. Yapılan mülakatlarda bu semahta Kerbela'da Hz. Zeynep'in yaşadıklarının anlatıldığı aktarılmıştır. Hz. Zeynep, kardeşi Hz. Hüseyin savaşırken endişe ile hareket etmiş, şehit edildiğinde ise ağıtlar yakıp dizlerini dövmüştür. Semahtaki her bir hareket Hz. Zeynep'in yaptıklarını temsil etmektedir.

Semahtaki hareketler, semahın içinde geçen sözlerle uyumludur. Garip Bacı, kamberin söylediği semahın sözlerine göre hareket etmektedir. Garip Bacı, delile yakın durmaz. Meydanın ortasına geçer, kamber semahı çalmaya başlayana dek darda durur. Kamber semaha başladığında Garip Bacı önce gidip delilden niyaz alır, ellerini “*Allah, Muhammed ya Ali*” diyerek üç kere yüzüne sürer. Kamber başladığında iki elini bacaklarının yan kısımlarına sürmeye ve delile doğru gidip gelmeye başlar. Sözler başladığı andan itibaren bu şekilde delile arkasını dönmeden gidip gelir. Semahın ilerleyen sözlerinde hareketlerde değişimler olmaktadır.

67 Çankırı, Ankara, Balıkesir, Kırıkkale, İzmir ve Adıyaman illerinde cem ritüelinin bir parçası olarak icra edilen ve “Kerbela Semahı, Garipler Semahı, Şah Semahı, Şah Hüseyin Semahı, Baba Semahı” adlarıyla anılan Kerbela hadisesi merkezli bu semah, Kırklar Semahı döndükten sonra icra edilir. İcra edilmesindeki temel amaç; Kerbela hadisesinde yaşananları ve yası cem meydanına taşımaktır (Ersal; 2016b:351).

68 Katıldığımız cemlerde semahı Fatma Ana ya da Mercancı Bacı değil, cem erenleri içerisinde bir bacı icra etmiştir. Bu semahı icra ettiği için Garip Bacı denmektedir.

*Dünü bugünü arzumanım Kerbela
Varalım İmam Hüseyin aşkına
Serden başka sermayem yok elimde
Derelim İmam Hüseyin aşkına aşkına⁶⁹
Aşkına, aşkına, Şab'ın aşkına*

*Dertli öter seberin bülbülleri⁷⁰
Mâni söyler Hak Ebli'nin dilleri
Taze açmış dost bağının gülleri⁷¹
Verelim İmam Hüseyin aşkına, aşkına⁷²
Aşkına, aşkına, Şab'ın aşkına*

*Kapıya vurdu Kırkların birisi⁷³
Birisinden mest oluyor hepisi⁷⁴
Sarıkaya derler Şab'ın korusu,
Konalım İmam Hüseyin aşkına, aşkına⁷⁵
Aşkına, aşkına, Şab'ın aşkına*

*Dergâhın önünde akıyor arkalar⁷⁶
Kuruldu semablar dönüyor çarklar⁷⁷*

-
- 69 Semah sözlerinde altı çizili dizeler, kamber tarafından iki kere söylenmektedir. Bu dizede kamber bu söze geldiğinde Garip Bacı iki elinin parmak uçlarını yukarıda birleştirir ve kendine doğru götürüp getirmeye başlar.
- 70 Kamber bu dizeye geldiğinde bacı, ellerini dizlerinin ön kısmına sürmeye başlar. Bu hareket, Hz. Hüseyin'in şehit olduğu haberi geldiğinde Hz. Zeynep'in dizlerine dövünmesini temsil etmektedir.
- 71 Bacı bu dizede tekrar parmak uçlarını yukarıda birleştirir ve kendine doğru ellerini götürmeye başlar.
- 72 Kamber bu dizeyi söylediğinde bacı, elleri ile yerden bir şeyler toplar gibi yapmaya başlar. Bu sırada da delile gidip gelmektedir.
- 73 Garip Bacı, kapıyı çalar gibi yapar. Aynı anda Kapıkulu, üç kere kapıya vurur.
- 74 Bu dizede avuç uçlarını yere paralel açar ve yukarı aşağı doğru hareket ettirir.
- 75 Garip Bacı ellerini paralel hale getirir, kollarını açar, bir kuşun yere konması gibi yaparak delile doğru gidip gelir.
- 76 Bacı delile doğru gidip gelirken ellerini bacaklarının yan kısmına sürer.
- 77 Bu dizede ellerini sırayla havaya kaldırıp yarım daireler çizer, kollarını makara çevirir gibi çevirmeye başlar. Bu sırada delile doğru gidip gelmeye devam eder.

*Bir zm krka bölen o Krklar
Blelim İmam Hüseyin aşkına, aŐkına⁷⁸ -
AŞkına, aşkına, Şab'ın aşkına*

*Rehber tlibini meydana getir⁷⁹
Şab-ı Merdan eksik hizmetini yetir
Rıza lokmasını meydana getir⁸⁰
Yiyelim İmam Hüseyin aŐkına⁸¹
AŞkına, aşkına, Şab'ın aşkına*

*Pir Sultan'ım bu yol belı dey⁸²
ığrşalım Muhammed Ali deyi
Cmlemiz de ikrar kulları deyi
Duralım İmam Hüseyin aşkına aŐkına⁸³ -
AŞkına, aşkına, Şab'ın aşkına.*

Kamber semahı bitirdiğinde Garip Bacı, darda durmaya devam eder. Dede gülbank okur:

*Bismişab Allah Allah, semahların saf ola, gnabların af ola, semahların Hak için ola,
gösteri için olmaya, semahların Krklardaki Garipler Semahı ola, başların pınar, ayakların gl
ola, yüzlerin ak ola, gönüllerin pak ola, gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah.*

Garip Bacı, delilden niyaz alır ve yerine geçer.

78 Bacı tekrar parmak uçlarını birleştirir, yerden bir Şeyler toplar gibi yapar.

79 Kamber bu dizeyi söylediğinde dede, gözcüye yanına gelmesini işaret eder. Gözcü, dedenin önüne gelir, dizlerinin üzerine oturur.

80 Dede önceden ezip top haline getirdiği ve bir poşetin içerisinde olan zmleri havaya kaldırıp topluma gösterir.

81 Kamber bu dizeyi söylediğinde dede bir lokma haline getirdiği ezilmiŐ zmleri gözcüye yedirir. Gözcü zm lokmasını yedikten sonra yerine geçer. Bu sırada Garip Bacı semaha devam etmektedir. Meydanın ortasında semaha başladığı noktaya gidip gelmektedir. Gidip gelirken delile arkasını dönmez. İki elinin de parmak uçlarını yukarıda birleŐtirmiŐ, kendine doğru getirip götürmektedir.

82 Kamber bu dizeyi söylediğinde Garip Bacı, iki ellerini bacaklarının yan kısmına sürtmeye başlar. İkinici ve nc dizede de bu Şekilde hareket eder.

83 Dizesinde, sağ ve sol ellerini apraz Şekilde göğsünün üzerinde birleştirir, dara durur. Hafifçe ne eğilir ve bu Şekilde kamberin semahın sözlerini bitirmesini bekler.

Garipler Semahı tamamlanıp Garip Bacı yerine geçtikten sonra dede, “Herkes başını öne doğru eğsin.” der. Dervişler ve bacılar yüzlerini öne doğru eğler. Dervişler yüzlerini kasketi ya da elleri ile bacılar ise başlarındaki sarı yağlıkların uçlarını öne doğru çekip yüzlerini kapatır. Dervişler ve bacılar oturdukları yerde öne doğru eğilirler. Dede; “Lanet olsun münkir, münafıklara, yuh olsun yalancılara, lanet olsun Yezid’e lanet, lanet!” der. Kamber sazını çalmaya ve mersiye okumaya başlar. Kamber;

Bugün matem günü geldi
Ab Hüseyim Şah Hüseyim
Senin derdin bağrımı deldi (x2)⁸⁴
Ab Hüseyim Şah Hüseyim
Şehit düşmüş Şah-ı Merdan⁸⁵
Ab Hüseyim Şah Hüseyim
Bizimle gelenler gelsin
Serini meydan koysun
Hüseyin’le şehit olsun
Ab Hüseyim, Şah Hüseyim
Şehit düşmüş Şah-ı Merdan
Ab Hüseyim Şah Hüseyim

Kerbela’nın önü düzdür
Geceler bana gündüzdür
Şah Kerbela’da yalnızdır
Ab Hüseyim, Şah Hüseyim
Şehit düşmüş Şah-ı Merdan
Ab Hüseyim Şah Hüseyim

Kerbela’ya uğrayalım
Çiğer börek doğrayalım
Hüseyin’e yana yana ağlayalım
Ab Hüseyim, Şah Hüseyim
Şehit düşmüş Şah-ı Merdan
Ab hüseyim Şah Hüseyim

84 Mersiyede bu dize iki kere söylenmektedir.

85 Mersiyede altı çizili dizeler, kamber tarafından iki kere söylenmektedir.

Kerbala'nın yazgıları
Şehit düştü gazîleri
Fatma Ana kızuları
Ab Hüseynim Şab Hüseynim
Şehit düşmüş Şab-ı Merdan
Ab Hüseynim, Şab Hüseynim

Kırcılı burculu bahçeli bağlar
Boz bulamık puslu dağlar
Şab Hatayım oturmuş ağlar
Ab Hüseynim Şab Hüseynim
Şehit düşmüş Şab-ı Merdan
*Ab Hüseynim, Şab Hüseynim*⁸⁶

Dede: “Tevhit tamam oldu⁸⁷ yol erkân yerini buldu, cem galip oldu, biz çekelim sıtkına yayları, alamaz hayinler cemden payını, hü diyelim gerçeklerin demine, yuh yalancıya, lanet Yezide, fayalatım fayalat, verelim Muhammed Mustafaya ve Ehl-i Beyt'ine salavat.” der ve mersiyeyi tamamlar. Hemen ardından kamber, “Allahümme salli ala seyyidina Muhammed ve ala ali seyyidina Muhammed ve Ehlibeyit” der. Kamber mersiyeyi söylerken meydanaevinde yas vardır. Bacılar ağlarken dervişler başları önde eğik halde otururlar. Gözcü esasını omzuna alır, başını eğer, yüzünü eliyle kapatır. Kapıkulu bir sandalyeye oturur, esasını omzuna alır, başını öne eğer. Dede de başını iki eli arasına alıp yas tuttuğunu gösterir. Kamber mersiyeyi tamamladıktan sonra da bacılardan ağlayanlar ve ağıt yakanlar olur.

Kamber hizmetini tamamladıktan sonra postunun önünde kalkar, dara durur, sazını eline alır. Dede gülbank okur, bu sırada kamber sazını dairesel hareketlerle yavaşça çevirir ve şu sözlerle gülbankı bitirir:

Bismişab Allah Allah, hizmetlerin kabul ola, muratların hasıl ola, ocakların aydın ola, binaların daim ola, geldiğin yoldan, durduğun dardan, yapmış olduğun hayır hizmetlerden şefaatlere göresin. Çaldığın ellerin, söylediğin dillerin, gam keder, gaile gasavat, katlık yokluk görmeye, dertlerine derman, gönüllerine imanlar nasip eyleye, gerçeğe hü müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

86 Bu son dizeye kadar kamber mersiyeyi aynı ritim ile söyler.

87 Kamber bu kısma geçtiğinde saz çalmaz, “verelim Muhammed Mustafa'ya ve Ehl-i Beyt'ine salavat” kısmına kadar olan kısmı ezberden okur.

Kamber sazına niyaz olur, yerine oturur. İbrik ve süpürge hizmetleri icra edilir.

Fotoğraf 23. Garip Bacı, Garipler Semahını İcra Ederken

3.3.9. İç Lokması

Süpürge hizmeti tamamlandıktan sonra dede “Erenlerin sefasına, bacılar yurtlarına, dervişler yerlerine, lokmacı bacı ve kurban sahipleri aş ocağına.” der ve hemen dualamak için sofrayı ister. Bu sırada dervişler ve bacılar yerlerine geçip oturmaya başlarlar. Fatma Ana katlanmış halde bir sofrayı getirir, dara durur. Dede, gülbank okumaya başlar ve okurken Fatma Ana, sofrayı hafif ve dairesel hareketlerle çevirmeye başlar. Dedenin şu sözlerinden sonra Fatma Ana sofraya niyaz olur ve Kamberin önüne sofrayı açar

Bismişab Allah Allah, evvel-i Allah diyelim, kadim Allah diyelim, geldi Ali Sofrası, Hak gönderdi bizler yiyelim, gerçeklerin demine hü diyelim, ilk sofrayı da kamberimize aç diyelim, Allah eyvallah.

Meydanevinde sofralar açılmaya başlar. Dede “Sofra olun.” der. Dedenin bu sözü üzerine topluluktan dervişler ve bacılar dörderli beşerli gruplar haline gelip açılan sofralar etrafında toplanmaya başlarlar. Meydanevine kurbanın pişirildiği kazan

getirilir. Muşamba serilip üzerine tahtadan bir platform yerleştirilir. Kazan zerine konur. Kazanın başında kasap ve kurban sahibi bacılar vardır. Kurbanın kemikleri parçalanıp kaynatılmasıyla hazırlanan ve ‘‘lorş’’ ya da ‘‘kaynatma’’ denilen lokma bacılar ve kasap tarafından alüminyum tabaklara pay edilir. İlk sofrada doğranmış et parçaları dağıtılırken bu sefer, kurbanın kırılmış kemikleri pişirilip dağıtılmaktadır. nce dede ve kamber olmak üzere tabaklar dağıtılmaya başlanır. Her sofraya bir ya da iki tabak dağıtılır. Amaç; paylaşmaktır. Her sofraya tabaklar dağıtıldıktan sonra dede herkesin sofrasına tabak verilip verilmediğini sorar. Eğer tüm sofralara tabak dağıtılmışsa dede, ‘‘Yriyenin işi yrişsn.’’ der ve Kamberin ağzına bir lokma et verir. Bundan sonra herkes sofrasında bulunan tabaklardan i lokmasını yemeye başlar. Kasap ve kurban sahibi bacılar kazanın başında i lokmasını yerler. Kurban etleri dağıtıldıktan sonra eğer o günkü kurban sahipleri tarafından getirilmışse meyve suyu ve benzeri içecekler de dağıtılır.

Herkes i lokmasını yedikten sonra dede topluluğa herkesin bitirip bitirmedeğini sorar. Eğer herkes lokmasını yemişse dede, sofraya duaşı verir. Bu sırada dede, kamber, delilci, herkes önündeki sofranın ucundan tutar. Dede şu sözleri söyleyerek duayı bitirir:

Birmişab Allah Allah, nimet-i Celilullah, bereket-i Halilullah, şefaat-ı Resullullah, inayet-i Aliyullah, himmet-i Veliyullah, artsın eksilmesin, dolsun dökülmesin, yiylene belal, yedirene delil ola, yiyip yedireni, pişirip getireni, çalışıp kazananı, Hak saklaya Hızır bekleye, Hak Muhammed Ali kabul ede, geldikçe hayırlısı gele, hayırlı kapılar aıla, gönüller safsabur ola, yüce Yaradan sizleri kazadan, beladan, gamdan, kederden, gaileden gasavattan, afetten, tufandan, şeytanın şerrinden, kötülerin gazabından koruya gzete, hanelerinize sağlık, sıhhat, buzur, mutluluklar, bereket nasip ede, hizmet sahipleri de hizmetlerinden şefaatler göre, lokmalarınız, kurbanlarınız, niyazlarınız kabul ola, varlığımızı, birliğimizi sonsuz eyleye, yurdumuzu, milletimizi üstün eyleye, görünür görünmez kazadan beladan Hak Muhammed Ali koruya gzete, pirimin, ecdadımın himmet-i kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola, gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

Herkes sofradan niyaz alır. Ardından dede, lokmacı bacıya ‘‘Ektiğini bi!’’ der. Sofralar toplanır; en son kamberin sofrası kaldırılır. Lokmacı bacı sofrayı alarak dedenin önüne gelir ve dara durur. Dede şu gülbankı okur:

Birmişab Allah Allah. Evveli Allah dedik, kadim Allah dedik. Geldi Ali sofrası, Hak gönderdi, bizler yedik. Gerçeklerin demine h dedik. Fatma Ana'nın hüsn-i hizmetleri, keşfi kerametleri, Ali'nin saf-ı nazırları üzerlerinizde hazır ve nazır olsun. Kerem-i evliya ile ne

isteklerinizi, dileklerinizi, muratlarınızı varsa vere. Ocaklarımız aydın ola, binalarımız kadim ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra lokmacı bacı önce sofraya, ardından yere niyaz eder. Sofrayı delilin önüne bırakır ve yerine geçer.

Dede “Aşçı Kızıl Deli gelsin!” der. Kasap⁸⁸ elinde kepçesi ile gelir, kepçenin içerisinde lokmadan bir parça vardır. Gelip dedenin önünde dara durarak elindeki kepçeden niyaz alır. Dede, şu gülbankı okumaya başlar:

Bismişab Allah Allah, hizmetlerin kabul ola, muratların basıl ola, ocakların aydın ola, binaların kadim ola, geldiğin yoldan, durduğun dardan, yapmış olduğun hayır hizmetlerden şefaathler göresin, Aşçı Kızıl Deli'nin hizmeti kerametleri üzzerlerinde hazır ve nazır ola, gerçeğe hü müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

Kasap, dede dua verirken kepçesini yavaşça ve dairesel hareketlerle çevirir. Dua bitince kepçeye niyaz olup delilden eliyle niyaz aldıktan sonra ve yerine geçer.

---

88 Cem süresince kasap, kurban tıglama hizmeti dışında etlerinin parçalanması, lokmaların pişirilmesi hizmetlerini de yapmaktadır. Ayrıca aşçı hizmetlisi yoktur. Yapılan mülakatta kasap, aşçı hizmetlisinin de ayrı olması gerektiği ancak olmadığı için bu hizmeti kendisinin yaptığını ifade etmiştir.

Fotoğraf 24. Bacılar ve Dervişler İ Lokması Yerken

3.3.10. Sakka Suyu Hizmeti

Dede, sakkacı dervişleri çağırır. Sakkacı iki derviş ellerinde bakır bardaklarla gelirler. Delilin önünde üzeri örtölü su dolu bakraçları ellerine alıp dara dururlar. Dede gülbank okumaya başlar:

Bismişab Allah Allah, Allahümme salli ala seyyidine Muhammedin ve ala Ali seyyidine Muhammed. La feta illa Ali, la seyye ila Zülfikar. La ilâbe illallah Muhammeden Resullallah aliyün veliyullah, müşsid-i kamilullah. Nasrın min Allah fethin garip beşeril müimin ya Allah ya Muhammed ya Ali. Taa ezelden kanım kanıma karışmadı, lanet olsun Yezit senin şanıma, Muhammed ümmetiyim dersin salavat getirirsin, kesmedin Ali hazretlerinden alaveti, yüz bin kerre hacca varsan da kabul olmaz dileğin, Arafat'ta kurban kessen kel düşer kurbanına, yuh olsun senin çürük imanına! Arş yarıldı, Düldül çıktı, Zülfikar kafirlere ders oldu. Gel Hatayı'm gel, sen Hak sevenlerden ol, Hak bir sefer daha kânîdir, kanmayalım eksiğe noksana. Haydari Kerrar, Ahmedi Muhtar, gözümüün yaşım sel ettim. Kerbelâ'da yatan şehitler kemali imanlar aşkıma, ver Cemalim ver Muhammed Ali Hasan Hüseyin aşkıma. Ey Şab Velayeti aşk olsun içenlere, rahmet olsun bu dünyadan göçenlere, lanet olsun Yezitlere lanet. Yezidin dökülsün torbasından tuzı,

Yezidin olmasın oğlu kızı. Aşk olsun içenlere, rahmet olsun bu dünyadan göçenlere, lanet olsun Yezidlere lanet. Aşk olsun içenlere, nur ola Allah, sır ola Allah, içenlere şifalar vere Allah.

Dede dua verirken sakkacı dervişler darda durur ve ellerindeki bakraçları dairesel hareketlerle yavaşça çevirirler. Dede duasını tamamladıktan sonra sakkacı dervişler bakraçtan niyaz alırlar. Meydan evinde dervişler ve bacılar ayrı oturmaktadır. Dede, sakkacı dervişlerden birinin sağ tarafa, diğerinin ise sol tarafa sakka suyunu dağıtmasını söyler. Bacılardan biri herkese birer plastik bardak dağıtır.

Dede, sakkacı dervişlere sakka suyunu önce delile vermelerini söyler. Sakkacılardan biri, “Allah, Muhammed, ya Ali” diyerek delilin bulunduğu tepsiye üç kez su döker. Ardından sakka suyu dedeye, kambere ve delilciye verilir. Daha sonra bütün taliplere dağıtılmaya başlanır. Sakkacı dervişler, ellerindeki bakır bardakla herkesin bardağına su koyarlar. Suyu dağıtırken yüksek sesle “Aşk olsun içenlere, rahmet olsun bu dünyadan göçenlere, lanet olsun Yezidlere lanet, nur ola Allah, sır ola Allah, içenlere şifa vere Allah.” sözlerini söylerler. Sakkacıların ardından dervişler ve bacılar da bu sözlere eşlik eder. Bu şekilde su dağıtımı tamamlanır.

Herkese su dağıtıldıktan sonra sakkacı dervişler, “Sebil, sebil, sebil.” diyerek sakka suyundan insanların üzerine serperler. Su dağıtımı tamamlandıktan sonra dede, sakkacı dervişlere “Gelin, karşılıklı diz çökün.” der. Sakkacı dervişler dedenin önüne gelip tek dizlerinin üzerine çökerler. Önce bir sakkacı diğerine bakracından su içirir. Bu sırada bacılar “Aşk olsun içenlere, rahmet olsun bu dünyadan göçenlere, lanet olsun Yezidlere lanet.” diye seslenirler. Sözler tamamlandıktan sonra diğer sakkacı, karşısında diz çökmüş olan sakkacıya bakracından su içirir. Bu sırada da dervişler “Aşk olsun içenlere, rahmet olsun bu dünyadan göçenlere, lanet olsun Yezidlere lanet.” sözlerini tekrar ederler.

Ardından sakkacılar ellerinde bakraçlarıyla ayağa kalkıp dara dururlar. Dede şu gülbankı okur:

Bismişah Allah Allah. Hizmetlerinizi kabul ola, muratlarınızı basıl ola, ocaklarınızı aydın ola, binalarınızı kadem ola. Kerem-i evliya istek ve dileklerinizi vere. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaatler göresiniz. Söz bizden, keremi evliyalardan ola. Dertlere deva, hastalara şifalar ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı okurken sakkacı dervişler ellerindeki bakraçları dairesel hareketlerle yavaşça çevirirler. Gülbank tamamlandıktan sonra hizmet sona erer.

Gülbank tamamlanınca dede ile birlikte herkes ‘‘Yağmur, sel sel.’’ demeye başlar. Dede ve talipler ellerini omuz hizasında kaldırır; avuç ileri yere dönük şekilde ellerini sallamaya başlarlar. Talipler ‘‘Yağmur, sel sel.’’ derken dede gülbanka devam eder:

Yerden ayrı rahmetler, gökten ayrı bereketler nasip eyle Allah'ım. Ver Allah'ım ver; yer altı kaynaklarımızı, akan sularımız, iirnlerimiz, barajlarımızı gökten ayrı rahmetler, yerden ayrı bereketler ver Allah'ım. Eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra ellerini sallamayı bırakır. Ardından sakkacı dervişler bakralarında kalan suları insanların üzerine serperler. Gülbank tamamlanınca sakkacılar bakralarını ve bardaklarını delilin yanına bırakıp yerlerine geçerler.

Fotoğraf 25. Sakkacı Derviş, Cem Erenlerine Sakka Suyu Dağtırken

3.3.11. Koyun Baba Hizmeti

Hizmet başlamadan önce dede, dervişleri sık oturmamaları, aralıklı oturmaları için uyarır. Dede, dervişlere ayaklarını uzatmalarını, bacıların da dervişlerin ayaklarına niyaz olmalarını söyler. Dervişler dizlerini kırıp ayaklarını öne doğru uzatırlar, bacılar dervişlerin ayaklarının ucuna otururlar. Dede, kamber ve delilcinin de ayak uçlarına

birer bacı gelir. Bazı dervişlerin ayak uçlarına iki bacının oturduğu da olur. Kamber sazını hazırlar.

Dede, bacılara “Secde Muhammed’in nuruna dediğinde öne doğru secde oluyorsunuz, onun dışında niyaz halinde oluyorsunuz.” der. Dervişler ve bacılar hizmete geçmeden dede bir sonraki hizmet için talipler tarafından getirilen karanfilleri bir kaba koymaya başlar. Dede hazırlığını tamamlar, dervişler ve bacılar yerlerini alırlar. Bacılar niyaz olmuşken dervişler bacıların başlarının üzerinde avuçları açık şekilde ellerini tutarlar. Kamber, düvaz okur:

*Evvelî Allah dedim de açtım gözümü⁸⁹
Secde Muhammed’in nuruna indî⁹⁰
Eğildim turaba sürdüm yüzümü dost⁹¹
Secde Muhammed’in nuruna indi*

*Yer gök yok iken Muhammed Ali var idi
Muhammed nurda Ali sır idi
Onların ikisi de zâten bir idi
Secde Muhammed’in nuruna indi*

*Dört kapıyı kırk makamı bilenler
Kemberbest bağlayıp ceme girenler
İmam Cafer buyruğuna uyanlar dost
Secde Muhammed’in nuruna indi*

*Firdevsi alâda açılan tomurcuk güller
Dergâba doğru gider o güzel yollar
Muhammed Ali’ye kul olan canlar dost
Secde Muhammed’in nuruna indi*

Muhammed özümü verdim dergâba

---

89 Bacılar dervişlerin ayaklarına niyaz halindedir. Dervişler de ellerini avuçları açık şekilde bacıların başları üzerinde tutarlar.

90 Bacılar dervişlerin ayak uçlarına secde olurlar.

91 Bacılar secdeden kalkıp tekrar niyaz olurlar.

*Şab dedim yalvardım gzel Allah'a
Tebelli Hakk'a niyaz trap ayağa dost
Secde Muhammed'in nuruna indi.*

Dede, ayak ucunda niyaz olan bacının başına elini koyar ve gülbank okur ve bitirdiğinde bacılar secdeden kalkarlar:

*Bismillah Allah Allah, bizmetlerinizi kabul ola, muratlarınızı basıl ola, ocaklarınızı aydın
ola, binalarınızı kadim ola, geldiğinizi yoldan, durduğunuzu dardan, yağmış olduğunuzu hayır
bizmetlerden őefaatter göresiniz, gerçeğe h müminlere ya Ali, Allah eyvallah.*

Fotoğraf 26. Koyun Baba Hizmetinde Bacılar ve Dervişler

3.3.12. Karanfil Hizmeti

Hizmet tamamlandıktan sonra bacılar, dede kürsüsünün önüne gelirler. Sarı yağlıklarının uçları salınmış durumdadır. Bacılar, yağlıklarının uçlarını avuçlarının içinde tutarak dedenin karanfil vermesini beklerler. Burada dağıtılan karanfil, öđütülmemiŐ kuru karanfildir. Dede, bacılara karanfil dağıtırken Şu gülbankı verir:

Gittiği yerler gam, keder, gale, kasavet, kutluk, yokluk görmeye. Dertlilere deva, hastalara şifa ola. Allah isteklerinizi, dileklerinizi, muratlarınızı kabul eyleye. Ocaklarınızı aydın ola, binalarınız kadim ola. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaatlere göresiniz. Ver Allah'ım ver; can isteyenlere can ver, iş isteyenlere iş ver, mal isteyenlere mal ver, evlat isteyene hayırlı evlat ver. İsteklerinizi, dileklerinizi, muratlarınızı kabul eyleye Allah.

Karanfil alan bacılar niyaz edip darda beklerler. Dede, bütün bacılara karanfil dağıttıktan sonra şu gülbankı okur:

Bismişab Allah Allah. Hizmetlerinizi kabul ola, muratlarınızı hasıl ola, ocaklarınızı aydın ola, binalarınız kadim ola. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaatlere göresiniz. Allah sizlere gam, keder, dert, gale, kasavet, kutluk, yokluk göstermeye. Dilek ve gülbanklarınızı kabul eyleye. Söz bizden, keremi enliyarlardan ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbank verirken bacılar darda durur ve yağlıklarının ucunda tuttıkları karanfilleri yavaş, dairesel hareketlerle çevirirler. Gülbank tamamlandıncaya bacılar buldukları yere niyaz edip yerlerine geçerler. Bu hizmet tamamlandıktan sonra o akşam dardan alma hizmeti yapılacaksa cem erenleri dağılmaz, meydan evinde kalır.

Fotoğraf 27. Karanfil Hizmeti Sonrası Dedenin Bacıları Dualaması

3.4. Dardan İndirme Hizmeti

Hizmetler tamamlandıktan sonra cem erenleri dağılmaz. Dardan indirme hizmeti, ardından ağırlık çökmesin diye en son yapılır. Hakk'a yürüyen⁹² kişi bacı ise o kişiyi yakınlarından bir bacı, derviş ise yakınlarından bir derviş dardan alır.⁹³ Hakk'a yürüyen kişinin dardan alınması için; musahipli olması, kendisinin ya da musahip kardeşlerinin düşkün olmaması gerekmektedir. Kişi, ölümünün üzerinden kırk gün geçmeden dardan indirilmez. Yıl içinde ya da yılı geçtikten sonra dardan indirilir. Hakk'a yürüyen birini dardan indirebilmek için o kişinin de musahipli olması gerekmektedir. Eğer ikrar vermemiş ve musahibi yoksa yakınını dardan almayı talep edemez. Çünkü dar cemine girip cem erenleri içerisine katılamaz. Dardan alma için cem erenlerinin toplanmış olması gerekmektedir. Cem erenleri olmadan kişi dardan indirilemez. Musahipli çiftlerden biri ölmüş ise musahip kardeşi onu dardan alır. Vefat eden kişi bacı ise musahip bacısı, derviş ise musahip kardeşi derviş alır. Vefat eden musahipli bir kişiyi dardan musahip çiftleri indirir, vefat eden kişinin musahip kardeşleri hayatta ise onu musahip çiftleri dardan indirir, yakınları indiremez. Musahipli çiftlerin dördü de vefat etmiş ise ve bu dört kişiden birini çocukları dardan almak istiyorsa vefat eden kişinin cinsiyetine göre dardan alınır. Örneğin annesi ve annesinin musahip kardeşleri vefat eden bir derviş, annesinin dardan indirilmesini isterse vefat eden bacı gelini tarafından dardan alınır. Böyle bir durumda hizmet icra edilirken dede, cemdeki on iki hizmet sahibine vefat eden kişinin düşkün olup olmadığını ve rızalık verip vermediklerini sorar. Kişi düşkün değilse ve on iki hizmet sahipleri rızalık verirse dardan indirilir. Gerçekleştirilen mülakatlarda, dardan alma hizmetinin gerekli şartlar sağlandığı takdirde yerine getirildiği aktarılmıştır.

Vefat eden bacı ise bacılar, erkek ise dervişler, dedenin önüne gelirler. Dedeyle önceden bilgi verilir. Dede ölen kişinin cinsiyetine göre bacıları ya da dervişleri ön kısma çağırır. Bacı darı⁹⁴ için bacılar, derviş darı için dervişler dedenin önünde niyaza dururlar. Dede düz değil yarım daire şeklinde durmaları için uyarır. Eğer bacı darı ise ön sıralarda bacılar arka sıralarda dervişler, derviş darı ise ön sıralarda dervişler arka

92 Toplumda vefat eden merhum/merhume için "Hakk'a yürüdü" tabiri kullanılır, "öldü" denmez.

93 Dardan almak demek; kişinin yakınlarından (oğlu, kızı, gelini, damadı, yeğenleri) birinin dardan alma hizmeti için meydana dedenin huzuruna çıkması demektir.

94 Vefat eden bacı için yapılan dardan indirme hizmetine "Bacı darı, derviş için yapılan dardan indirme hizmetine "Derviş darı" denilmektedir.

sıralarda bacılar sıralanır. Cenaze sahibi kişi ilk sıradaki yarım halkanın başına geçer. Bu sırada eğer bu halkalara katılmayıp meydanaende kenarda oturacak olanlar varsa dede onları kesinlikle ayaklarını uzatmamaları için uyarır. Herkes yarım halka halini alır, darda dururlar. Sonra dede şu gülbankı okur:

Hü bacılar, dervişler niyet ettim dar-ı dünyadan baki dünyaya göç eden .... Bacımızı/Dervişi (vefat eden kişi kim ise onun ismini söyler) dardan almak için. Bismişah Allah Allah, hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hasil ola, ocaklarınız aydın ola, binalarınız kadim ola, geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaathler göresiniz, söz bizden keremi de evliyalardan ola, gerçeğe hü müminlere ya Ali, Allah eyvallah.

Dede, “Şimdi herkes sağındaki ve solundaki kişiyle boyunlaşsın” der. Bacılar sağında ve solunda yer alan bacılarla, dervişler sağında ve solunda yer alan dervişlerle “Allah, Muhammed ya Ali” diyerek sarılırlar. Ardından Dede, “Şimdi herkes olduğu yere bir niyaz alsın.” der. Bacılar ve dervişler, eğilip secde haline gelip niyaz alıp kalkarlar. Dede, “Herkes omuz omuza atsın.” der. Bacılar sağında ve solunda bulunan bacıların omuzlarına, dervişler sağında ve solunda bulunan dervişlerin omuzlarına kollarını atarlar. Eğer vefat eden kişinin akrabalarından ayakta duramayacak hâlde ya da rahatsız olan varsa oluşturulan halkanın yanına bir sandalye konulur. Kişi bu şekilde halkaya dahil olur. Kollar birbirlerinin omuzlarında ayaklar dar vaziyetindedir. Bacıların yağlıklarının uç kısımları göğüslerinden aşağı salınmıştır.

Fotoğraf 28. Derviş Darı

Fotoğraf 29. Bacı Darı

3.4.1. Kamber Dar Hakkı Hizmeti

Kamber, düvaz imam okur. Bacılar ve dervişler öne ve arkaya doğru hafifçe eğilip sallanmaya başlarlar. Kamber ayeti şu dizelerle tamamlar:

*İşte geldim işte gittim
Yaz çiçeği gibi bittim
Şu dünyada ne iş ettim
Ömürçüğüm geldi geçti*

*Çağırdılar imam geldi
Her biri bir işe yeldi
Azrail pençesin saldı
Can kafesten uçtu gitti*

İşte geldi yuyucular
Tenime su koyucular
Kefenim elinde hoca
Kefenciğim biçti gitti

Ayurdular ilimizden
İp attılar belimizden
Pek tuttular kolumuzdan
Can cesetten uçtu gitti

İlettiler mezarıma
Sığındım gani kerime
Toprak attular serime
Gözüm yaşı taşı gitti

İmam telkine başladı
Bir sevaçık iş işledi
Komşular bizji boşladı
Geri dönüp kaçtı gitti

Kabrime bir melek geldi
Bana bir sualcik sordu
Hışmedip bir topuz vurdu
Tebdiliğim şaşıp gitti

Teslim Abdal oldu tamam
İşte geldi abir zaman
Yardımcımız On İki İmam
Ten toprağa karıştı gitti.

Kamber ayeti söylerken vefat eden kişinin yakınlarından ağlayanlar, ağıt yakanlar olur.

3.4.2. Ölümün Topluma Duyurulması

Kamber ayeti tamamladıktan sonra dede, vefat eden kişiyi topluma duyurur: “Hü erenler, bacı/derviş dar-ı dünyadan baki dünyaya göç etmiştir. Hüküm Allah’tan.”

Bunun üzerine kamber ve topluluk “Erenler sağ olsun.” diye karşılık verir. Dede aynı ifadeyi cem erenlerine üç kez tekrar eder; cem erenleri de her defasında aynı cevabı verir. Böylece vefat, dede tarafından üç kez söylenerek topluluğa duyurulmuş olur.

3.4.3. Helallik ve Rızalık İstenmesi

Ardından dede helallik ve rızalık ister. Dede, “Haklarınızı helal edin.” der. Toppluluk “Helal olsun.” diye karşılık verir. Dede üç kez helallik ister; cem erenleri de üç kez haklarını helal eder. Daha sonra dede, cem erenlerinden rızalık ister. Dede, “Rıza mısınız?” diye sorar. Toppluluk “Rızayız.” der. Dede bu soruyu üç kez tekrar eder; cem erenleri de her defasında aynı cevabı verir. Ardından dede, “Allah da sizlerden razı olsun.” der.

Dede, oluşturulan ilk halkanın sağ başında bulunan bacı/dervişi çağırır. Süpürgecinin uyarısıyla dedenin çağırdığı bacı/derviş dizleri ve elleri üzerine kapanır. Emekleyerek dedenin önüne gelir. Önce delilden niyaz alır, ardından dedeye niyaz eder. Dizlerinin üzerine oturur; ellerini dedenin dizleri üzerine koyar ve başını öne eğer. Dede ellerini bacının/dervişin sırtına koyar, sessizce gülbank okur. Ardından talibin sırtını üç kez pençeler. Dede, gelen bacıya/dervişe aynı şekilde geri dönmesini söyler. Bacı/derviş önce niyaz alır, ardından geri geri emekleyerek halkanın başına geçer ve ayağa kalkıp dara durur.

Dede topluluğa “Salın ellerinizi!” der. Bacılar ve dervişler iki ellerini yanlarına doğru salarak dara dururlar. Dede şu gülbankı okur:

Bismişah Allah Allah. Hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız hasıl ola, ocaklarınız aydın ola, binalarınız kadim ola. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaatlere göresiniz. Dar çeken didar göre, didar gören cebennem nari görmeye. Yüzleriniz ak ola, gönülleriniz pak ola. Rabbimin himmet-i kerameti üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Bu dünyadan göçenlerimizin ruhları şad ola, mekânları cennet ola, kabirleri aydınlık ola. Allah bu dünyada Kur'an'dan, ahirette imandan ayırmaya; her iki cihanda muzaffer eyleye. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra “Olduğunuz yere bir niyaz alın.” der. Bacılar ve dervişler yerden niyaz alıp kalkarlar. Ardından dede bacılara yurtlarına geçmelerini söyler. Herkes yerine geçer ve dardan alma hizmeti tamamlanmış olur.

3.4.4. Hizmet Sahiplerinin Dualanması

Cem sonlandıktan sonra dede, hizmet sahiplerini meydana çağırır. Hizmet sahipleri şu kişilerdir: kamber, delilci, gözcü, iki sakkacı derviş, ibrikçi, süpürgeci, kasap, üç bacı, garip bacı ve kapıkulu. Kamber meydana geçmez; oturduğu postun önünde ayağa kalkarak sazını eline alır ve dara durur. Delilci de meydana geçmez; delilin arkasında ayağa kalkıp dara durur. İbrikçi ve süpürgeci hizmetleri bir bacı ve bir derviş tarafından yürütülmekte olup bu hizmetlerde meydana derviş çıkar. Kasap ise aynı zamanda aşçı hizmetini de yerine getirmektedir. Diğer hizmet sahipleri meydana gelip dara dururlar.

Hizmet sahipleri meydana gelip dara durduktan sonra dede şu gülbankı okur:

Bismişab Allah Allah. Hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız basıl ola, ocaklarınız aydın ola, binalarınız kadim ola. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On İki İmamların, On Dört Masum-u Pakların, On Yedi Kemerbestlerin, Kırkların, Seksen Bin Urum Erenlerinin, Doksan Bin Horasan Pirlerinin, Yüz Bin Gayb Erenlerinin, Yüz Yirmi Dört Bin veli ve nebinin, mazlumların, masumların, on iki hizmet sahiplerinin keşfi kerametleri, âlem-i safâ nazarları üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra hizmet sahiplerine oldukları yere niyaz almalarını söyler. Hizmet sahipleri buldukları yerde eğilerek niyaz alır ve geri çekilirler.

3.4.5. Kurban Sahiplerinin Dualanması

Dede, o günkü kurban sahiplerini meydana çağırır.⁹⁵ O gün kurbanı kesilen musahipli dar kurbanı sahipleri ve diğer musahipli çiftler meydana gelirler. Kapıkulu, kurban sahibi bacıları ve dervişleri karşılıklı dizer; ardından yarım halka olmalarını ister. Kurban sahipleri dara dururlar. Dede, “Erenler, canlar, bugün cemimizde yedirdiniz, içirdiniz, doyurdunuz. Allah hepinizden razı olsun. Kiminizin az hizmet ettiniz, kiminizin kuzusu büyüktü. Dervişler dervişlerle, bacılar bacılarla rızalaşın; haklarınızı helal edin, boyunlaşın.” der. Bunun üzerine dervişler kendi aralarında, bacılar da kendi aralarında sırayla “Allah, Muhammed, ya Ali.” diyerek birbirlerine sarılırlar.

95 Meydana o gece cemde yıl kurbanı ve dar kurbanı sahibi (kurbanı tıglanan) tüm musahipli çiftler meydana çıkıp dara dururlar. Dede kurban sahiplerine hep birlikte hayırlı verir.

Bacılar ve dervişler rızalaşıp boyunlaştıktan sonra dede, “Değerli canlarım, güzel insanlarım, bugün cemevimizde yedirdiniz, içirdiniz. Allah razı olsun. Çocuklarınızdan, zamanınızdan kıstınız, hizmet ettiniz. Allah razı olsun. Kiminiz az koştı, kiminiz çok koştı. Kiminiz kurbanını küçük aldı, kiminiz çerezini az aldı. Bundan dolayı sizi helalleştirdim, rızalaştırdım.” der. Ardından dede şu gülbankı okur:

Bismişab Allah Allah. Kurbanlarımız, lokmalarınız kabul ola; muratlarımız basıl ola, ocaklarımız aydın ola, binalarımız kadim ola. Geldiğimizi yoldan, durduğumuz dardan, yapmış olduğunuzu hayır hizmetlerden şefaathler göresiniz. Pirimin, ecdadımın himmet-i kerametleri üzerlerinizde hazır ve nazır ola. Kesmiş olduğunuz kurbanlar Musa Peygamber'in sürüsüne katıla. Kesmiş olduğunuz kurbanlardan, yapmış olduğunuz hayır hizmetlerden şefaathler göresiniz. Kesmiş olduğunuz kurbanlar kazalara, belalara karşı kalkan ola. Allah keselerinizi, sofralarınıza, hanelerinize Halil İbrahim bereketi vere. Kazanclarınız çok, bol ola. Söz bizden, keremler evliyalarından ola. Gerçeğe hü, müminlere ya Ali. Allah eyvallah.

Dede gülbankı tamamladıktan sonra kurban sahibi bacılar ve dervişler niyaz alıp meydan evinden ayrılırlar. Meydan evinde dede, kamber, delilci, gözcü ve kapıkulu kalır.

Hizmet sahipleri için gülbank okunduktan sonra dede, ertesi gün kurbanı çıkacak olanları meydana çağırır ve hayırlı verir. Dede hayırlı verdikten sonra kurbanı çıkacak kişiler niyaz alıp yerlerine geçerler.

3.4.6. Oturan-Duran Duası

Cem tamamlandıktan sonra topluluk, dedenin izniyle meydan evinden çıkabilir. Dede izin verdikten sonra kapıkuluna söyler ve kapıkulu kapıyı açar. Kapı açılmadan önce kamber, “Hızır Paşa Bizi Berdar Etmeden” deyişini söyler. Ardından dede, kapıkuluna kapıyı açmasını bildirir.

Kamber deyişi şu şekilde okur:

*“Hızır Paşa bizi berdar etmeden,
Açılın kapılar şaba gidelim.
Siyaset günleri gelip çatmadan,
Açılın kapılar şaba gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Gönül çıkmak ister şabın köşküne,
Can boyanmak ister Ali müşküne.
Pirim Ali, On İki İmam aşkına,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Her nereye gitsem yolum dumandır,
Bizî böyle kılan abd ü amandır.
Zincir boynum sıkı baylı zamandır,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Yağ selleri gibi akar çağlarım,
Hançer aldım, çiğercğim dağlarım.
Garip kaldım, şu arada ağlarım,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Pir Sultan'ım eydür, müriüvetli şabım,
Yaram baş verdi, sızlar çiğergâhım.
Arşa direk direk olmuştur abım,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.”*

Kamber deyişin tamamını söylemediği durumlarda kısa biçimini okur:

*Hızır Paşa bizî berdar etmeden,
Açılın kapılar şaha gidelim.
Siyaset günleri geliş çatmadan,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Kalenin kapısı taştan demirden,
Yanların çürüdü yaştan yağmurdan.
Bir kimsem yoktur ki dostu çağırtam,
Açılın kapılar şaha gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.*

*Pir Sultan'ım, Abdal'ım ey Hızır Paşa,
Biği hasret koydun kadim kardaşa.
Yazılan mı gelir sağ olan başa,
Açılın kapılar şaba gidelim,
Yıkılın kaleler dosta gidelim.”*

Kamber deyişi tamamladıktan sonra dede topluluğa “Kapıyı açayım mı?” diye sorar. Topluluk kapının açılmasını isteyince dede gülbanka başlar. Dede, “Erenler, oturup durana, kolsuz gayretsiz evine varana, yastıcığına başını koyana, aç kapıkulu kapıyı.” dediğinde kapıkulu kapıyı açar. Ardından dede, “Hızır Ali yoldaşınız ola.” der. Bacılar ve dervişler buldukları yere niyaz alarak meydan evinden çıkmaya başlarlar.

3.4.7. Delilin Sır Edilmesi

Cemin sonunda delil sır edilir. Dede gülbank okurken delilci, delili maşa ile tutup ters çevirir ve cem süresince içinde bulunduğu zeytinyağı dolu kaba ters şekilde yerleştirir. Delil sır edilirken dede şu gülbankı okur: “Batın oldu çerağ-ı nür-ı Ahmet, zahir oldu şems-i mâh-ı Muhammed. Allah eyvallah, gerçeğe hû.”

Delil, içinde bulunduğu kapla birlikte kesimhaneye götürölür ve kesimhanede kurban atıklarının bulunduğu kuyuya bırakılır. Yapılan görüşmelerde, eskiden delilin kurban postuna sarılarak gömölüğü ancak bir defasında postun tutuşması sebebiyle artık gömölmediği ve kuyuya bırakıldığı aktarılmıştır. Köyde gerçekleştirilen mülakatlarda yaşı ilerlemiş kaynak kişiler ise delilin gün doğmadan sır edildiğini, ayak altı olmayacak bir yere kuyu kazılarak kurban atıklarıyla birlikte kurban derisine sarılıp gömölüğünü belirtmişlerdir. Delilin sır edilmesiyle birlikte cem sona ermiş olur.

Sonuç

Oğuzlarla birlikte Anadolu'ya gelen Çepniler, günümüzde Karadeniz Bölgesi ve Batı Anadolu Bölgesi'nde yoğun olarak yaşamaktadır. epniler, tarihsel süreç içerisinde sahip oldukları boy kimliğini, kültürel değerlerini ve inanşsal aidiyetlerini korumuşlardır. Bu sürekliliğin sağlanmasında ocak sistemi ve cem erkânları önemli bir işleve sahiptir.

Çalışma alanı olarak belirlenen Batı Anadolu Bölgesi'ndeki Çepnilerin büyük bir kısmı Köse Süleyman Ocağı'na, diğer kısmı ise İmam Musa-yı Kâzım Ocağı'na bağlıdır. Çalışmanın konusunu oluşturan Köse Süleyman Ocağı cem ritüelleri, İzmir/

Bergama ve Balıkesir/Kavakbaşı köyündeki dedeler tarafından yürütülmektedir. Köse Süleyman Ocağı cem ritüellerinde yola girişin ikrar verme ile başladığı, bu ikrarla cem erenlerine dâhil olduğu, verilen ikrarın musahiplik yoluyla tasdik edildiği, bu dünyada ve ahiret hayatında yol kardeşlerinin belirlendiği görülmektedir. Ayrıca yılda bir defa delil huzurunda, dede ve cem erenleri şahitliğinde yolun gereklerinin yerine getirilip getirilmediğinin hesabı verilmekte, cem erenleriyle helalleşilmektedir. Çalışmanın temel konusu olan dardan indirme hizmetinde ise musahipli bireyin ölümü topluma duyurulmakta, geride kalanlardan helallik ve rızalık alınmaktadır.

Cem ritüellerinin parçası olan bu hizmetlerin birbirini tamamlayan bir düzen içerisinde yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu bütünlük içinde Dar Cemi, bireyin topluma karşı sorumluluklarının son kez değerlendirildiği ve yol içindeki konumunun ölümden sonra da toplumsal denetime tabi tutulduğunu gösteren bir ritüel olarak öne çıkmaktadır. Dardan indirme hizmeti, “ceme ağırlık çökmesin” inancı sebebiyle cemin sonunda yapılmakta; ancak hazırlıkları gün içinde başlamaktadır. Cem başlamadan önce ilk olarak dar kurbanı tığlanmakta, tığlanan kurban cem süresince iç lokma olarak cem erenlerine dağıtılmaktadır. Delil uyandırılıp cem başladıktan sonra hizmet sahipleri tarafından hizmetler icra edilmekte; bu hizmetler sırasında kutsalın aktarıcısı olan dede gülbanklar okumakta, kamber ise nefes, deyiş ve düvaz-ı imam gibi kutsal metinleri aktarmaktadır. Cemin sonunda dardan indirme hizmeti gerçekleştirilmektedir.

Dar Cemi’ne yola girmiş, yani ikrar vermiş cem erenleri katılabilmektedir. Dar Cemi, kişinin vefatından kırk gün sonra yapılabileceği gibi yılında da icra edilebilmektedir. Bu ritüelde toplumdaki rızalık ve helallik istenmektedir. Cem sonunda dede, vefat eden kişi için gülbank okur. Dar Cemi’nde vefat eden kişinin toplumla hak ilişkisi sonlandırılmakta, dâhil olduğu cem erenlerinden rızalık alınarak helalleşme sağlanmaktadır. Dar Cemi, toplum tarafından önemsenmekte ve vefat eden kişiye karşı yerine getirilen son görev olarak görülmektedir. Bu yönüyle Dar Cemi, inançsal bir ritüel olmanın yanında toplumsal dayanışmayı güçlendiren, kolektif hafızayı canlı tutan, toplumun ortak değerlerini muhafaza eden ve toplumsal-inançsal ihtiyaçlara cevap veren canlı bir kültürel miras unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AA, Mehmet (2013). “Kardeşlik, Dostluk, Huzur ve Barış Simgesi Bir Çepni Köyü: Gvenetmi”. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*. 3(5). 29-42.

AKIN, Bülent (2020). *Kızılbaş Oğuzlar ve şab İsmail'in Anayurdu Diyarbakır*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

ALTUNTAş, Halil ve şAHİN, Muzaffer (Haz.) (2011). *Kur'an-ı Kerim Meali*. Kaynak Eserler: 30. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

BOSTAN, Hanefi (2002). “Anadolu'da epni İşkânı”. *Türkler*. C. 6. Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal iek ve Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 299-311.

ÇELİK, Ali (2002). “epnilerin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri ve nemi”. *Türkler*. C. 6. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. 513-533.

DİLAVER YILDIRIM, Kübra (2013). *Bergama Yöresi Tabtacı ve epni Ağuzları (İnceleme-Metin-Szlik)*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

ERDEM, Gülçin (2021). “Alevi İnanç Sisteminde Bir Mikro Merkez Olarak 'Dâr' Kavramının Etrafında Oluşan Anlam ve Ritüel Evreni”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 97. 165-176.

ERİş, Eyüp (2003). *Bergama Taribinde İnanç Coğrafyası*. *Bergama Belleten-12 (zel Sayı)*. İzmir: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı.

ERSAL, Mehmet (2009). “Alevi Cem Zâkirliği: Battal Dalkı rneği”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 1. 188-205.

ERSAL, Mehmet (2016a). *Alevilik Kavramlar ve Ocağ Sistemi-ubuk Havzası rneği*. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları Araştırma Dizisi: 25.

ERSAL, Mehmet (2016b). “Yası Katık Edenler: Alevi Toplumunda Ritüel Farklılıklarla Kerbela”. *Kerbela ve Hz. Hüseyin*. Uluslararası Kerbela ve Hz. Hüseyin Sempozyumu, 14-15 Mayıs 2015. 345-370.

ERSAL, Mehmet (2019). *Alevi Cem Zâkirliği*. Ankara: Barış Kitap.

ERSAL, Mehmet ve GÖRGÜLÜ, Ezgi Deyiş (2017). “Yemekten Ritüel Yaratmak: Alevi İnanç Sisteminde Yemek Kültürü”. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*. 16. 139-199.

GÜLTEN, Sadullah (2022). *Osmanlı-Safev Kaskacında Kızılbaşlar: Açılın Kapılar şab'a Gidelim*. İstanbul: Timaş Yayınları.

İNCE, Fatma (2018). “Doğu Karadeniz Bölgesinin Bugünkü Demografik Yapısının Ortaya ıkmasını Sağlayan 2 G Hareketi: epni ve Kıpçak Gleri”. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*. 1(1). 92-100.

KORKMAZ, İskender (2022). *Gaziantep Alevi Kültürü ve İmam Musa Kazım Ocağı*. anakkale: Paradigma Akademi.

SÜMER, Faruk (1972). *Oğuzlar (Türkmenler) Taribleri-Boy Teşkilatı-Destanları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

SÜMER, Faruk (1992a). *Çepniler-Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde nemli Rol Oynayan Oğuz Boyu*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

SÜMER, Faruk (1992b). *Tirebolu Tarihi*. İstanbul: Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği.

- SÜMER, Faruk (1993). “Çepni”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 8. 269-270.
- ŞAHİN, Halil İbrahim (2012). “Batı Anadolu Çepnilerinin Ocağı: Köse Süleyman Ocağı ve Günümüzdeki Durumu”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 63. 111-126.
- ŞAHİN, Halil İbrahim (2013). *Çepniler-Tarib, İnanış ve Halkbilimi*. Ankara: Altınpost Yayıncılık.
- ŞAHİN, Halil İbrahim (2018). “Cem Törenlerinde Kamberlik/Zâkirlik Geleceği: Balıkesir Çepnileri Örneği”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21(40). 107-126.
- ŞİMŞEK UMACI, Neslihan (2011). *Çepni Ağzı (Dil Özellikleri-Metinler-Sözlük)*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- YAMAN, Ali (2011). “Alevilikte Ocak Kavramı: Anlam ve Tarihsel Arka Planı”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*. 60. 43-65.
- YAMAN, Ali (2013). *Alevilik ve Kızılbaşçının Gizli Tarihi*. İstanbul: Kalipso Yayınları.
- YAVUZ, Kamil (2022). *16. Yüzyılda Anadolu’da Öğuzların Çepni Boyu*. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.

KAYNAK KİŞİLER

- KK1. Musa Kılınç (1978), Sarıdere Bergama İzmir, Üniversite, Dede.
- KK2. Özgür Kılınç (1976), Sarıdere Bergama İzmir, Lise, Kamber, Dede.
- KK3. Hüseyin Ayverdi (1971), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Gözcü.
- KK4. Ahmet Deniz (1965), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Kapıkulu.
- KK5. Deniz Açıkgöz (1985), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Sakkacı.
- KK6. Erdal Engin (1944), Kabakdere Merkez Balıkesir, Okur-yazar, Talip.
- KK7. Fatma Birgül (1981), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Süpürgeci.
- KK8. Gülfıdan Sargın (1959), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Talip.
- KK9. Mesut Can (1970), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Sakkacı.
- KK10. Mümtaz Deniz (1975), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Süpürgeci.
- KK11. Nazım Deniz (1960), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Gözcü.
- KK12. Neslihan Fıdan (1950), Kabakdere Merkez Balıkesir, Okur-yazar, Talip.
- KK13. Mümtaz Sargın (1957), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Talip.
- KK14. Mustafa Mülayım (1960), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Talip.
- KK15. Hüseyin Birgül (1983), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Talip.
- KK16. Burcu Birgül (1983), Kabakdere Merkez Balıkesir, İlkokul, Talip.